

॥ श्रीयमुनास्तोत्र रत्नाकर ॥

श्रीयमुनाष्टक, श्रीयमुनाष्टपदी, श्रीयमुना विज्ञप्ति, वज्ररि.
सुख श्लोक तथा 'तेतु' विस्तृत विनियम साधे व्याख्यानतर
अने

"श्रीयमुनाष्टकां ४० पद, परबुरखु पद, वधाष्ट, आरति, ध्यान, वज्ररि
अने

श्रीयमुनाष्टना नामे देवस्युतं संपूर्ण साहित्य
(श्रीयमुनाष्टना सुंदर श्लोका साथे.)

अनुवादकः

लक्ष्मणदेव गजशंकर शास्त्री.

'योगम सहस्र नामस्तोत्रानी' विस्तृत टीकाता श्लोक तथा श्रीमत्प्रभुचरणप्रणीत
'आररसमस्त' ग्रन्थतुं पद्यजन सुंदर व्याख्यानतर इत्यादि—अंशात्.

अने प्रकाशकः

लक्ष्मणदेव गजशंकर देसाई.
अपरथापक "श्री अक्षय-अभयाना" कर्णालय
अंगपोण, अनीपोण—अभदावाद.

અન્ય સ્વામીના સવ હક
સ્વામીના રાખ્યા છે.
શ્રીકૃષ્ણાબદ ૫૧૪૫
શ્રીવલ્લભાબદ ૪૪૧

સંવત ૧૯૭૫
ઈ સ. ૧૯૧૯
અથમાવૃત્તિ વ્રત ૧૦૦

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટિંગ પ્રેસમાં જ્ઞાનાલ દેવશંકર દવેએ
જાણ્યું. ખાડીઆ-અમરનાવાદ.

અમારા તરફથી પ્રકટ થએલાં પુસ્તકો.

- ૧ વિવિધ ધોળ તથા પદ સંગ્રહ ભાગ ૧ લો (આવૃત્તિ ૩ છ) ૧-૦-૦
- ૨ વિવિધ ધોળ તથા પદ સંગ્રહ ભાગ ૨ નો ૦-૧૨-૦
- ૩ નિત્યનિયમના પાઠ તથા ધોળ (આવૃત્તિ ૪ થી) ૦-૩-૦
- ૪ શ્રી ગોકુલનાથજીનાં ૨૪ વચનામૃત (આવૃત્તિ ૨ છ) ૦-૨-૦
- ૫ બ્રહ્મસંબંધ કાવ્ય (આવૃત્તિ ૨ છ) ૦-૬-૦
- ૬ શ્રી ગોકુલેશજીનાં ધોળ તથા પદ સંગ્રહ ૧-૦-૦
- ૭ શ્રી કૃષ્ણસ્તોત્ર રત્નાકર] ૦-૧૨-૦
- [મુળ શ્લોક સાથે ગુજરાતી ભાષાન્તર.
- ૮ ૮૪ વૈષ્ણવની વાર્તા ૨-૦-૦
- [ગુજરાતી ભાષામાં મોટા અક્ષરથી.]
- ૯ શ્રી સર્વોત્તમ સ્તોત્ર ... .. ભેટ
- ૧૦ શ્રી પુરુષોત્તમ સહસ્ર નામ સ્તોત્ર ૧-૪-૦
- (મુળ શ્લોક સાથે ગુજરાતી ભાષામાં ભાષાન્તર)
- ૧૧ શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા. ૧-૮-૦
- (તત્ત્વદિપિકા, અમૃત તરુનીનીના આશય સાથે.)
- ૧૨ શ્રી સ્વરૂપદર્શન યાને શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીનાથજી, આદિસ્વરૂપો,
શ્રીમહાપ્રભુજી, શ્રી ગુસાંઈજી, સાતલાલજી, વગેરે પ્રાચીન
અને હાલ સૂતળ હપર બિરાજતા શ્રી ગોસ્વામીબાળકોના
૫૦ ફોટોએનું પુસ્તક. ૧-૮-૦
- ૧૩ શ્રીયમુનાસ્તોત્રરત્નાકર. ૦-૮-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

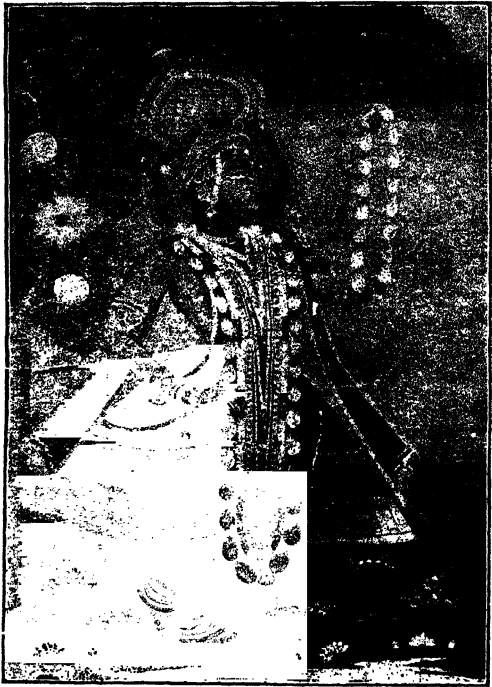
[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક. ૨૬૫ વર્ષિક,

પુસ્તકનું નામ. અનુગા સંગ્રહ ૨૦૧૩૨

વિષય ૫૨૨૬: ( )

॥ श्रीयमुनाजी ॥

॥ श्रीमद्ब्रह्मभाचार्य जी ॥

चिन्तानानहंतारो यत्पादास्त्युत्तरेणवः ।
स्वीयानांनिज्जायन्त्रणमामि सुसुमुः ॥

आरुद्रभेद (दार्श-दत्तमान थाट).
सं० १५८१ आगाठ शुद्ध ३. तिथिनि वरी पर-२-१९.

प्रादुर्भाव (चंपारण्य). सं० १५३५ चैत्र वदी ११.
मायावादिकरोन्द्रदर्पदलने नाम्येन्दुराजाद्गता ।
श्रीमद्भागवताख्य दुर्लभसुधावर्षण वेदोक्तिभिः ॥
राधावल्लभसेवया तदुचित प्रम्णापदेशरपि ।
श्रीमद्ब्रह्मभनामधेयमद्रशो भावी न भूतोऽस्त्यपि ॥

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૮૨૬૫

॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

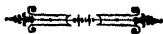

श्रीमदखंडभूमंडलाचार्यवर्यश्रीमद्भगवद्दनावतार

श्रीमद्वल्लभाधीश्वरविरचितं

श्रायमु. ऽऽष्टकम् ॥

(गुर्जरगिरानुवादसंबलितम्)

अनवधि आनंदमय सर्वांग देहसौभाग्यवटे अपरिमित सुंदर श्रीकृष्णचंद्र रसनी परिसीमा छे. माटे न भगवतीश्रुति “ रसो वै सः ” अम रस स्वश्चे अमने वर्णवे छे. तेवा કેવળ આનંદમય રસ-સ્વશ્ચ ભગવાનની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ? તેમની દિવ્યલીલાઓનો અનુભવ કેમ થાય ? એ ભગવદાનંદ રસસાગરમાં લીન કેમ થવાય ? તેમ એ રમણીય મનોહર ભગવાન પણ આપણને અંગીકાર કેમ કરે ? એવા વિચારોની પરંપરા ભગવદ્રસના જ્ઞાસુ જીવોને વારંવાર થયા ન કરે; જોઈ કેટલાક જ્ઞાન, યોગ, કર્મ, વગેરે વગેરેને મહત્વ આપે છે. પરંતુ તે સર્વનો સમાવેશ પ્રભુમાં અપ્રતિમ પ્રેમ-ભક્તિભાવ પ્રાપ્ત કરવામાં થઈ જાય છે. જ્ઞાનપૂર્વક ભગવાનમાં સુદૃઢ ભાવ એને ન ભક્તિ કહેવાય છે. તેવા ભાવપૂર્વક પ્રભુમાં

સર્વ ભાવનાઓનો વિરામ થવો એ સિવાય બીજી ઉચ્ચ કક્ષા હોય શકે
નહિ એટલે તેવો ભગવાનમાં ભાવ શી રીતે થાય ? પ્રભુ સ્વીકાર કઈ રીતે
કરે ? ભગવદ્રસનો અનુભવ કેમ થાય ? તેનો વિચાર કરવો જોઈએ.

સર્વનો ઉદ્ધાર કરવાને, પોતાના માહાત્મ્યને પોતાની વાણીથી દર્શા-
વવાને, પરિપૂર્ણ આનંદન રસન ભગવાન શ્રીપુરુષોત્તમે નિજવદનવૈશ્વા-
નર ૩૫ શ્રીવક્ત્રભાચાર્યસ્વરૂપે આવિર્ભાવ પામી સર્વના કલ્યાણાર્થે ભગવદા-
નન્દના પ્રાપ્તિ કેમ થાય તેનો વિચાર કરેલો છે. તે વિચારશ્રેણિને હાલમાં
આપણે પોડશઅન્યરૂપે પ્રત્યક્ષ કરીએ છીએ તેમાંના એક એક અન્યપર વેદ
અને વેદાન્તની પ્રચાલી પુરઃસર મહાન વિષયો છતાં ટૂંકમાં સરલ અને સરસ
રીતે વિવચન કરેલું છે. તેનું શ્રવણ મનન કરવાથી અલૌકિક ભગવદ્વિષયક
જોશ થાય એ નિઃસંદેહ છે.

એ પોડશઅન્યમાં ૧ શ્રીયમુનાષ્ટક, ૨ બ્યાલજોષ, ૩ સિદ્ધાન્તમુક્તા-
વલી, ૪ પુષ્ટિપ્રવાહમર્યાદાભેદ, ૫ સિદ્ધાન્તરહસ્ય, ૬ નવરત્ન, ૭
અન્તઃકરણપ્રભોષ, ૮ વિવેકધૈર્યાશ્રય, ૯ કૃષ્ણાશ્રય, ૧૦ ચતુઃસ્તોત્રી,
૧૧ ભાકતવર્ધિની, ૧૨ જલભેદ, ૧૩ પંચપદ્યાનિ, ૧૪ સંન્યાસનિર્ણય,
૧૫ નિરોષ=ક્ષણ, અને ૧૬ સેવાશ્લ, એમ સોળ અન્યો છે. તે સર્વમાં
ભગવાનના સેવામાં ઉપયોગ આવી શકે તેવો દેહ પ્રાપ્ત કરવો, ભગવદ્દી-
ક્ષાર્પનાનું પ્રત્યક્ષ દર્શન કરવું, ભગવદ્રસનો અનુભવ કરવો, સર્વાત્મભાવ થવો
વગેરેનું જ્ઞાન કરનાર શ્રીયમુનાષ્ટ છે. એમ વર્ણન કરેલું છે. માટે શ્રીમદાચા-
ર્યચરણ શ્રીયમુનાષ્ટકનો પ્રથમ આરંભ કરે છે. તેના ઉપર શ્રીમત્પ્રભુચરણ
શ્રીમુક્તાષ્ટકએ વિવરણ કરેલું છે. અને તે વિવરણનું વિવરણ શ્રીહરિરાયજી
તથા દશદિગન્તવિજયી શ્રીપુરુષોત્તમજીએ કરેલું છે.

શ્રીમત્પ્રભુચરણ શ્રીયમુનાષ્ટક ઉપર કરેલા પોતાના વિવરણમાં શિષ્ટ
અપ્રદાય પ્રમાણે તેમ પોતાનામાં વિવરણ કરવાનું સામર્થ્ય સિદ્ધ થાય માટે

પરસ્પર પોતાનામાં તથા પિતૃચરણમાં સન્નતીય ધર્મનું (એટલે શ્રીમદાચાર્યનો સર્વને ઉદ્ધાર કરવાનો આશય છે તેમ પોતાનો પણ છે એમ) નિરૂપણ કરીને નિજ પિતૃચરણ શ્રીવદ્ભાગિની કૃપા મેળવવા રૂપ મંગલાચરણ કરી પ્રાર્થના કરે છે.

વિશ્વોદ્ધારાર્થમેવાવિભૂતવૃન્દાવનપ્રિયાઃ ।

કૃપયન્તુ સદા તાતચરણા મયિ વિઠ્ઠલે ॥ ૧ ॥

પદાર્થઃ—વિશ્વનો ઉદ્ધાર કરવાને જેમને વૃન્દાવન પ્રિય છે એવા ભૂતલ પર આવિભાવ પામેલા—પ્રકટ થયેલા તાતચરણો—પિતાશ્રી શ્રીવદ્ભાગિનીચરણ નિરન્તર હું વિઠ્ઠલ પર કૃપાવન્ત હો.

વિવેચનઃ—શ્રીમદાચાર્યચરણનું પ્રાકટ્ય સકલ વિશ્વના જીવોનો ઉદ્ધાર કરવાને માટેજ છે. ઉદ્ધાર એટલે ભગવાનમાં આસક્તિપૂર્વક પ્રપંચ-અહંતા મમતાત્મક સંસ્કારો વિસ્મરણ થવું તે તેવી રીતે કરી આપે પરમ કૃપાનિવાન હોવાથી સૃષ્ટિના સમગ્ર જીવો પર મહાન અનુગ્રહ કરેલો છે. શ્રીગુણોત્તમજીએ સર્વોત્તમસ્તોત્રમાં પણ શ્રી મહાપ્રભુજીને “ સર્વોદ્ધારપ્રયત્નાત્મા ” (સર્વને ઉદ્ધાર કરવાને પ્રયત્નશીલ જેમનું અન્તઃકરણ છે એવા) એમ તેવાજ કહ્યું છે. અખિલ જીવોનો ઉદ્ધાર કરવાને નિરન્તર જેમનું અન્તઃકરણ પ્રયત્નશીલ રહેતું. આવી ઉત્તમ કૃપાલુતા અન્યમાં તો ક્યાંથીજ સંભવે ? માટેજ એ પરમકૃપાનિધિ છે. અને તેથીજ આ શ્લોકમાં એમની કૃપાની યાચના શ્રીમત્પ્રભુચરણ કરે છે. શ્રીહરિરાયજી વિશ્વોદ્ધારાર્થ એટલે સર્વજીવોના ઉદ્ધાર માટે અર્થાત “ બધા બ્રાહ્મણો બ્રહ્મણીયો થાય છે ” એમ કહેતાં સાં જેમ યાવત્સૃષ્ટિ માત્રના બ્રાહ્મણોનું ગ્રહણ યતું નથી. પરન્તુ બ્રાહ્મણ ગુણયુક્ત હોય તેનુંજ ગ્રહણ કરવામાં આવે છે. તેમ અહિં વિશ્વ જીવોથી અખિલ સૃષ્ટિના જીવો ન લેતાં પુષ્ટિમાર્ગ પ્રમાણે અંગીકાર કરેલા જીવોનો

ઉદ્ધાર કરવા માટે આપનું પ્રાકટ્ય છે. એમ સમજવું એમ જણાવે છે. તે પણ અતિયુક્ત છે.

આહું શ્રીકૃષ્ણ, શ્રીયમુનાજી, અને શ્રીવૈષ્ણવો એમ ત્રણેને સમાન સન્નતીય ધર્મ છે. જેમ ભગવાને વ્રજનિવાસીજનોનો ઉદ્ધાર કરેલો છે. અને શ્રી યમુનાજીએ પ્રભુનો સંબંધ કરાવી આપવાથી તથા પ્રભુનું પ્રત્યક્ષ પ્રાકટ્ય કરાવી આપવાથી વ્રજસીમન્તિનીનો ઉદ્ધાર કરેલો છે; તેમ શ્રીમદ્વાયાર્યચરણે પણ આધુનિક નિજચરણને શરણ થયેલા જીવોનો ઉદ્ધાર કરી ભગવત્સંબંધ કરાવી આપ્યો છે. ભગવાને અને શ્રીયમુનાજીએ તો લીલા-સૃષ્ટિમાં રહેલા જીવોનો ઉદ્ધાર કર્યો, અને શ્રીમહાપ્રભુજીએ તો પ્રભુના પરોક્ષમાં સર્વનો ઉદ્ધાર કરેલો છે. ભગવાન વિરહથી ભાવની વૃદ્ધિ કરે છે, શ્રીયમુનાજી પ્રભુનું-સ્વામીનું સ્મરણ કરાવી ભાવની વૃદ્ધિ કરે છે. અને શ્રીમદ્વાયાર્યવર્મ તો બ્રહ્મસંબંધ આપી ભગવાનના વિરહથી તાપ અને કલેશનું દાન કરી ભાવની વૃદ્ધિ કરે છે. પ્રપંચની વિવિધ યજ્ઞને સર્વત્ર ભગવદ્ભાવ સિદ્ધ થવો એજ સર્વાત્મભાવ છે. એટલે પછી સત્ય શું અને અસત્ય શું? બધું ભગવાન જ “ સર્વે સત્ત્વિદં બ્રહ્મ ” આનંદમય જ તેથી જ ભગવતી શ્રુતિ પણ પુનઃ “યદિદં કિચ્ચિત્ તત્ સત્યમિત્યાચક્ષતે” (જે કંઈ દષ્ટિગોચર થાય છે, તે સર્વ સત્ય છે.) કમકે ભગવાન જ તે રૂપે છે. આ પ્રમાણે સર્વાત્મભાવથી અન્યમત નિરાકરણપૂર્વક બ્રહ્મવાદનું પ્રતિ-પાદન પણ જણાવે છે.

આચાર્યચરણને વૃન્દાવન બહુજ પ્રિય છે. કેમ પ્રિય ન હોય? હોય જ કારણ કે આનંદમય ભગવાનની નિત્ય આનંદમયી લીલાઓનું એ પ્રદર્શન છે. એ ભગવદાનંદ કોને ન રૂચે? તેમાં વળી આચાર્યચરણનો આનંદમય પ્રભુનું મુખ-મુખ્ય સ્થાન છે એટલે તેમને તે વહાલું લાગેજ. જેમ સુખમયી આનંદમયી રસમયી નિજલીલાઓને પ્રકટ કરવાનેજ પ્રભુનું

પ્રાકટ્ય છે. તેમ શ્રીમદ્વાચાર્ય ભગવદ્રૂપ શ્રીમદ્ભાગવતનું સુંદર રીતે વિવરણ કરવાને ભૂતલપર વિરાજ્યા છે. શ્રીહરિરામજી આમ જણાવે છે કે વૃન્દાવન જેમને પ્રિય છે. એવાં શ્રીસ્વામિનીજી ભગવાનના વિરહમાં તેમની પ્રાપ્તિ માટે વૃન્દાવનમાં નિરન્તર પ્રભુ વિરાજમાન છે માટે તેનો ત્યાગ કેમ થઈ શકે? એમ ધારી આચાર્યચરણ સ્વરૂપે ભૂતલપર પ્રકટ થયાં તેથીજ સ્વામિનીભાવથી ભગવાનની સેવા વગેરે શ્રીઆચાર્યજીએ કરેલું છે. એ પણ યુક્તિપૂર્વક જોતાં યોગ્ય છે. કેમકે “ ભાવેષુ વિદ્યતે દેવઃ ” ભગવાન ભાવનાઓમાં વિરાજીત છે. ભાવનામયજ છે, રસરૂપ પ્રભુની રસાત્મક ભાવના ઉત્તમજ છે. આચાર્યચરણ ભગવાનના વદનરૂપ આધિદૈવિક સ્વરૂપ છે. એટલે પ્રભુની રસાત્મકતા આચાર્યમાં હોય એ સંભવિત છે. શ્રીયમુનાજી દ્રવીભૂત રસાત્મકપણાથી ભગવાન, એ રૂપે સ્વામિનીભાવથી સ્વામિનીજી, અને વિરહમાં ભગવાનના સ્વરૂપનું દાન કગવનારાં હોવાથી સુખદાયિની—આનંદદાયિની છે. તેમ શ્રીમદ્વાચાર્યચરણ પણ સ્વામિનીભાવથી સેવા વગેરે કરવાને લીધે શ્રી સ્વામિનીજી, ભગવન્મય સર્વ ભાવના તથા રસાત્મકતા હોવાથી ભગવાન, અને વિરહમાં ભગવાનના મુખાગ્નિરૂપ, હોવાથી ભગવાનના સ્વરૂપ રૂપ સુખનું દાન આનન્દનું દાન કરનાર છે. માટે જ વલ્લભાષ્ટકમાં “ યસ્માદાનન્દમ્ ” એમ કહીને શ્રીમદ્વાપ્રભુજીને આનંદનું દાન કરનાર કહેલા છે. અથવા નિજ હૃદયોમાંથી બહાર પ્રકટ થયેલું એવું વૃન્દાવન જેમને ધણુંજ પ્રિય છે. એવાં શ્રીગોપીજનો અંતરમાં વિરાજીત વૃન્દાવન બહાર પ્રકટ થાય એમ અભિલાષા કરે છે. એ વજબકોનોની અભિલાષા પૂર્ણ કરવાનેજ આપે વૃન્દાવનને તેમનાં અંતરોમાંથી બહાર પ્રકટ કરેલું છે. એટલે એ એમને અધિક પ્રિય બહાલામાં બહાલું છે માટેજ ભાગવતમાં “ વૃન્દાવનં સત્ત્વિ ભુવો વિતનોતિ કીર્તિમ્ ” હે સખિ ! આ વૃન્દાવન ભૂમિની કીર્તિનો વિસ્તાર કરે છે. એમ ગોપાંગનાઓએ ગાન

કરેલું છે. પ્રભુ વૃન્દાવન સહિત ભક્તોનાં હૃદયોમાં વિરાજે છે. એવું હૃદયાન્તર્ગત વૃન્દાવન તથા તેમાં વિહાર કરનાર વ્રજપતિ બહાર પ્રકટ થાય એટલે પ્રત્યક્ષ દિવ્ય દષ્ટિએ અલૌકિક આનંદમય દિવ્ય સૌન્દર્યપૂર્ણ ભગવત્સ્વરૂપનું દર્શન ભૂમિમાં થાય, એ ભૂમિના સૌભાગ્યનું શું વર્ણન કરી શકાય ? તેવી ભૂમિ વિશેષ કીર્તિ પામે એમાં શું આશ્ચર્ય ? જેમ ગોપીજનો વૃન્દાવન સહિત વ્રજવિહારી શ્રીહરિની બહાર ઉત્કંઠા કરે છે. તેમ શ્રીમદાચાર્યચરણ તે પ્રભુની લીલાઓને પ્રકટ કરવાની ઉત્કંઠા ધરાવે છે. તેથી એઓશ્રીમાં પણ વ્રજભક્તપણું છે એમ સ્પષ્ટ થાય છે.

“ તાતચરણો ” એમ પ્રહી પિતૃસંબંધ દર્શાવે છે, આચાર્યચરણની કશ્ચા મેળવવી એ કોઈ કોઈ દ્વારા સંબંધ થવાથીજ મળે. તેમની કૃપા પ્રાપ્ત કરવામાં અન્ય સાધનોની અપેક્ષા નથી કહ્યું છે કે:-દેહથી અથવા ભાવથી થયેલો સંબંધજ ફલ ચર્પણ કરે છે. ભગવદનુગ્રહ રૂપ માર્ગમાં એ વિના અન્ય સાધનોનો નિષેધ છે. નન્દાદિકો દેહસંબંધ વડે ભગવાનને પામેલા છે. વિપ્રપત્નીઓ તથા વ્રજસુંદરીઓ ભાવથી પ્રભુને પામ્યા છે, એટલે અહિં ભગવતી શ્રુતિના “ નાયમાત્મા પ્રવચ્ચેન લભ્યઃ ” એ ઉપદેશ પ્રમાણે પ્રભુ અનુગ્રહ કરી જેનું વરણ કરે-વરે (જેનો અંગીકાર કરે) તેનોજ સ્વીકાર થાય છે. તેથીજ શ્રીગુસાંપ્રજ હું સર્વ સાધનહીન આપનો દાસ છું માટે કૃપા પામવાને યોગ્ય છું. એમ જણાવવાને ‘ મયિ ’ પદ મૂકે છે. એવા આશયની સમ શ્લોકીમાં “ તનોતુ નિજદાસસ્ય સૌભાગ્યમ્ ” આપના આ દાસનું સૌભાગ્ય વિસ્તારો એમ પ્રાર્થના કરેલી છે.

શ્રીવિકૃલ શબ્દમાં જ્ઞાનશૂન્ય જનોને અનુગ્રહ કરનાર એવો અર્થ સ્પષ્ટ છે. નિજજનો ઉપર અનુગ્રહ આચાર્યશ્રીની કૃપા વિના બને નહિ, માટે પોતે પોતાના નામનો નિર્દેશ કરી તેવા સામર્થ્યવાળી એઓશ્રીની કૃપાની યાચના-માગણી કરે છે. વળી કૃપાની યાચના કરી તેથી એમ પણ

સચ્ચે છે કે:—“ આ ભગવત્કૃપારૂપ માર્ગમાં કૃપા પ્રાપ્ત કર્યા સિવાય અન્ય કોઈપણ સાધન ફલ પ્રાપ્ત કરવામાં છેજ નહિ. “કૃપાયુક્તસ્ય તુ યથા સિદ્ધયેવ” “કૃપાનન્દઃ સુદુર્લભઃ” એમ તત્વદીપનિષ્ઠમાં તથા નિરોધ લક્ષણમાં સ્પષ્ટ રીતે વિવેચન કરેલું છે. એથી સિદ્ધ થાય છે કે:—ભગવત્કૃપા ભગવદનુગ્રહ એજ આ માર્ગમાં મુખ્ય છે. માટે એને પુષ્ટિમાર્ગ કહે છે.

આ પ્રમાણે કૃપાની યાચના કરી નમનાત્મક મંગલાચરણ કરી સર્વનો ઉદ્ધાર થવામાં ભજનાનન્દ મુખ્ય છે, અને તેમાં દીનતાની ખાસ જરૂર છે, એમ વિચારી; ભક્તિ, તેમાં યતા અન્તરાયો—વિદ્વેનોની નિવૃત્તિ, તથા તેમાં ઉપયોગ આવતા સધળા સાહિત્યની સંગતિ એ આ અષ્ટકનો પાઠ કરવાથી મળશે. શ્રીયમુનાષ્ટકનું સ્વરૂપ ભગવદાન્દ મેળવવામાં યતાં અનેક વિદ્વેનોને દૂર કરવામાં પરમ ઉપકાર કરનાર છે, અનુગ્રહ કરનાર છે, શ્રીયમુનાષ્ટકનો ઉપયોગ ભગવદનુગ્રહ (પુષ્ટિ) માર્ગમાં વિવિધ પ્રકારની પ્રભુની લીલાઓમાં કરાય છે. શ્રીયમુનાષ્ટકના પ્રસાદથી કૃતાર્થ થાય તેજ ભગવત્લીલાઓનું અવલોકન થાય. પ્રથમ શ્રી યમુનાષ્ટકનો સંબંધ યતાં નવીન દેહ મળે છે, જ્યારે એવા દિવ્ય દેહની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારેજ ભગવત્સંબંધ યુક્ત અનેક દિવ્ય લીલાઓનો અનુભવ થાય. શ્રીયમુનાષ્ટક ભગવાનની નિત્ય લીલાઓ સાથે નિત્ય સંબંધ ધરાવનાર હોવાથી તેમની સ્તુતિ કરવાને લીધેજ તે લીલાઓ અનુભવાય છે; એજ શ્રીયમુનાષ્ટકનો વિવિધ લીલામાં ખાસ ઉપયોગ છે. લીલાઓ જુદા જુદા પ્રકારની છે. તેમાં કેટલીક સ્વરૂપ ભેદ, ગુણભેદ, આત્મભાવ અને કામભાવના ભેદવાળી છે. તથા કેટલીક શાસ્ત્રીય અને અશાસ્ત્રીય કારણોને લેધને પ્રભુની શ્રીસ્વામિનીજ સાથે થયેલી લીલાઓ છે. એ અધી લીલાઓ દિવ્યદેહ સંપાદન કરવાથી, પ્રભુનો સંબંધ મેળવવાથી તેમ પૂર્ણભાવ ઉપજવાથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે. શ્રીયમુનાષ્ટક સ્તુતિથી પ્રસન્ન બનીને સ્તુતિ કરનાર નિજજનને લીલાઓનો સંબંધ

કરાવશે. એજ સ્તુતિ કરવાનું મુખ્ય પ્રયોજન છે. શ્રીયમુનાષ્ટકને કાલિન્દી કહેવામાં આવે છે. કાલિન્દી શબ્દથી તેમનું મૂલ સ્વરૂપ સમજાય છે. જેમ “દેવકીસુતપદ્મામ્બુજમ્” “દેવકીજઠરમ્” ત્યાં શ્રીકૃષ્ણનું સ્તવન કરતાં દેવકીજાના પુત્ર-દેવકીજાના હિરમાં પ્રકટ થયેલા, એમ વર્ણવી આવિર્ભાવના મૂળરૂપનો ખોધ કર્યો. તેમ અહિં કલિન્દગિરિથી એમનું પ્રાકટ્ય જણાવી મૂલ દર્શાવેલું છે. વળિ કલિન્દ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ કરતાં વ્યાકરણના નિયમ પ્રમાણે કલિં દ્યતિ इति કલિન્દ કહેવાય. તેથી જેમનું પ્રાકટ્ય તે કાલિન્દી. આ પ્રમાણે કલિયુગના દોષોને દૂર કરવાનો ધર્મ, તેમ ભક્ત-જનને પ્રભુનું સમ્મિલન કરવામાં થતા અન્તરાયોને દૂર કરવાનો ધર્મ કલિન્દ શબ્દમાં રહેલો હોવાથી અહિં કાલિન્દી કહીને વ્યવહાર કરે છે. આગળ શ્લોકમાં “સ્તુતિપ્રિયકલિન્દયે” ત્યાં કલિન્દ શબ્દનું વ્યાખ્યાન ઉક્ત પ્રકારેજ આપેલું છે.

ભગવાન શ્લોક અને વેદથી પર છે. લૌકિક અને વૈદિક એ સઘળું ગુણોનું પરિણામ ગણાય, પ્રભુ ગુણોથી પર હોવાને લીધે નિર્ગુણ છે. તેથી જ તે શ્લોક તથા વેદથી પર કહેવાય છે. ગીતામાં “ત્રૈગુણ્યવિષયા ભેદાઃ” “તસ્માત્પરતસ્તુ સઃ” “નિહૈત્રૈગુણ્યો ભવાર્જુન” સત્વ રજ અને તમોગુણના વિષયોથી ભરપૂર વેદો છે, ભગવાન તો તેથી પણ પર રહેલા છે, માટે તેવા નિર્ગુણ પ્રભુને પ્રાપ્ત કરવાને હે અર્જુન ! તું નિર્ગુણ-ગુણ-રહિત થા. એમ સ્પષ્ટ રીતે પ્રભુની નિર્ગુણતા શાસ્ત્રોમાં જણાવેલી છે. તેવા નિર્ગુણ અક્ષરાતીત પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાનને જ નમન કહેવું છે. માટે જ પ્રભુને ગોકુલેશ કહીને દિવ્ય, ઇન્દ્રિયોથી અગમ્ય-અપ્રાપ્ય પ્રભુ એમ જણાવે છે. જ્યારે ઇન્દ્રિયોથી અપ્રાપ્ય પ્રભુ છે તો એ સ્વરૂપમાં કોઈની ગતિ થઈ શકે નહિ માટે તેમને નમન કરવું. એ જ ઉચિત છે. શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે મુખ્યોધિનીજામાં “નમા નમસ્તે વૃષભાય સાત્વતામ્”

શ્લોકના વ્યાખ્યાનમાં ભગવાનની પ્રાપ્તિમાં અનધિકાર હોવાથી નમન કરવાનું છે એમ વિવેચન તેથી જ કર્યું.

જીવો અલ્પજ્ઞ છે, દોષોથી ભરપૂર છે. એટલે દૈન્યભાવથી ભગવાનને નમન કર્યા સિવાય તેનામાં કાર્ય કરવાની ખીજી કાંઈ જ શક્તિ નથી. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ જ તેનું શરણુ, આશ્રય સ્થાન છે, માટે જીવો જેમ શ્રી ગોકુલચંદ્ર પ્રભુને પ્રણામ કરી પછી પ્રકૃત વસ્તુનો પ્રારંભ કરે, તેમ શ્રી યમુનાજીને નમન કરવું ભેદજ્ઞે એવા આશયથી પ્રથમ નમન કરી પછી સ્તુતિનો આરંભ કરેલો છે.

જેમાં આઠ શ્લોકો હોય એને અષ્ટક કહેવામાં આવે છે. ભગવાને શ્રીયમુનાજીને આઠ પ્રકારનાં ઐશ્વર્યનું જ્ઞાન કરેલું હોવાથી અહિં આઠ શ્લોકો કહેલા છે, પ્રથમથી શરૂ કરી એક એક શ્લોકમાં એક એક ઐશ્વર્ય દર્શાવવામાં આવ્યું છે. નવમા શ્લોકમાં અષ્ટકતા પઠનનું માહાત્મ્ય જણાવી ઉપસંહાર કરેલો છે.

પ્રભુ પોતાના રસાત્મક સ્વરૂપને પ્રકટ કરવા માટે, તેમ તેની લીલાઓનો આ લોકમાં પ્રકાશ કરવા સાડે સર્વાત્મભાવવાળાં ગોપીજનોમાં તેવી લીલાઓ કરી તેમનું આધીનપણું સ્વીકારી, તેમને અનુકૂલજ સઘળી કૃતિઓ કરીને તેથી પ્રતિકૂલ વસ્તુનું સ્કુરણુ આપે અંતરમાં કર્યું નહિ. એમ વર્તે તો જ અવહિત્ત રસપ્રવાહનું વહન થાય; નહિ તો રસાભાસ થઈ જાય. એમાં આઠ ઐશ્વર્યોનો વિરોધ આવતો હોવાથી (ઐશ્વર્યો રસાત્મકપણામાં બાધકરૂપ છે તેથી) લીલાસૃષ્ટિમાં તે કાર્ય સિદ્ધ કરવાને લીલામાં ઉપયોગી એવાં શ્રીયમુનાજીમાં તે અષ્ટવિધ પુષ્ટિસ્થ ઐશ્વર્યોને સ્થાપન કર્યાં. માટે શ્રીમત્પ્રભુચરણે શ્રીયમુનાજીને અષ્ટવિધ ઐશ્વર્ય આપનાર પ્રભુ છે એમ દર્શાવ્યું. અહિં જે આઠ ઐશ્વર્યો જણાવેલાં છે તે એકાદશસ્કન્ધમાં જણાવેલાં અભિમા, લાભિમા, સમજવાનાં નથી. કારણ કે, સનકાદિકો અભિમાદિ ઐ-

શ્વર્યોથી યુક્ત હતા છતાં તેમનામાં ઉક્ત પ્રકારની સિદ્ધિઓ જેવામાં નથી આવતી. આ આઠ ઐશ્વર્યો તે આ પ્રમાણે છે કે:—

૧ અહિં કથન કરેલાં સર્વ સિદ્ધિઓના કારણરૂપ. ૨ ભગવાન્ પ્રત્યે ભાવનાને વધારનાર, ૩ પ્રભુનો સંબંધ મેળવવામાં અન્તરાય કરનારી વસ્તુઓ દૂર કરી ભગવાન્ની લીલામાં અનુભવ મેળવવાની યોગ્યતા થાય તેવી અનુકૂલ શુદ્ધિને સંપાદન કરી આપીને ભુવનોને પાવન કરનાર, ૪ ભગવાન્ના સમાનધર્મમાં વિનાઅચાસે સ્થિતિ થાય તેવી રીતે તેમના સંબંધને પ્રાપ્ત કરાવનાર, ૫ પ્રભુને પ્રિય કલિયુગને નિવારણ કરનાર, ૬ પોતાનું સેવન કરતાં ગોપિકાઓને પ્રભુની પ્રીતિ પ્રાપ્ત કરવી તેમ ભક્તને પ્રભુનો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરાવનાર, ૭ નવીન શરીર એટલે અલૌકિક દેહ થાય તેમ કરનાર, અને ૮ લીલા સમયમાં પ્રભુને પરિશ્રમ થયેલો હોવાથી પ્રકટેલાં સ્વેદજ્વલનાં બિન્દુઓનો સંબંધ મેળવી આપનાર છે. એ આઠ ઐશ્વર્યો જેનો જેવો અધિકાર હોય તેને તેવા પ્રમાણમાં કહે છે. એ અષ્ટવિધ ઐશ્વર્યોને આઠ શ્લોકમાં યોજેલાં છે. તેમાંના પ્રથમ શ્લોકનું અવતરણ આપે છે.

[પૃથ્વીવૃત્તમ્]

મૂ૦ નમામિ યમુનામહં સકલસિદ્ધિહેતું મુદા

મુરારિપદપદ્મજસ્ફુરદમન્દરેણૂત્કટામ્ ॥

તટસ્થનવકાનનપ્રકટમોદપુષ્પામ્બુના

સુરાસુરસુપૂજિતસ્મરપિતુઃ શ્રિયં વિભ્રતીમ્ ॥૧॥

પદાર્થઃ—સર્વ સિદ્ધિઓને સમર્પણ કરનારાં, મુરદૈત્યના શત્રુ શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના ચરણકમલમાં પ્રકાશમાન અને અત્યન્ત રજ જેમાં જલ કરતાં અધિક છે એવાં, તીર ઉપરનાં નવાં વનોમાં ખુલ્લાં દેખાતાં હર્ષરૂપ પુષ્પોસહિત જલથકી મુર અને અમુરો વડે સારી રીતે સેવન કરાયેલા સ્મરના પિતા શ્રીકૃષ્ણ સંબંધી સુંદર શોભાને ધારણ કરનારાં શ્રીયમુનાજીને નમન કરું છું.

ચિવેચનઃ—શ્રીયમુનાજી સિદ્ધિઓને અર્પણ કરનાર છે, અહિં પ્રભુની લીલાઓનું અવલોકન કરવું એ સિદ્ધિ છે. જેમ યોગશાસ્ત્રમાં કહેલા ધર્મ પ્રમાણે વર્તન કરનાર યોગિઓને ઇન્દ્રિયોથી ન જણાય તેવો પદાર્થ જોવામાં આવે. એટલે તેવા પ્રકારની સિદ્ધિ થાય છે. તેમ શ્રીયમુનાજીની સેવા કરવા રૂપ ધર્મવડે નિર્ગુણ પૂર્ણ પુરુષોત્તમની લીલાઓને નિરખવા રૂપ એક સિદ્ધિ થાય છે. ભગવદ્રસનો અનુભવ કરવો, એ પણ લીલામાં ઉપયોગી ઉભય સંબંધ ધરાવનાર શ્રીયમુનાજીથી જ બને છે, તેથી તેવા દિવ્ય રસના અનુભવ રૂપ બીજી સિદ્ધિ મેળવવાને પણ તેમનું જ સેવન આવશ્યક છે. સર્વમાં ભગવદ્ભાવ થવા રૂપ ત્રીજી સિદ્ધિને પણ શ્રીયમુનાજી આપે છે. કારણ કે, યમુનાજી પોતે ભગવદ્રૂપ હોવાથી ભગવાને તેમના હૃદયને પ્રહણ કરી વશીભૂત બનાવી દીધું છે. જેથી તેમના સેવનવડે જ ત્રીજી સિદ્ધિ મળે. શ્રીમદ્ભગવદ્ગણ શ્રીગુસાંધજીએ યમુનાજીપદીમાં “ ધારિતશ્રીકૃષ્ણયુત્તમક્કહૃદયઃ ” શ્રીકૃષ્ણથી વિરાજિત ભગવદ્દીપના હૃદયને ધારણ કરનારાં, એમ તેથી જ વર્ણવેલું છે. વિરહાવસ્થામાં પણ અન્તઃકરણમાં પ્રકટ થઇ, કોશપ્રતિબાન્ધ્યાથી ભગવાનનો આવેશ થાય તેવા દેહને મેગરી આપનાર ચતુર્થ સિદ્ધિ, અન્તરમાં આત્મિર્ભાવ પામેલા ભગવાનની લીલાઓનું ચક્ષુઓ પરિવર્તન કરી (ફેરવી) દર્શન કરવું. એ પાંચમી સિદ્ધિ, ભાવાત્મક ભગ-

વાનના સ્વરૂપમાં તન્મય બનીને ભગવદ્રસના અનુભવને મેળવવા રૂપ છઠ્ઠી સિદ્ધિ, વિરહ યતાં સર્વત્ર પ્રભુની જ સ્ફુર્તિ થવા રૂપ સાતમી સિદ્ધિ, અને બહાર પ્રભુનું પ્રાકટય થાય એમ અપેક્ષા રાખ્યા વગર અન્તરમાં ને અન્તરમાં જ પ્રભુની ભાવના થાય તે રૂપ આઠમી સિદ્ધિ, એમ આઠે પ્રકારની સિદ્ધિઓને અર્પણ કરનાર શ્રીયમુનાજી છે. હાલમાં વિરાજિત સ્વરૂપોની પરંપરા રીતિપ્રમાણે સેવા કરવામાં ઉપરોક્ત અલૌકિક દિવ્ય દેહની આવશ્યકતા નથી, જે બ્રહ્મસંબંધ આપી નિવેદનનો સંસ્કાર કરવામાં આવે છે. તેથી શુદ્ધ અનેલો દેહ પણ લૌકિક જ છે. જીવોને આવરણો લાગુ પડવાથી ભગવાનનો સાક્ષાત્ રીતે સ્પર્શ—સંબંધ થઇ શકતો નથી એટલે શ્રીયમુનાજી દ્વારા અલૌકિક દેહ પ્રાપ્ત કરાવી પ્રભુ નિજજનોનો અંગીકાર કરે છે તે સમયે સાક્ષાત્ પ્રભુનો અનુભવ થાય છે. વિવૃતિમાં શ્રીગુસાંધજીએ સાક્ષાત્ પદ તેથી જ મૂકેલું છે. એમ સર્વ સિદ્ધિઓનું દાન કરનાર શ્રીયમુનાજી હોવાથી તેમને હપબેર—આનંદપૂર્વક નમન કરવાનું મુખ્ય કારણ છે. શ્રીયમુનાજી કૃપાનિધાન દુઃખમાં લીન અનેલા દીનજનોના બંધુ સમાન હોવાને લીધે સર્વ સિદ્ધિઓને સમર્પણ કરવાની દયાળુતા ધારણ કરે છે એ પણ એમને નમવાનો આશય છે.

પાંચ મસ્તક ધારનાર મુરનામે અસુર જલમાં રહેતો હતો, તેને મારીને ભગવાને જલના દોષને દૂર કરેલો છે, જલ સ્વભાવિક રીતે જોતાં શુદ્ધ હોય છે, પરન્તુ દુષ્ટ દૈત્યના સંપર્કથી અશુદ્ધ અનેલું હતું. તે અશુદ્ધતાને પ્રભુએ દૈત્યને વિદારી દૂર કરેલી છે. જ્યારે પ્રભુ પોતે જલને સર્વ રીતે શુદ્ધ કરનાર છે તો યમુનાજીના જલમાં અશુદ્ધતા શાની હોય? કેમકે તે તો નિરન્તર પ્રભુના પ્રસંગથી પ્રસન્ન પ્રસન્ન હોય તેમ પોતાના રમણીય તરંગોને ઉછાળી ભગવત્પ્રિયતા જણાવી રહ્યું છે બકતોને ભગવાનની સાથે સંબંધ થવામાં તથા ભગવાનને બકત્રોની સાથે સંબંધ થવામાં

સામા સામી તટ ઉપર રહેલા હોવાને લીધે મધ્યમાં રહેલું જલ અન્ત-
રાય રૂપ બને છે. પણ શ્રીયમુનાજીએ પોતાના જલમાં બે વિભાગ કરી
પ્રભુને પધારવાનો માર્ગ આપ્યો આ'વું યમુનાજી સિવાય અન્યજલમાં
બનવું અશક્ય છે. પ્રિયજનને સંમિલન કરવામાં અનુકૂલ થયાં, માટે જ એ
શ્રીયમુનાજી ભગવત્પ્રિયા બનેલાં છે. આ'વી ભગવાનની પ્રીતિને સંપાદન
કરનાર પ્રભુનાં વિભલ ચરણ કમલનો સ્પર્શ પામનાર શ્રીયમુનાજી અતિ.
શ્રય ધુલ્લ છે. એટલે દોષ રહિત હોય એમાં શું આશ્ચર્ય? યમુનાજીના સ્ત-
વનથી દિવ્યદેહની પ્રાપ્તિ થાય, ઉપરોક્ત સકલ સિદ્ધિઓ મળે એ નિઃસંદેહજ
છે. માટે તેમની સ્તુતિ વિના વિલબે પ્રભુની પ્રાપ્તિ કરાવનારી છે. શ્રીયમુ-
નાજી પરમપાવન છે, તોપણ દાંબિકા અને જડવાદીઓના દોષોને દૂર કરતાં
નથી. એમ શ્રીમત્પ્રભુચરણ જડ શબ્દથી 'હલયોર્નૈર્વ ભેદઃ' એ ન્યાયથી લ
ને હ માત્રી જલ ને બદલે જડ શબ્દ સ્વીકારી પોતાનો આશય જણાવે
છે. પુરાણમાં પણ કહ્યું છે કે:— શ્રદ્ધા રહિત, પાપી, નાસ્તિક, સંશયવાન,
ખોટાં ખોટાં કારણોને દર્શાવનાર મનુષ્યને તીર્થો ફલ આપતાં નથી, એ
વાક્યમાં પણ જડાત્માઓને તીર્થો ફલીભૂત થતાં નથી એમ સ્પષ્ટ થાય છે.

સુર અને અસુર શબ્દથી સ્વભાવિક રીતે દેવ અને દૈત્ય એવો
અર્થ સ્પુરે છે. પરન્તુ અહિં એવો આશય નથી. ભગવાનનું આરાધન
ધન્દ્રાદિક દેવો તેમ પ્રહ્લાદાદિક દૈત્યો કરે છે પણ અહિં આ વિશેષણકે:—
ભગવાનનાં સ્વામિનીજીઓ બે પ્રકારનાં છે. તેમાંનાં એક સર્વાત્મભાવવાળાં
સાત્વિક હોવાથી સુર કહેવાય છે, અને કામભાવવાળાં તામસ હોવાથી
અસુર કહેવાય છે. એમ સુર અને અસુર બન્ને પ્રકારનાં શ્રીવ્રજસીમ-
ન્તિનીજીઓએ સેવા કરી પુષ્પોના આભરણોથી પ્રભુને શૃંગાર કરેલો છે. તેથી
તેઓમાં ભગવાને ભાવ ઉત્પન્ન કર્યો, અને પૂજન પક્ષ લઈએ તો એ
બન્ને પ્રકારનાં શ્રીગોપીજનોએ દૈન્ય ભાવ અને માનભાવથી પ્રભુનું પૂજન

કરેલું છે; તેમાં દૈન્યભાવવાળાંઓએ પ્રભુનાં પ્રાકટ્ય સાડે અને માનભાવ-
વાળાંઓએ અનુનય—મનાવવા સાડે ભગવાનનું પૂજન કરેલું છે. પૂજન
એટલે ભગવત્પરાયણ અને ભગવાનને અનુસરવું, એવી રીતે સુરાસુરવડે
પૂજ્યેકા ભગવાન સ્મરના પિતા શ્રીકૃષ્ણ.

સ્મર શબ્દથી એકદમ કામદેવનો ળોધ થાય છે, પરન્તુ અહિં તે
રીતે નાહ લેતાં ઉપરોક્ત જેવીજ વ્યવસ્થા કરેલી છે. સ્મરણ સ્મરઃ સ્મર
એટલે સ્મરણ અને તે સ્મરણના પિતા—જનક અર્થાત્ સ્મરજનક—સ્મર-
ણ કરાવનાર એવા શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર. સ્મરનો અર્થ સ્મરણ કરવો એ વાસ્તવિક
ન કહેવાય ? એમ શંકા કરવાનું કારણ નથી. કેમકે ધણી જગાએ સ્મરનો
અર્થ સ્મરણ કરેલો છે. જેમકે. “ સ્મરો વા આકાશમયઃ ” એ છાન્દો-
ગ્યશ્રુતિમાં સ્મરનો અર્થ સ્મરણ જ કરેલો છે. તેમ ‘યં માં સ્મૃત્વા નિષ્કા-
મઃ સ્કામો મ્હવતિ ’ પ્રથમ નિષ્કામ હોય તે મ્હને સંભારી સકામ થાય
છે. એ ગોપાલતાપની ઉપનિષદમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે ભગવાનનું નિષ્કામભાવ-
થી સ્મરણ કરતાં પ્રભુ નિજજનમાં નિજ સ્વરૂપ વિષયક કામનાઓ પ્રકટ
કરે છે. તેમ અહિં શ્રીયમુનાજીપણુ ભગવાનની શોભાને—સુંદરતાને ધારણ
કરનાર હોવાથી પોતાના જલનું દર્શન કરનાર ભગવદીયને ભગવાનનું
સ્મરણ કરાવી આપે છે.

એ પ્રમાણે ‘ મુરારિપદ૦ ’ ‘ સુરાસુરસુપૂજિત૦ ’ એમ અને મુખ્ય
વિશેષજો આપીને શ્રીયમુનાજીમાં સકલ દોષોનેદૂર કરવાનું તથા ભગવાનથી
સર્વ ભાવનાઓને ઉદય કરવાનું સામર્થ્ય છે એમ સ્પષ્ટ થયું. છતાં આ
સર્વમાં પણ ભગવાનના અનુગ્રહની ખાસ આવશ્યકતા છે એમ વિસ્મરણ
થવું જોઈએ નહિ. અહિં સર્વ સિદ્ધિઓનું કારણ શ્રીયમુનાજી છે એમ
સ્પષ્ટ જણાવેલું હોવાથી આ પ્રથમ શ્લોકમાં પ્રથમ ઐશ્વર્ય વર્ણવ્યું છે.

જેમ બીજી નદીઓ છે તેમ આ પણ એક સાધારણ નદી છે.

એમાં એવું તે શું વિશેષ છે કે તેનું સ્તવન કરો છો ? એમ શંકા થાય તો તેને દુરવા શ્રીયમુનાશ્રુતું આધિદેવિક સ્વરૂપ જણાવી પ્રભુપેઠે અલૌકિક પ્રકારથી જ તેમને ભુતલપર પ્રાદુર્ભાવ થયો છે. એમ દર્શાવવા ખીજો શ્લોક ઉપદેશે છે.

મૂ૦ કલિન્દગિરિમસ્તકે પતદમન્દપૂરોજ્જ્વલા

વિલાસગમનોલ્લસત્પ્રકટગણ્ડશૈલોન્નતા ।

સઘોષગતિદન્તુરા સમધિરૂઢદોલોત્તમા

મુકુન્દરતિવર્ધિની જયતિ પદ્મવન્ધોઃ સુતાં ॥૨ા॥

પદાર્થઃ—કલિન્દપર્વતના શિખરપર પડતા ઘણા પ્રવાહોથી પ્રકાશમાન—ઉજ્જ્વલ જણાતાં, વિલાસપૂર્વક ચાલવાથી શોભાયમાન દેખાતા ગંડશૈલોવડે ઉચાં ભાસતાં, શબ્દ સહિત ગતિ કરવાથી વિવિધ પ્રકારના વિકારવાળા અને સારી રીતે પાલખીપર બાણે ન ચડ્યાં હોય તેમ લાગતા, મુકુન્દ—મુક્તિપ્રદ ભગવાનનાં પ્રીતિને વધારનારા કમલબંધુ(સૂર્ય) ના પુત્રી શ્રીયમુનાશ્રુત્યપામે છે.

વિવેચનઃ—એમ ભગવાન વસુદેવ અને દેવકીજનના સમક્ષ તેમને વરદાન આપતા, પૂર્વતપશ્ચર્યાના ફલરૂપે થવા, પોતાના ચિરહને દૂર કરવા, અથવા ત્રિયોગરૂઠે સંતાપવાળાં અનેલાં અનેનાં હૃદયોને શમાવવા, આપ આવિર્ભાવ પામીને—પ્રકટ થઈને અન્ય કેવલ લીલામય સ્થાન શ્રીગોકુલમાં પધાર્યાં, ત્યાં વિરાજી સર્વ ભગવન્મય હોય તેમ ભગવદીયોમાં પ્રેમાધીન તસ્લીન ખની દિવ્ય અનેક લીલાઓ પ્રકટ કરી. તેમ શ્રીયમુનાશ્રુ પશુ પ્રથમ સૂર્યમંડલમાં વિરાજિત નારાયણના આનન્દમય હૃદયદેશથી પ્રાદુર્ભૂત થઈને

દ્રવીભૂત રસસ્વરૂપે તે તાપરૂપ રવિમંડલમાંથી કલિન્દગિરિ ઉપર પડીને પુનઃ પૃથ્વીપર પધાર્યાં, અને ત્યાંથી લીલાસ્થાન શ્રીગોકુલમાં વિરાજી વ્રજભક્તોથી સંયુક્ત બન્યાં. રસધન રસરૂપ ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણ નન્દરાયજીના ભુવનમાં પધારેલા છે, અને વસુદેવના ગૃહમાં તેા કેવલ ધર્મરૂપે આપ પ્રકટ થયા છે. ગુણુગાનના આદિમાં નિજવદન-મુખમાંથી સ્વતઃ શબ્દરૂપે નીકળેલાં, અને પ્રભુના સર્વાંગમાં થયેલા શ્રમનાં મિન્દુઓવટે દ્રવીભૂત બની રસમય થયેલાં શ્રીયમુનાજી છે. તેજ પાછાં શુદ્ધ સત્ત્વમય નારાયણના હૃદયમાંથી ઉદ્ભવી મૂલરૂપે પુષ્ટિત્રીલાને પ્રસિદ્ધ કરવા સૂર્યદ્વારા પ્રકટ થયાં એ શ્રીયમુનાજીનું આધદૈવિક સ્વરૂપ છે. આવી આધિદૈવિક સૃષ્ટિ વેદ સિદ્ધ છે. દેવતા વિગ્રહ નામના અધિકરણમાં 'શબ્દ્ ઇતિ ચેત્' એ વ્યાસ સૂત્રના બાષ્પમાં શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે અન્યમતોનું સારી રીતે નિરાકરણ કરીને આધિદૈવિકસૃષ્ટિ વેદવિહિત છે, એમ શ્રુતિપ્રમાણોથી પ્રતિપાદન કરેલું છે. તેમ બૃહન્નારદીય ઉપનિષદમાં આદિત્યો ણા ઈષ મ્મણ્ડલં તપતિ એ અનુવાકમાં સૂર્યનું વેદાત્મક સ્વરૂપ બતાવ્યું તેમાં મધ્યસ્થિત પુરૂષ તે પોતે ભગવાન્ છે એમ અન્નસ્તદ્ધર્વો ર્દેશાત્' એ સૂત્રના શ્રીમદ્બાષ્પમાં શ્રીવલ્લભાગ્નિએ સારી રીતે નિર્ણય કરેલો છે. મધુવિદ્યામાં પણ યશ્ચાર્ય આદિત્યે તેજોમયઃ' ત્યાંથી આરંભી અગ્રમેવ સ ચોડયમ્' ત્યાં સુધીમાં સૂર્યની સર્વવ્યાપકતા દર્શાવેલી છે તેથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે સૂર્યરૂપે પોતે ભગવાન્ છે, કેમકે વ્યાપકતા પ્રભુશિવાય અન્યમાં સંભવેજ નહિ, એટલે વેદમય તેમ ભગવન્મય સૂર્ય છે, જેથી તેમનાથી પ્રકટેલાં શ્રીયમુના પણ વેદમય અને ભગવન્મય જ હોય એ સ્વાભાવિક છે. પદ્મપુરાણના શ્રી યમુનામાહાત્મ્યમાં "અર્યેષા ઋગ્યજુઃસાન્નામાદિત્ય ઇતિ ગીયતે" ત્યાંથી આરંભી 'અમન્ત્યાસ્તેડક્ષયોદકે' ત્યાં સુધીમાં શ્રીયમુનાના માહાત્મ્યને વર્ણવે છે કે:— "ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ અને સામવેદ એ વેદત્રયી રૂપે શ્રીયમુનાજી છે. એજ

સૂર્યરૂપે ગવાય છે, એજ વિશ્વના કર્મોનું શુક્ર યાન છે, એમાં રહેલો ધર્મજ ધર્મરાજ કહેવાય છે સર્વના આશ્રયરૂપ—આધારરૂપ સત્ ચિત્ આનન્દમય રસ તેમ ઉપનિષદોમાં ગવાતું બ્રહ્મ તે પોતે શ્રીયમુનાજ, પુત્રીવત્સલ સૂર્ય દિવસે દિવસે યમુનાને લઇ ઉદય અને અસ્ત પામે છે. શ્રીયમુનાજ નિરન્તર સૂર્યસાથે જતાં છતાં પણ અન્વય, અક્ષય, અચલ છે. ઉદય સમયે પોતાના ઝોધથી—પૂરથી ભગવાન સૂર્યમાં પ્રવેશ કરે છે. આ'વું જ્ઞમિમાં તેમ આકાશમાં હમેશાં ધૃતીયન્ત્રની પેઠે વારંવાર બન્યા કરે છે. શ્રીયમુનાજ અસ્ત અને ઉદયરૂડે ભ્રમણ કરતાં અક્ષય જલમાં નિવાસ કરે છે.” વળિ વસિષ્ઠ મુનિનું વચન છે કે:—“ હે યમુના ? તું મહારા ઉદરમાં પ્રવેશ કરી પછી આગળ જા, તેથી તું ત્રણે લોકમાં કલિન્દી નામથી ખ્યાતી પામીશ, એમ કલિન્દગિરિ જણાવે છે” આ ઉપરથી એમ નિશ્ચય થાય છે કે:—યમુનાજનું આધિ-ભૌતિક સ્વરૂપથી અન્ય આધિદૈવિક સ્વરૂપ પણ છે. ઉપરનાં વચને એમાં સંપૂર્ણ રીતે પુષ્ટિ આપે છે. શાસ્ત્રદષ્ટિથી સૂક્ષ્મ રીતે જોતાં આખા જગતમાં નદીઓ, સાગરો, પર્વતો વગેરે વગેરેનાં ત્રણ ત્રણ સ્વરૂપો જોવામાં આવે છે. આધિભૌતિક, આધ્યાત્મિક અને આધિદૈવિક, મહાભારત, રામા-યણુ તેમ અન્ય પુરાણોમાં આધિદૈવિક દષ્ટિથી પર્વતો તથા નદી-ઓના સ્વરૂપો આપેલાં છે. જેમ હિમાલયની કન્યા પાર્વતી, સાગર-સુતા લક્ષ્મી, ત્યાં પર્વત અને સાગરનાં આધિદૈવિક સ્વરૂપો જણાવેલાં છે. વળિ અગ્નિયાર ઇન્દ્રિયોનાં પણ આધિભૌતિકાદિ ત્રણ ત્રણ સ્વરૂપો વર્ણ-વેલાં છે. આધિભૌતિક (શરીરમાં જોવામાં આવતી) આંખ હોય છે છતાં જો તેમાંથી આધિદૈવિક શક્તિ નષ્ટ થઇ જાય છે તો મનુષ્ય છતી આંખે પણ જોઇ શકતો નથી, માટે સર્વમાં આધિકૈવિક બલ સર્વોત્તમ ગણાય છે, અને તેવુંજ આધિકૈવિક સ્વરૂપ શ્રીયમુનાજનું છે. આ પ્રમાણે

હોવાથી શ્રીમદાચાર્યચરણ મૂલમાં કમલના બંધુ સૂર્યનાં પુત્રી એમ ઉપ-
દેશ કરે છે.

શ્રીયમુનાજીનું સૂર્યથી પ્રાકટ્ય થયું છે એ ખરું ! પરંતુ કિરણો દ્વારા
જલની વૃષ્ટિ યાય છે તેમ નહિ, પણ સાક્ષાત્ સ્વરૂપાત્મક શ્રીસૂર્યમંડલમાંથી
—અર્થાત્ તે મંડલમાંથી વિરાજીત ભગવાનથી જ તેમનું પ્રાકટ્ય થયેલું
છે, માટે શ્રીયમુનાજી આધિદૈવિક સ્વરૂપે વિરાજે છે. તેથી બીજા બધા કરતાં
પણ તેમનું આધિદૈવિકપણું કંઈ વિલક્ષણ પ્રકારનું સર્વોત્તમ રીતે છે.
યમુનાજી રંગમાં શ્યામ છે એજ મેઘસમાન શ્યામસુંદર ભગવાન નારાયણથી
રૂપમ થયાનું સૂચન છે. તેમનામાં કાળાશ છે છતાં અહિં મૂલમાં શ્રીમહા-
પ્રભુજીએ ઉજળાશ દર્શાવી છે, એ પ્રત્યક્ષરીતે વિરોધ જેવું લાગે છે, પણ
વિલાસપૂર્વક ગમન કરવાથી થયેલા ક્ષીણને લીધે પોતે ઉજળાં જણાય છે.
અસ્ખલિતપણે ઉર્ધ્વા નીચાં ઢોળાણુમાં વહન થવાથી 'અમંદસુંદરતા પ્ર-
કટે છે. પોતાનું મૂલ ઉત્પત્તિસ્થાન સર્વવ્યાપક છે. પરંતુ ખાસ નિજસ્થાનને
ફેર થવાથી તે મૂલસ્થાનને મેળવવા તથા ભગવાનથી વિખૂટાં થયેલાં હો-
વાથી પુનઃ સમ્મિલન કરવાની ઉત્કંઠાને લીધે શબ્દ કરતાં ઉજળી રહ્યાં છે.

ઘોષનો અર્થ વજ અને શબ્દ બંને યાય છે. અહિં બંને અર્થ
પણ ધટિત છે. વજપક્ષમાં વજમકતો તથા ગાયોનાં ટોળાંઓ જવાથી વિ-
વિધ વિકારવાળાં, જેમ ભગવાન ભગવત્રીયોનો સંગ થઈ ભાવિકાનો
ભાવ ઉદય પામતાં વિવિધ વિકારવાનું બને છે. તેમ શ્રીયમુનાજી પણ ભા-
વિક વજબનેના સંગથી ભગવત્સંબંધમાં અનેક વિકાર યુક્ત બનેલાં છે.
અને શબ્દ પક્ષમાં તે જેમ પોતાના પ્રિયતમના સન્મુખ જવાની ઇચ્છા
રાખતી પ્રિયા હૃદયમાં હૃદયબેલા રજેગુણી કામને વશ બની ગાન કરતી
ઉચ્ચ સ્વરે સંભાષણ કરતી વિકારવતી યુવતી-જતી હોય તેમ શ્રીયમુનાજી

પ્રભુ પ્રિયને પ્રાપ્ત કરવા ગંભીર મર્જના કરી બિન બિન વિકારયુક્ત બનેલાં છે. અહિં ભગવદ્રસને અનુકૂલ એવા બહારના તથા અન્તરના ધમને વિકાર કહેશે છે. જેને રસશાસ્ત્રમાં ભાવ પણ કહે છે. ઘોષ્ટનો અર્થ જે વ્રજ સેવામાં આજ્યો છે. તે ગૌણ છે. કેમકે ભાવુક વ્રજજનોની ગતિવડે વિવિધ વિકારવાનું બનવું એમ કથન એતો ઉત્પ્રેક્ષા છે. ખીજ દ્વારા વિકારયવાથી તેમનામાં સ્વાભાવિક ભગવદ્ભાવનો અભાવ છે. ભગવદ્ભાવ ઉત્પન્ન થતાં જે વિકાર સહજ થવો જોઈએ તે જણાતો નથી એમ યદ્ય જામ, માટે ઘોષ્ટ શબ્દનો અર્થ શબ્દ સેવાથી ઉત્પ્રેક્ષા થતી નથી, એટલે વ્રજપક્ષ કરતાં એ અર્થમાં વિશેષ ઉત્તમતા લાગે છે. જે કે લીલા નિલ છે એટલે મૂલધામની સાથે વ્રજનો સંબંધ પૂર્ણ છે, સર્વદા છે. તેથી પ્રથમ પક્ષના એટલે વ્રજપક્ષના અર્થમાં અસંભવિતપણું નથી, પરન્તુ તેના કરતાં ખીજ પક્ષમાં ઉત્તમતા વધારે છે. એ બંને અર્થોની આવશ્યકતા છે માટે જે પ્રકારનાં વિશેષણો આગળ આપેલાં છે.

પર્વતપરથી પડેલા મોટા પથરાએને “ ગંડશૈલ ” કહેવાય છે. તેના પર ઉંચા નીચાપણાથી ગતિ કરવી—વહન થવું એટલે કંઈ કંઈ શબ્દો યાય જ, તે સિંજ સિંજ શબ્દો અતિશય શોભા આપે છે, તેવી મનોહર સુંદરતા સહિત આધિદૈવિક શ્રીયમુનાજી ઉંચે નીચે ચઢવાથી જણે આધિ-ભૌતિક જલ્દર ઉત્તમ પાલખીમાં વિરાજી ગમન કરતાં છતાં પોતાના સરખા સૌભાગ્યસંપન્ન વ્રજભક્તોની સાથે જતાં અથવા પોતાના પ્રિયતમ, પ્રભુને મળવા જતાં સન્મુખ થતાં વાહનપર નહિ ચઢવું જોઈએ એમ સમજી ભગવદ્ભાવમાં પરવશ બની પોતે પણ પગે ચાલતાં હોય તેવાં છે.

શ્રીયમુનાજી દૂરથી પર્વતપર પડવાને લીધે અધિક કલેશ સહન કરી પૃથ્વીપૂર વધારેલાં છે. જેમ ભગવાન મથુરાથી વ્રજમાં વિરાજીને સ્વામિનીના ભાવને વધારનાર થયા છે. તેમ યમુનાજી રવિના મંડલમાંથી નીસરી કલિન્દ-

ગિરિપર પડી, પછી વ્રજભૂમિમાં પધારી લીલાસૃષ્ટિમાં રહેલાં સ્વામિનીજીઓને તથા પુષ્ટિસૃષ્ટિના જીવોને ભગવાનમાં રતિ-પ્રીતિ વધારનાર બન્યાં છે. કમકે તેમનો વ્રજભક્તો સાથે તથા વ્રજનાથ સાથે પણ સંબંધ છે. એમ ઉભય સંબંધને ધારનાર હોવાથી તેમનામાં ભગવદ્વિષયક રતિવધારવા પર્ણ છે. અને એ હેતુથીજ સૂયં કમકોનો બન્ધુ-સ્નેહી હોવાથી રસના ભંડારરૂપ તેની સુતા-પુત્રી શ્રી યમુનાજી એમ અહિં જણાવે છે. ભગવદ્રસમાં રતિ ઉત્પન્ન કરી પરમ ઉપકાર કરનાર યમુનાજી છે. માટે નિરન્તર વિરાજીત તેમના આધિદેવિક સ્વરૂપની સ્તુતિ કરી તે વિજયવતી બનો. એમ તેમના ઉત્તમમાં ઉત્તમ જ્યની વાંછના કરે છે. આ શ્લોકમાં યમુનાજીને અર્પણ કરેલા આઠ ઐશ્વર્યોમાં ખીજ ઐશ્વર્યનું વર્ણન આપેલું છે. એમ સમજવું.

ભગવનમાં રતિ-પ્રીતિ વધારનાર શ્રીયમુનાજી છે. એમ તો કહી ગયા પરન્તુ રતિ ઉત્પાદક ધમો કેવા છે, ને સ્પષ્ટરીતે સમજાવવા માટે આ તૃતીય શ્લોકનો ઉપદેશ કરે છે.

મૂ० મુવં મુવનપાવનીમધિગતામનેકસ્વનૈઃ ।

પ્રિયામિરિવ સેવિતા શુકમચૂરહંસાદિભિઃ ॥

તરંગમુજકઙ્કુણપ્રકટમુક્તિકાવાલુકા ।

નિતમ્બતટસુન્દરીં નમત કૃષ્ણતુર્યપ્રિયામ્ ॥ ૩ ॥

પદાર્થઃ—સકલ લોકને પાવન કરનાર માટેજ ભૂમિ ઉપર વિરાજેલાં જાણે પ્રિયસખિયો વડે સેવન કરાતાં હોય તેમ અનેક શબ્દો બોલતાં શુક-પોપટ, મોર, હંસો વગેરે પક્ષીઓથી સેવાતાં પોતાના તરંગ-મોજા તે રૂપ હાથમાં રહેલાં કંકણોમાં પ્રકટરીતે

દેખાતાં મોતીઓ રેતીઓવડે યુક્ત એવા નિતંબલાગથી સુંદર જણાતાં શ્રીકૃષ્ણના ચોથાં પ્રિયા-પ્રિયતમા શ્રીયમુનાજીને તમો નમન કરો.

વિવેચન:—યમુનાજીને ભૂમિમાં પધારવાનું કારણ માત્ર પ્રભુમાં રતિ-પ્રીતિ વધારવાનેજ, જ્યારે એમ છે તો રતિ-પ્રેમરસની વૃદ્ધિ થાય તે માટે તેને અનુકૂલ બધી આલંબન, ઉદીપન વગેરે સામગ્રી, સેવન કરનારી સખીઓ, ખીજાં અન્ય સાધનો, સ્વરૂપની સુંદરતા વગેરે વગેરે જોઈએજ. જેથી પ્રથમ તે ગણાવે છે. સર્વ લોકોને પવિત્ર કરનાર એટલે લીલાસ-શ્ચિમાં રહેલા તથા તે વિનાના અન્ય પણ લોકોને ખીજો ભાવ દૂર કરાવી ભગવાનમાં ભાવ પ્રાપ્ત કરાવવા, પ્રભુની સેવા કરવાને યોગ્ય દેહસૌભાગ્યને સંપાદન કરી આપીને શુદ્ધિ કરનાર-વિમલ બનાવનાર એવાં યમુનાજી છે. તેજ પોતાના બંધુ યમરાજ પ્રત્યે વદે છે કે:—“ સત્તઢીપાન્ સત્તરાશીંચ ચારામારાદ્ મિત્વા પ્રાહ્.મુચ્છી પાવચન્તી । યાસ્યેડસ્તાદ્રેરુદ્ગમાદ્દિં વિહર્તું ક્ષેલન્તીચ સ્વાશ્રિતાઘાપનુસ્યૈ ’ સાતઢીપોને સાતસાગરોને એક-દમ ભેદી પૂર્વ તરફ વહન થતી-જતી સર્વને પવિત્ર કરતી હું અસ્તાયલથી (પશ્ચિમ બાજુથી) ઉદ્યાયલ તરફ (પૂર્વમાં) મ્હારો આશ્રય કરનાર એવા ભક્તોના પાપને દૂર કરવાને જાણે ખેલ કરતી હડાં એમ વિહાર કરવા જઈશ્ચ. આમ બધાને પાવન કરવાની શ્રીયમુનાજીની મુખ્ય પ્રતિયા છે. પવિત્રતા પ્રાપ્ત કરવી એ પણ ભગવદ્રસના સ્વાદનું પ્રથમ સાધન છે. ભગવાનને ઉદ્દેશી પોતે રસાવિષ્ઠ થયેલાં હોવાથી રસનું આલંબન થાય છે. ભગવદ્રસને ઉદીપન કરનાર સખીઓ સરખાં પક્ષીઓના જીંદોવડે સેવાતાં એમ જણાવેલું છે, એજ રસને ઉદીપક છે. રસપ્રાપ્તિ માટેજ અન્ય સર્વ સૌન્દર્ય યમુનાજીએ વધારેલું છે એજ આ સ્થળે સ્થાપી બનાવે છે.

તરંગો આરે તરફ તીરપર પ્રસરવાથી રેતી ચક્રચકિત બનેલી છે, પરન્તુ એ રેતી નથી, પણ રેતી સમાન ખાસ ભાસ થાય છે, ખરૂં જોતાં તો આધિદૈવિક યમુનાજીના જીભેમાં રહેલાં કંકણોનાં મોતીઓ છે. તેવાં કંકણો સહિત શ્રીહરતો નિતંબ (તટ) પર છે. તેથી રેતીથી યુક્ત કિનારા જેવું લાગે છે. કિન્તુ તે આધિદૈવિક યમુનાજીનાં કરોમાં રહેલાં કંકણોમાં જડેલાં મોતીઓવડે યુક્ત નિતંબ-કટિપશ્ચાત્ ભાગ છે. અને તેથી આપ અતિશય શોભી રહેલાં છે. એ શોભા પ્રિયને પ્રાપ્ત કરવાને અત્યન્ત રનેહ-પૂર્વક ધારણ કરેલી છે. શ્રીયમુનાજીએ તો સર્વ સુંદર ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણે અખિલ જીવનને પાવન કરવાનો વિચાર કરેલો છે. એમ જણી તે કાર્ય પૂર્ણ રીતે સંપાદન કરવાને મૂલ ધામ વિસારીને ભૂતલપર પધારી સર્વ સામગ્રીને અર્થાત્ ભગવાન્ની લીલામાં ઉપયોગ આવે એવા સકલ સાહિત્યને સજ્જ કર્યો, એ કાર્ય કરવાને માટે લીલાઓ યતાં પહેલાંજ આ ભૂમિપર તે વિરાજ્યાં છે એજ પ્રભુ પ્રત્યે શ્રીયમુનાજીનો અતિશય પ્રેમ એમ સિદ્ધ કરી આપે છે.

અહિં શ્રીયમુનાજીને ભગવાન્ના ચતુર્થપ્રિયા એમ જણાવ્યું. અને આરંભમાં લીલામાં ઉપયોગી છે એમ કહ્યું. એ પરસ્પર વિરોધ આવે છે. પરન્તુ અહિં રૂકમણી, જાંબુવતી, સત્યભામા અને ચોયાં યમુના એમ સમજવાનું નથી કેમકે “કાલિન્દીતિ સમાચ્યાતા લસામિ યમુનાજલે” કાલિન્દી નામથી પ્રસિદ્ધ હું યમુનાજીના જલમાં નિવાસ કરું છું. એમ તે યમુનાએ કહેલું છે. ત્યાં મહારા જલમાં હું રહું છું એમ કહ્યું નથી, તેથી ચોયાં એટલે રૂકમણી વગેરેથી ચોયાં નહિ, પરન્તુ ૧ શ્રી સ્વામિનીજી, ૨ શ્રીતિરુપાગોપિકાઓ ૩ કુમારિકાઓ અને ૪ શ્રીયમુનાજી આ પ્રમાણે અહિં ચતુર્થપણું યમુનાજીમાં આવેલું છે. ઉપરના શ્લોક પ્રમાણે યમુનાએ પોતાને શ્રીયમુનાજી ભિન્ન છે એમ “હું યમુનાજી જળમાં રહું છું.” એમ કહીને સ્પષ્ટ દેખાડેલું છે. તે બંનેને પરસ્પર આધિભૌતિક કે આધિ-

દૈવિકપાત્રું છે એમ નહિ માનવું. શ્રીસુખોદિનીજીમાં આચાર્યચરણે પણ તે બન્નેનું પ્રથકપાત્રુંજ માનેલું છે. શ્રીયમુના માહાત્મ્યમાં પણ શ્રીયમુનાજીને રૂકિમણી વગેરેથી ચોથાં માનેલાં નથી. “ યમુનાપ્યચ્યુતેનૈવં સુસંસ્કૃત્યા-ય શિક્ષિતા । શંસ્વામ્બુનાભિષિચ્યૈનાં ત્વસોનાન્યાસિત પાવની ॥ ” એમ કહીને આગળ “ અપિ બ્રહ્મહજ્જનઃ પાપમપનેપ્યસિ સેવિતા સસરાત્રાત્તુ સા-ન્નિધ્યં ન તે ત્યક્ષ્યામિ કાર્હૈચિત્ ” ભગવાને શ્રીયમુનાજીનો સારી રીતે સત્કાર કરી શિક્ષણ આપ્યું, શંખનાજલથી અભિષેક કરી ત્હારાથી અધિક પાવન કરનાર કોઈ નથી એમ આજ્ઞા કરી, પછી આગળ “ સાત રાત્રી સુધી તમારૂં સેવન કરનારને તમે બ્રહ્મહત્યા કરનાર હશે તોપણ મુક્ત કરશો, ત્હારી સાથે હું હમેશાં રહીશ કોઈ દિવસ તમારો ત્યાગ કરીશ નહિ. ” એ પ્રમાણે પોતે પ્રભુએ તેમના સંનિધાનમાં રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કરેલી છે. એથીજ એ ભગવાનનાં પ્રિયતમા છે. રૂકિમણી વગેરેથી ચતુર્થ નથી. આઠ પટરા-ણીમાંનાં યમુનાજી અને આ શ્રીયમુનાજીને કાલિન્દી નામથી વ્યવહાર કરવામાં સાધારણ ધર્મની ઐક્યતાથી એ નામથી બન્નેનો ખોધ થાય છે. પરંતુ કૃષ્ણપ્રિયા રીતે તો સત્વાતાં શ્રીયમુનાજીનોજ ખોધ થાય. જેમ ભગ-વાનને દેવકીપુત્ર કહેવામાં આવે છે; છતાં યશોદાજીના પુત્ર પરત્વેજ વજ-વાસીઓને પ્રેમ પ્રકટ થાય છે, કૃષ્ણપ્રિયા એ શ્રીયમુનાજીનો અસાધારણ ધર્મ છે. માટે તેની પ્રાપ્તિ આ શ્રીયમુનાજીમાં કરવી એ ધરીત નથી, ચૈવંચ્યથા સન્તમાત્માનજ પરમાત્માને જે અન્યથા કલ્પના કરે ત્યાં જેવો દોષ થાય છે તેવો જ દોષ અન્યથા કલ્પના કરવાથી અહિં પણ થાયજ.

સીતાપતિ રામચંદ્ર પુરૂષોત્તમજી છે. પરંતુ રસાત્મક શ્રી ગોપી-જન વલ્લભને સેવન કરનારાઓ તેમને અન્ય ધર્મથી, અન્ય સ્વરૂપની ભા-વનાથી નહિજ આરાધે. તે યથા ચેત્યોવાસ્તે તથૈવ ભવતિ એ ગ્ર-

તિથી પોતાને છુટ એવા સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર ન થતાં અન્ય સ્વરૂપમાં
 બાન થતાં પોતાને છુટ એવું ક્ષણ નજ મળે એ સ્વાભાવિક છે. રૂપાન્ત-
 રની ભાવના કરવાથી તેથી, પણ વિલક્ષણ સ્વરૂપની ક્ષણસિદ્ધિ થાય એ અ-
 ઘટિતજ છે, રઘુનાથને વ્રજનાથ કહીને સેવતાં વિચિત્રતા આવે છે. કેમકે
 રઘુપતિ તો ગુરૂની પેઠે ઉપદેશ આપી શકે સિદ્ધ થાય એમ કરે. એમને
 સ્વયં સાક્ષાત્ ક્ષણદાન કરવાનો અધિકાર નથી કેમકે તે મર્યાદા પુરૂષોત્તમ
 છે. અને શ્રી વ્રજપતિ તો પ્રત્યક્ષ શ્લોકાન કરનાર પુષ્ટિ પુરૂષોત્તમ છે. એવી
 રીતે મર્યાદાપુરૂષોત્તમ અને પુષ્ટિપુરૂષોત્તમના સમાનજ અહિં બંને
 કાલિન્દી-યમુનાઓમાં ફરક છે. એક યમુના માર્યાદિક છે, અને સ્તુતિ કરાતાં
 કૃષ્ણપ્રિયા શ્રીયમુનાજી પુષ્ટિસ્થ છે. બગવાને સર્વ રીતે નિરંતર તેમનો
 અંગીકાર કરેલો છે. ૧ શ્રીસ્વામિનીજી, ૨ શ્રુતિરૂપા કે જે ગોપોના
 ઘરમાં રહેલાં અનન્યપૂર્વા-પ્રથમ અન્યાસક્ત સર્વાત્મભાવવાળાં રાસમંડલ
 પ્રવેશ થયા સિવાય ત્યાંને ત્યાંજ સર્વ બગવદ્ભાવ થવાથી સ્વરૂપને પ્રાપ્ત
 થયેલાં છે તે. ૩ કુમારિકા અનન્યપૂર્વા—પ્રથમ જેમને અન્ય નથી એવાં વિવાહ
 વિના પણ માત્ર દાન કરી પ્રભુએ પ્રિયા તરીકે જેમનો અંગીકાર કરેલો
 છે તે. અને ૪ શ્રીયમુનાજી છે. કેમકે ક્રીડા સમયે, તે નિમત્તથીજ સર્વોગ
 સંબંધ કરી સ્વતંત્રતાથી શ્રીયમુનાજીની સાથે પ્રભુએ ક્રીડા કરેલી છે.
 અહિં તેથીજ ચતુર્થ પ્રિયા કહે છે. પણ ચતુર્થ માર્યાદિયું નથી. જે તેમ
 કહ્યું હોત તો શકિમશ્ચી વગેરેથી ચતુર્થ એમ બોલ થાત. આંવા અસાધા-
 રણ્ય ધર્મો બગવાનપ્રથમ શ્રીયમુનાજીમાં છે. તેમનો પરસ્પર સન્નતીય પ્રેમ-
 સ્નેહ વહન થાય છે. માટે તેમને- નમન કરવું જોઈએ. અહીં
 આ કમલમિમાં રહેલાં પાપને નિષ્ક્રમ કરી દિવ્ય દેહ યુક્ત બંધી સંખ્યાઓએ
 સન્નવેલ આભરણો—થયુગારો—અલંકારોવડે પ્રભુનું સાન્નિધ્ય જણાવ્યું મા
 આ સ્ત્રોકમાં શ્રીયમુનાજીને જણાવેલું છે.

હવે ભગવાનના ધર્મોમાં અને શ્રીયમુનાજીના ધર્મોમાં સમા-
નતા દર્શાવે છે. અને પૂર્વે કહેલા ભાવોને પણ દઢ કરે છે.

મૂ० અનન્તગુણભૂષિતે શિવવિરચ્ચિદેવસ્તુતે

ઘનાઘનનિમે સદા ધ્રુવપરાશરામીષ્ટદે ॥

વિશુદ્ધમથુરાતટે સકલગોપગોપીવૃતે

કૃપાજલધિસંશ્રિતે મમ મનઃ સુખં ભાવય ॥૪૥

પદાર્થઃ—અનંત ગુણોથી સુશોભિત, શિવબ્રહ્માદિ દેવોથી
સ્તવાતાં, નિરન્તર ગાઠ મેઘના સમૂહ સમાન કાંતિમાન, ધ્રુવ અને
પરાશરને મનોવાંછિત ફલનું દાન કરનાર, વિશેષ શુદ્ધ મથુરા
નગરી જેમનાં તટપર છે એવાં, સકલ ગોપીજનોએ વીંટાયેલા,
કૃપાસાગર શ્રીવ્રજધીશ્વરનો આશ્રય કરીને રહેલાં હે શ્રીયમુનાજી
મા'રા મનને સુખ—આનંદાનુભવ થાય તેમ કરો.

વિવેચનઃ—આ શ્લોકમાં વિશેષ્ય સહિત છ વિશેષણો મળી મુખ્ય
સાત પદો છે, એ સાતે પદો સંબોધનનાં છે, તેમને સમગ્રી વિભક્તિમાં
લઈએ તો શ્રીકૃષ્ણના અર્થમાં સિદ્ધ થાય છે. આ પ્રમાણે ઉભયનો સમાન
અર્થ દર્શાવી શ્રીમદ્વાયાર્યચરણે શ્રીયમુનાજીનું અને શ્રીનંદરાજકુમાર
શ્રીકૃષ્ણનું સર્વરીતે સાધર્મ્ય દર્શાવ્યું. નિત્ય વિરાગિત પડ્ગુણથી સંપન્ન
આપ પ્રભુ નિજ સ્વરૂપસહ સમ પ્રકારે વિલસે છે, તેમ શ્રીયમુનાજી પણ
નિત્ય પ્રતિષ્ઠિત પડ્ગુણ અને સ્વરૂપ સહિત સમ પ્રકારે વિરાજે છે. તેજ
ઉદ્દેશને સ્પષ્ટ કરવા અત્ર મુખ્ય સાતપદો આપેલાં છે. પ્રથમનાં છ વિશેષ-
ણોમાં એક એકમાં એક એક ગુણનો ધર્મ જણાવી સમમમાં સ્વરૂપ જણાવેલું

છે. ભગવાન તથા શ્રીયમુનાજી જે પદ્મગુણથી સંપન્ન છે. તે ૧ ઐશ્વર્ય ૨ વીર્ય ૩ યશ, ૪ શ્રી, ૫ જ્ઞાન, ૬ વૈરાગ્ય એ સંગ્રાથી પ્રસિદ્ધ છે. એ છ ગુણોને ક્ષણ પ્રકરણસ્થ વેણુગીતના ' ઘનાસ્તુ ' એ શ્લોકથી છ શ્લોક પર્યંત શ્રીમદ્ભુવચરણે વર્ણવેલા છે; તેજ ઐશ્વર્યાદિ ગુણોને અહિંમાં વર્ણવેલા છે.

૧ અનંત શબ્દનો અર્થ અસંખ્ય તથા અંત રહિત એટલે નિત્ય થાય છે અહિં બંને અર્થ અનુકૂળ છે. શ્રીયમુનાજીના અગણિત ગુણોની સંખ્યા થઈ શકે નહિ તેથી તે અસંખ્ય અને નિરંતર વિરાજમાન સનાતન—સદાવર્તમાન હોવાથી નિત્ય છે. પ્રભુપક્ષમાંયે ભગવાન નિત્ય વિરાજિત અગણિત ગુણગુણથી રમણીય છે. ભક્તકાર્ય સંપાદન કરવાં, રાસોત્સવાદિમાં બહુરૂપ ધારણ કરી ભક્તોના મનોરથને પૂર્ણ કરવાં, ઇત્યાદિ ગુણોથી અલંકૃત છે. શ્રીયમુનાજી પણ ભક્તોનાં કાર્યોને સાધવાં, તેમને ભગવાનને યોગ્ય ઉપભોગ્ય તનુનવત્વ, સમર્પણ કરી ભગવત્સમાગમ સમર્પણ કરવો વગેરે સુંદર ગુણોથી સુશોભિત છે. ગુણોનું સર્વત્ર સન્માન થાય છે. ભગવાન જેમ પૂજ્ય—સેવ્ય છે, તેમ તેમના ગુણો પણ સેવનીય-ભજનીય છે. શ્રીયમુનાજી પણ તેવીજ રીતે સેવ્ય છે-પૂજ્ય છે. તેમ તેમના ગુણોપણ તેજ પ્રમાણે સેવનીય ભજનીય છે. માટે ' પૂજ્યો હિ ભગવાન તદ્દગુણાઞ્ચ એમ શ્રીમદાચાર્યચરણ આજ્ઞા કરે છે. इश्वरः पूज्यते लोके मूढैरपि यदा तदा એ શ્લોકમાં કહેલું ઐશ્વર્ય તેજ અતિ સામર્થ્ય રૂપ પ્રથમ ઐશ્વર્ય અત્રે નિરૂપણ કરેલું છે.

૨ શિવ બ્રહ્માદિક દેવો જેમનું સ્તવન કરે છે. બંને પક્ષમાં અ પ્રમાણે અર્થ સ્પષ્ટ છે. પદ્મગુણ સમ્પન્ન પૂર્ણાનંદમય પ્રભુ હોવાથી સકલ સુરવંદ તેમનું સ્તવન—યશોગાન કરે એ સ્વાભાવિક છે. ભગવત્રિયા યમુનાજી પણ પદ્મગુણ સમ્પન્ન પૂર્ણાનંદમયી છે; એટલે તેમનામાં પણ તેજ પ્રમાણે

શિવબ્રહ્માદિ દેવોનું સ્તવન-સ્તુતિ ધટે છે. યુગલગીતમાં 'સવનશસ્ત્રદુપધાર્ય
સુરેશાઃ શક્તશર્ભપરમેષ્ટિપુરોગાઃ' ઇદ્ર, શંકર, બ્રહ્માપ્રમુખ મહાન્ મહાન્
દેવતાઓ મુખ્ય અન્યાનું સ્પષ્ટ જણાવેલું છે. એજ એમનું મહાન્ વીર્ય છે-
પરાક્રમ છે, જેથી એ વિશેષજી વીર્યનામક દ્વિતીય ગુણને પ્રકટ કરે છે.

૩ ગાઠ મેધ સમાન કાંતિમાન પણું અને પક્ષમાં અનુકૂલ છે.
અનેનું સ્વરૂપ સૌન્દર્ય સર્વને વિસ્મય થાય તેવું છે, મેધ સર્વના જીવનરૂપ
છે, જો કે શ્રીકૃષ્ણમાં નામનિર્દેશપૂર્વક ધનાધનપણું સ્પષ્ટ છે; તેવું અત્ર
શ્રીયમુનાજીમાં સ્ફુટ નથી પરન્તુ 'તત્તચ્ચ કૃષ્ણોપવને' 'કૃષ્ણાયા હસ્તતરલે'
ધત્યાદિ ભાગવત વાક્યમાં શ્રીયમુનાજીને ઉદેશી 'કૃષ્ણા' શબ્દથી નામ નિર્દેશ
કરેલો છે. જેમ ભગવાનનું મુખ્ય અભિધાન શ્રીકૃષ્ણ છે તે ધનાધનપણું
સૂચવે છે. તેમ શ્રીયમુનાજીનું અન્યત્ર દર્શાવેલું કૃષ્ણા અભિધાન પણ ધના-
ધનપણું સૂચન કરે છે. તેનું અત્ર ધનાધન શબ્દથી સ્મરણ કરાવે છે.
એમ કરીને નામ અને રૂપ સર્વ રીતે ભગવત્સાદસ્ય પ્રતિપાદન કરે છે.
આ પ્રમાણે વિસ્મયકારક વિશ્વજીવનાત્મક સ્વરૂપ હોવાથી સર્વત્ર ભક્તોજનો
તેમનાં યશોગાન કરે છે સ્વ યશો યદ્દિ વિમૂઢાનાં પ્રત્યક્ષાસક્તિવારણમ્'
એ શ્લોકમાં દર્શાવેલું યજ્ઞ તે અહિં તૃતીય યશોધર્મને નિરૂપણ કર્યો.

૪ ધ્રુવ પરાશર પ્રભૃતિને અભીષ્ટ વસ્તુદાન કરનાર શ્રીયમુનાજી અને
શ્રીકૃષ્ણ છે. શ્રીયમુનાજીના તટપર ધ્રુવ અને પરાશરે તપશ્ચર્યા કરી ભગવ-
ત્પ્રાપ્તિ કરી હતી, એટલે અભિષ્ટ વસ્તુનું દાન કરવા પણું શ્રીયમુનાજીમાં
પણુ ખર્ચ અને શ્રીકૃષ્ણમાં પણ ખર્ચ નિજજનોને આ પ્રમાણે સર્વ ધૃષ્ટ
વસ્તુની પરિપૂર્ણતા થવાથી તેઓ સર્વશ્રી પ્રાપ્ત કરે છે. માટે ત્રિયો દ્વિ
પરમા કાષ્ઠા સેવકાસ્તાદશા યદ્દિ, આ શ્લોકમાં કથન કરેલી શ્રીને
અહિં દર્શાવે છે.

પ મથુરાનગરી વિશુદ્ધ છે, સર્વ દોષમાત્રથી રહિત છે. અન્યત્ર ભૂમિ આદિમાં અનેક પ્રકારના દોષોનો સંભવ હોય છે; પરંતુ આભૂમિમાં તેમાં કોઈપણ પ્રકારના દોષોનો સંગ નથી ભગવાને તત્ત્વોને ઉત્પન્ન કરી 'તત્સૃષ્ટ્વા તૈદેવાનુપ્રાવિશાવ' પોતે તેમાં પ્રવેશ કર્યો. સર્વમાં પ્રવિષ્ટ પ્રભુની ભૂમિતત્ત્વના એકદેશરૂપ મથુરામાં નિત્યસ્થિતિ છે. વળિ આદિ તેા આ વિશેષતા છે કે 'મથુરા ભગવાન્ યત્ર નિત્ય સન્નિહિતો હરિઃ' ભગવાન્ મથુરામાં નિરંતર વિરાજમાન્ છે. તેા તેની મથુરાપુરી વિશુદ્ધ હોય એમાં શુ આશ્ચર્ય? કાશી આદિ નગરીઓ કરતાં પણ સર્વ પ્રકારે મોક્ષનું દાન કરવામાં મથુરાપુરી સર્વોત્તમ છે. તેમ શ્રીયમુનાશ્વનો તટ હોવાથી પ્રભુની લીલાનું સ્થાન પણ એ જ છે. નિત્યલીલાવિનોદા ભગવાન્ પ્રકટ રીતે જ્યાં વિરાજે છે. માટે પ્રભુનું સાન્નિધ્ય પણ ત્યાંજ થાય છે. એટલે સર્વરીતે શુદ્ધતા મથુરામાં પ્રકટ છે. એવી મથુરાપુરી શ્રીયમુનાશ્વના તટપર વિલસે છે. ભગવાન્ પણ તે તટનિકટ નિરંતર સ્થિતિ કરે છે, તેથી ભગવત્સાન્નિધ્ય પ્રાપ્ત થતું હોવાથી ભક્તિ પણ સિદ્ધ થાય છે. ભક્તિ જ્ઞાનનું કાર્ય હોવાને લીધે અહિ આ વિશેષણથી જ્ઞાનધર્મનું નિરૂપણ કયું.

૬ ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણુ નિત્ય સકલગોપ ગોપીજનથી વૌટાયેલા છે. તેમ શ્રીયમુનાશ્વ પણ નિરંતર નિખિલ ગોપગોપીજનથી વેષ્ટિત છે. તેમના તટ-પર જ તેમનાં વિમલ જલમાંજ તેઓ હમેશાં વિહાર કરે છે. પરોક્ષમાં ભગવાનના સંબંધની અભિલાષા કરતા ભક્તજનો અને ગોપીજનોએ શ્રીયમુ-શ્વનાશ્વના તટપર જ ભગવત્સંબંધ અનુભવ્યો માટે તે આજ્ઞાથી નિત્ય શ્રીયમુનાશ્વને વૌટાઈને તેમની સ્થિતિ રહે છે. આ પ્રમાણે સ્થિતિ કરવાથી ભગવાનનો સમાગમ તેમને સિદ્ધ થાય છે. એ રીતે પ્રભુનો સંબંધ પ્રાપ્ત થવો એ પૂર્વ ભાવ શિવાય બની શકતું નથી. સંસારના સર્વ લૌકિક સુખોનો ત્યાગ કરી તે સર્વ લૌકિક અલૌકિક ભગવાનમાં

વિનિયોજી સર્વદા હૃદયમાં ભગવત્પ્રેમ સ્થીર થાય ત્યારેજ આપ કૃપા કરી સ્વેચ્છાથી તેવા ભક્તજનોનો અંગીકાર કરે છે. તેમનામાં રહેલા અભિમાનાદિ દોષોને દૂર કરી સંતાપને હરે છે. તેવી સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાને વૈરાગ્ય આવશ્યક છે. 'હરેશ્ચરણયોઃ પ્રીતિઃ સ્વસર્વસ્થનિવેદનાત્' હરિના ચરણકમલમાં પ્રીતિ થવાનું કારણ પોતાનું માનેલું સર્વસ્વ પ્રભુને નિવેદન કરવું તે છે. અને તેવો ઉત્કર્ષ સંસારપરથી વિરાગ અને ભગવાનમાં અનુ-રાગ સિદ્ધ થવાથીજ થાય છે. એજ વૈરાગ્ય ઉપરના પદ્મમાં તેજ વૈરાગ્યનું સૂચન કરેલું છે. અહિં પણ પષ્ટ ગુણ વૈરાગ્ય આ વિશેષણથી સ્પષ્ટરીતે દર્શાવ્યો છે.

ઉપર પ્રમાણે ષડ્ધર્મનું નિરૂપણ કરી ધર્મોના સ્વરૂપને અર્થાત મૂલરૂપને સ્પષ્ટ કરેછે:-કૃપાસાગર સમ્યક્ રીતે ભગવાને આશ્રિત કરેલોછે, માટે પ્રભુ પક્ષમાં તે ધર્મ નથી; કિન્તુ નિરવધિ કૃપાયુક્ત-કરુણાનિધાન પ્રભુનું સ્વરૂપ છે. કૃપા-કરુણા પ્રભુમાં નિરંતર પ્રકટ રહેલો ધર્મ છે. એટલે તેનો નિજ સ્વરૂપમાં સમાવેશ થઇ જાય છે.

તેને પ્રથમ ધર્મરૂપે નહિ જણાતાં ધર્મરૂપેજ સ્વીકાર કરેલો છે. બીજા ધર્મો પ્રભુમાં જો કે નિત્ય વિરાજમાન છે છતાં નિજેચ્છાએ જો જો લીલામાં અભિરૂચિ થાય તે તે લીલાઓ કરતી વખતે તે તે ધર્મો પ્રકટ થાય છે. નહિતર તિરોહિત રહે છે, માટે તે ધર્મ કહેવાય છે. અને ભગવાનનો કૃપાધર્મનો સદૈવ અવિર્ભૂતજ-પ્રકટજ વિરાજે છે; એટલે એ સ્વરૂપમાં સ્થિત છે સ્વરૂપથી ભિન્ન નથી માટે તે ધર્મો તરીકે ગણાય છે. અન્ય નદીઓ સ્વાભાવિક ભૌતિક સાગરનો આશ્રય કરનાર છે. પરંતુ શ્રીયમુનાજી તો કૃપાસાગર ત્રિલુચનસુંદર પરમરમણીય શ્રીકૃષ્ણનોજ આશ્રય જેમણે સુંદર રીતે કર્યો છે, એવાં છે. જેમ મુખ્યસ્વામિનીજી નિરંતર પ્રભુનો જ આશ્રય કરે છે, જેમ અર્ધનારીશ્વર અર્ધનરસ્વરૂપે અને અર્ધનારી સ્વરૂપે

હોય તેમ શ્રીયમુનાજી યુગલસ્વરૂપે વિરાજે છે. એટલે ત્યાં ધર્મીનું સ્વરૂપ જ કહેલું છે ધર્મીનું જ કથન છે, ધર્મ નથી.

પરમમહોદય શ્રીમાન્ હરિધનચરણ ઉપર પ્રમાણે ધર્મ અને ધર્મીનું વિવરણ કરે છે, પરંતુ દશદિગ્નતવિજયો શ્રીપુરુષોત્તમચરણ પોતાની વિશ્વ-તિમાં કંઈક પ્રથક્ રીતે નિરૂપણ કરે છે. તેઓશ્રી 'ઘનાઘનનિમે' એ તૃતીયપદને વિશેષ્ય ધર્મી વા સ્વરૂપ તરીકે અંગીકાર કરી બાકીના પદોને ધર્મ-વિશેષણ માને છે ચતુર્થપદને યશ, પષ્ટપદને શ્રી અને સપ્તમપદને વૈરાગ્ય સ્વીકારે છે. તૃતીયપદમાં ગાઢા મેઘસમાન સુંદર શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રી-યમુનાજી એમાં સ્પષ્ટરીતે સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરેલું હોવાથી ધર્મીનું સ્વરૂપ છે માટે વિશેષ્ય છે. ચતુર્થપદમાં ક્રુવ અને પરાશરને અભીષ્ટ વસ્તુનું દાન કરનાર એમ કહેલું છે. દાનથી સર્વત્ર યજ્ઞ પ્રકાશમાન્ થાય એ સુપ્રસિદ્ધ છે તેથી તેને યજ્ઞ તરીકે સ્વીકારેલું છે. અનેક ગોપ અને ગોપીજનથી વીંટાવવું એ આપની શ્રી-અતુલશોભા-સૌન્દર્ય છે, 'જ્ઞકાસ ગોપી પરિષદ્ભતોઽર્ચિતસ્ત્વૈલોક્યલક્ષ્મ્યેકપદં જપુર્ધધત્' ગોપી પરિષદ્માં વિરા-જિત પ્રભુ ત્રૈશોક્યમાં લક્ષ્મીના નિધાન-ત્રિભુવનમાં સર્વને વિસ્મય થાય તેવા દિવ્ય સૌન્દર્યવાન્ દિવ્ય વપુધારી શોભતા હતા. એ પ્રશોકમાં ગોપી ગણ વેષ્ટિત ભગવાનનો શ્રીગુણ સ્પષ્ટ કહેલો છે. તેમ અહિં પણ ગોપ ગોપીજનથી વેષ્ટિત હોવાને લીધે ભગવાનનો તથા શ્રીયમુનાજીનો ત્રિભુ-વનને વિસ્મયજનક સૌન્દર્યરૂપ શ્રીધર્મ છે, એમ જણાવ્યું. અને સપ્તમપદને ધર્મી-સ્વરૂપ નહિ ગણતાં કૃપાસાગર ભગવાનનો આશ્રય કરવો તે સર્વ વસ્તુમાં વિરાગ સિદ્ધ થયા શિવાય બનવું અશક્ય છે, વૈરાગ્ય હોય તોજ કૃપાલુતા સિદ્ધ થાય છે. અત્ર પ્રભુને કોઈ વસ્તુપર રામ નથી, પોતે સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર છે, સંપૂર્ણ નિરપેક્ષ છે, એટલે આપ નિજજનપર નિરંતર કૃપાનિ-ધાન છે. તેમ શ્રીયમુનાજી પણ ઇતર સર્વ વિસારી કેવલ પ્રભુમાં આશ્રય

કરનાર હોવાથી અસાધારણ વિરાગ સંપન્ન હોઇ અન્યમાં નિરપેક્ષિત છે. તેથીજ તે પરમ કૃપાલુ છે. વળિ આપ આશા કરે છે કે:— 'નાહમાત્માન માશાસે મદ્ગત્તૈઃ સાધુભિર્વિના' મદીય સજ્જન ભક્તજન શિવાય હું મહારા આત્માની પણ આશા કરતો નથી, તો ભક્તજન વિના અન્યત્ર સર્વત્ર પ્રભુની વિરાગતા-નિરપેક્ષતા સ્પષ્ટ છે, વગેરે કારણો દર્શાવી વૈરાગ્ય જણાવે છે. આ પ્રમાણે શ્રીપુરૂષોત્તમચરણનો આશય અત્યંત યુક્તિયુક્ત છે એ નિઃસંશય છે-નિર્વિવાદ છે, બંને વિવરણમાં સહજ ભેદ દેખાય છે. પરંતુ તેઓનો આશય એકજ છે, જેથી તે ઉભય વિવરણ સર્વોત્તમ જ છે. આદરણીય છે. એટલું જણાવી પ્રકૃત વસ્તુને અનુસરીએ છીએ.

ઉપરોક્ત ધર્મવાન પદ્મગુણસંપન્ન ભગવાનમાં-પ્રભુમાં અનુભવ સિદ્ધ સુખ-આનંદ કેમ થાય? હે શ્રીયમુને! આપ તેનો વિચાર કરો-ચિંતન કરો તમે તેમ ચિંતન કરશો તો જ તે આનંદનો અનુભવ હમને પ્રાપ્ત થશે. કેમકે ભગવદાનંદ બીજા કોઇ પણ સાધનોથી પ્રાપ્ત થઇ શકતો નથી, અનુભવી શકતો નથી. તેમ હે પદ્મગુણસંપન્ન શ્રીયમુને! ભગવાનના સ્વરૂપનો અનુભવ થાય; તેવું સુખ તેવો આનંદ આપ લાવો. આપના અંતરમાં આવેલા સુખનો જ સર્વદા અનુભવ કરી શકાય છે. કેમકે ભગવાને અષ્ટવિધ ઐશ્વર્ય આપને સમર્પણ કર્યું છે. જેથી પ્રભુ પોતે આપને જ આધીન છે માટે તેવો આનંદ પ્રાપ્ત કરાવવો એ આપનેજ હસ્તગત છે. આપ મનમાં લાવો તો જ બની શકે નહિ. આ'વા ભાવનું અત્ર સૂચન થાય છે. આ શ્લોકમાં ભગવાન સહ સમાન ધર્મ દર્શાવેલો હોવાથી જીવને અનાયાસે ભગવત્સ્વરૂપાનુભવ પ્રાપ્ત થાય તેવું અષ્ટવિધ ઐશ્વર્યમાંનું ચતુર્થ ઐશ્વર્ય સ્પષ્ટ દર્શાવેલું છે. આ પ્રકારે ચાર શ્લોકોથી ગુણો અને સ્વરૂપ કથન કરવામાં આબ્ધું. ॥ ૪ ॥

પૂર્વ શ્લોકોમાં ગુણો તથા સ્વરૂપનો ઉત્કર્ષ જણાવ્યો. જો આમ ગુણોની તથા સ્વરૂપની ગણતરી થઈ શકે તો લૌકિકત્વમાં આવી જાય, અને નિર્ગુણપણામાં બાધ આવે માટે તેનું નિવારણ કરવા, ગુણોનું અનંતપણું દર્શાવવા, તથા વાણીનો અવિષય છે, પરંતુ આતો દિશામાત્ર જ કથન કરેલું છે. એમ બોધ થવા આગળના શ્લોકનું અવતરણ કરી જે પરમ ઉત્કર્ષ પામેલા ભગવદ્દીયોના પણ ઉત્કર્ષનો આધારરૂપ છે. તેવાં શ્રીયમુનાજીના ઉત્કર્ષને કોણ વર્ણન કરવા શક્તિમાન હોઈ શકે ? એના બાવને પ્રતિપાદન કરતા ઉપદેશે છે કે:—

મૂલ૦ યયા ચરણપદ્મજા મુરરિપોઃ પ્રિયમ્ભાવુકા
 સમાગમનતોઽભવત્ સકલસિદ્ધિદા સેવતામ્ ।
 તયા સદ્દશતામિયાત્કમલજા સપત્નીવ ય-
 દ્ધરિપ્રિયકલિન્દયા મનસિ મે સદા સ્થીયતામ્ ॥૫॥

પદાર્થ:—જેમની સાથે સમાગમ સંગમ પ્રાપ્ત થતાં ભગવ-
 ચરણાવિંદમાંથી પ્રકટ થયેલાં ગંગાજી પણ પ્રભુને પ્રિયભાવુકા-
 પ્રીતિકર થયાં, તેમ સેવન કરનારા ભક્તોજનોને સકલ સિદ્ધિને
 સમર્પણ કરનાર બન્યાં. તેવાં શ્રીયમુનાજીની સાથે સમાનતા
 કરવાને કોઈપણ શક્તિમાન હોઈ શકે નહિ; અને જો હોય તો
 કેવલ તેમનાં સપત્ની-સમાન સૌભાગ્યવાન કમલજા-શ્રી લક્ષ્મી-
 જી છે અન્ય નહિ. તે શ્રી હરિના ભક્તોનાં કલેશને નાશ
 કરનાર શ્રીયમુનાજી મા'રા મનમાં નિરંતર સ્થિર રહો-વિરાજો.

વિવેચન:—ભગવાનના ચરણમાંથી ગંગાજીવું પ્રાકટ્ય છે. ચરણજી શબ્દથીજ પ્રભુના ચરણમાંથી પ્રકટ થયેલાં ગંગાજી એમ અર્થ થઇ શકત; પરંતુ અહિંતો એમ નહિ કહેતાં ચરણપદ્મજી કહે છે, તેમાં વિશેષ આ ખૂબી છે કે:—પદ્મજી શબ્દથી બ્રહ્મા સ્વીકારી જેમ બ્રહ્માએ પ્રભુની આજ્ઞાથી આપશ્રીના રમણને માટે જગતની વિચિત્ર રચના-સૃષ્ટિ રચી, પોતે તેમાં નિઃસ્પૃહ નિરપેક્ષ રહ્યા. તેમ ચરણપદ્મજી—ગંગા ભગવાનના ચરણકમલના સંબંધવાળા રણ્યઓવડે સેવાને ઉપયુક્ત દેહને સિદ્ધ કરી ભક્તિમાર્ગ પ્રકટ કરવાની ભગવદ્વિચ્છાને જાણી પોતે કાંઇપણ અપેક્ષા નહિ રાખતાં કેવલ પ્રભુની ક્રીડામાટે—રમણમાટે ભગવદીયજનોને પ્રકટ કરે છે. જગતની રચના કરવામાં બ્રહ્માને તો પ્રભુની આજ્ઞાની પણ આવશ્યકતા રહી હતી, અને શ્રીયમુનાજીને તો તેમ આજ્ઞા પણ થઇ નથી. છતાં પ્રભુનો પોતાની સાથે નિત્ય સંબંધ હોવાથી તેમનાં હાઈને એ સારી રીતે સમજે છે, સ્વામીના—પ્રભુના હાઈને સમજી તે પ્રમાણે વર્તવું એ ચતુર સેવકોનો ધર્મ છે; તેવા સેવકોને પ્રત્યક્ષ આજ્ઞા કરવાની આવશ્યકતા હોતી નથી, પ્રભુનું ચરણકમલ પૂર્ણ ગુણ સર્વદોષોથી રહિત છે, એટલે ગંગાજીમાં પણ તે સર્વ ગુણો આવે એ સ્વાભાવિક છે, કારણના ગુણો હમેશાં કાર્યમાં સ્પષ્ટ જોવામાં આવે છે જ, માટે જેમ ભગવચ્ચરણ ભક્તજનોને સર્વ સિદ્ધિ આપનાર છે તેમ શ્રીમત્ ગંગાજી પણ નિજજનોને સકલસિદ્ધિ સમર્પણ કરે છે.

શ્રી ગંગાજીનું નિર્દોષપણું—પૂર્ણગુણપણું. પ્રભુના ચરણથી ઉત્પત્તિ થવાને લીધે સિદ્ધ જ છે. તેમનો ઉત્કર્ષ મહાભારત, વામનપુરાણ, શ્રીમદ્ભાગવત, તથા પુરાણાન્તરના ગોદામાહાત્મ્ય વગેરેમાં સ્પષ્ટ જણાવ્યો છે કે:—ત્રિવિક્રમ પ્રભુના ચરણકમલનું પ્રક્ષાલન કરવાથી ગંગાજી પ્રકટયાં, તેમને ભગીરથ તથા ગૌતમે શકરની જટામાં ધારારૂપે આણ્યાં, અને સાંધી ભૂમિમાં પ્રસરી. આ પ્રમાણે ઉત્પત્તિ દર્શાવીને પછીથી તેમનો સગરપુત્રોને મુક્તિ આપવી વગેરે ઉત્કર્ષ વર્ણવેલો છે. શ્રીયમુનાજીનો સમાગમ થતાં પહેલાં તેમનું

માહાત્મ્ય હતું તેના કરતાં પણ અન્ય પ્રકારનું દિવ્ય પુષ્ટિમાર્ગીય માહાત્મ્ય શ્રીયમુનાજીનો પ્રસંગ થવાથી તેમનામાં થયું છે તે જણાવે છે. પોતાના ચરણને પ્રક્ષાલન કરતાં પ્રકટ થયેલું જલ પોતાને રૂચિ કર ન જ હોય. ભગવતપદી ગંગાજીમાં પણ પ્રભુનું અન્તઃકરણ એમ હોય તો તે સહજજ છે. છતાં શ્રીયમુનાજીનો સંગમ થયો ત્યારથી ગંગાજીએ તનુનવત્વ પ્રાપ્ત કર્યું એટલું જ નહિ પણ સેવાપયોગી દેહને સંપાદન કરી પ્રભુના સેવકાની સૃષ્ટિને પ્રકટ કરી પ્રભુને નિવેદન કરીને ભગવતસેવા કરવા લાગ્યાં. અને તેથી જ આપને તે બહુજ પ્રિયકર થયાં. શ્રીયમુનાજી તનુનવત્વ વગેરે સકલ સિદ્ધિઓ આપી પ્રભુના આનંદને માટે નૂતન સૃષ્ટિ પ્રકટ કરે છે, તેમ શ્રીગંગાજી પણ તેમજ કરે છે. પ્રભુનો અંતરમાં આવેશ થવાથી જ પ્રભુનું કાર્ય થઈ શકે છે. ગોપીજનોને પ્રભુનો આવેશ થવાથી પૂતનાવધ વગેરે વગેરે ભગવાનની લીલાઓનું વિરહ પ્રસંગે અનુસરણ થયું હતું, તેમ શ્રીગંગાજીને શ્રીયમુનાજીનો તથા શ્રીકૃષ્ણનો આવેશ અંતરમાં સંપૂર્ણ રીતે થયેલો હોવાથી જ ભગવતકાર્યો તેમનાથી સંપાદન થઈ શકે છે. તેમને તેવાજ પૂર્ણ ગુણ નિર્દોષતા વગેરે સિદ્ધ થાય એ નિઃસંશય છે. આ પ્રસંગને શ્રુતિપણ ઉપદેશ છે કે: સિતાડસિતે સરિતે યત્ર સજ્જતે તત્રાપ્સુતાસો દિશ્વમુત્પતાન્તિ એ વૈ તન્વાં વિસૃજન્તિ ધીરાસ્તે જનાસો ઇમૃતત્વં મજન્તે સિતા (શ્વેત) ગંગા અને અસિતા (શ્યામા) યમુના નામે બન્ને સરિતા—નદીઓનો જ્યાં સંગમ થાય છે ત્યાં સ્નાન કરનારને દિવ્યતા અલૌકિકત્વ પ્રાપ્ત થાય; અને ત્યાં જ તનુનો ત્યાગ કરે છે, તે ધીર જનો તો અમૃતત્વ—જન્મ મરણ હીનત્વ મેળવે છે, જન્મ મરણથી રહિત થાય છે. અમૃતત્વ પ્રાપ્ત કર્યા શિવાય ભગવદ્લીલામાં અભિનિવેશ થતો નથી. તે અમૃતત્વ—તનુનવત્વ પ્રાપ્ત કરાવવાપણું શ્રીયમુનાજીના સંગમથી ગંગાજીમાં પણ આબંધું છે. એ સર્વ શ્રીયમુનાજીનો જ મહાન મહિમા છે, અતિશય ઉત્કર્ષ છે. આવાં પ્રભાવશીલ શ્રીયમુનાજીનું વર્ણન કરવાને કોણુ સમર્થ હોઈ શકે? કોઈ

જ નહિ. જ્યારે એમનાં માહાત્મ્યનું જ વર્ણન ન થઈ શકે તો તેમની સમા-
નતા તો કોણ જ કરી શકે? કદાચ તેમની સરખામણીમાં કોઈ આવી
શકતું હોય એમ માનીયે, તો કેવલ એક શ્રીલક્ષ્મીજી જ છે. કમકે તે તેમનાં
સપત્ની છે—સમાન વૈભવવાળાં છે. ઉપરોક્ત મહિમાવાન અત્યંત ઉત્કર્ષશા-
લી શ્રીચમુનાજી જ ભગવદાનંદ પ્રાપ્ત કરાવી શકે તેમ છે. માટે જ અહિં
તેમની સ્થિતિ મનોમંદિરમાં નિરંતર રહેવાની યાચના કરેલી છે. શ્રી ચમુ-
નાજીની સ્થિતિ હૃદયમાં રહે તો જ કલિદોષ નિવૃત્ત થાય, નાશ પામે અને
ત્યારે જ પ્રભુ અંતરમાં વિરાજે. આ શ્લોકમાં કલિન્દયા શબ્દથી કલિ-
નિવારક નામક પંચમ ઐશ્વર્ય સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવેલું છે. ॥ ૫ ॥

આ પ્રમાણે તેમનું સાદૃશ્ય—સરખામણી કોઈથી પણ થઈ
શકે એમ નથી એમ ઉપદેશીને અધિક વર્ણન કરવામાં પોતાની
અશક્તિ જણાવી, તો શ્રીચમુનાજીને નમસ્કાર કર્યા શિવાય અન્ય
કોઈ પણ માર્ગ નથી, અરે! એ ભગવત્પ્રયાને નમન કરવું એમાં
પણ પ્રભુકૃપાના અંકુરની ખાસ આવશ્યકતા છે. જ્યાં સુધી પ્રભુ-
ના—શ્રીકૃષ્ણઅંરના કૃપાકટાક્ષ જીવે ઉપર થયા નથી ત્યાં સુધી
શ્રીચમુનાજીને નમન કરવાની ઇચ્છા થવી જ અશક્ય છે—
દુર્લભ છે. નમસ્કારના રૂપમાં એજ પોતાના આશયને આગળના
શ્લોકમાં પ્રકાશ કરે છે:—

મૂ० નમોઽસ્તુ ચમુને સદા તવ ચરિત્રમત્યદ્ભુતં
ન જાતુ યમયાત્નના ભવતિ તે પયઃપાનતઃ
યમોઽપિ મગિનીસુતાન્ કથમુ હન્તિ દુષ્ટાનપિ
પ્રિયો ભવતિ સેવનાત્ તવ હરેર્યથા ગોપિકાઃ ॥૬॥

પદાર્થ—હે શ્રીયમુને ! આપને નિરંતર નમસ્કાર હો, આપનું ચરીત્ર અતીશય આશ્ચર્યકર-વીરમયજનક છે, આપનાં જલનું પાન કરવાથી કોઇપણ સમય યમની ચાતના (નરકવાસ) અતીજ નથી કેમકે યમરાજ પણ દુષ્ટો છતાં પોતાનીજ ખંડેનના પુત્રોને કેમ મારે ? તમારું સેવન કરવાથી જેમ ગોપીકાઓ આપનું સેવન કરવાથી પ્રભુને પ્રિય બન્યાં તેમ પ્રભુને પ્રિય બને છે.

વિવેચન:—શ્રી યમુનાજી કલિના કલેશને નિવૃત્ત કરનાર સર્વ સિદ્ધિ-દાયિની પરમ ઉપકારિણી છે. જેમના ઉપકારનો અદ્વૈત યવોજ અશક્ય છે. તેમના માહાત્મ્યને પ્રથમ કહી ગયા તેમ વર્ણવી શકાય એમ નથી. તો આપણાથી યાય તેવી રીતે નમન કરવું એજ કંઈક અંશે માહાત્મ્યજ્ઞાન થવાથી યોગ્ય લાગે છે એ શિવાય અન્ય કાંઈ પણ થઈ શકે એમ નથી. મારે અત્ર નમસ્કાર કરવાનું જણાવે છે. પરંતુ હું નમસ્કાર કરું છું એમ નહિ કહેતાં અહિં શ્રીયમુનાજીને નમસ્કાર હો એમ ઉપદેશ કર્યો. એમ કહીને ભગવત્પ્રિયા શ્રીયમુનાજીને નમન કરવું પણ ઘણું જ દુર્લભ છે—ભગવત્કૃપા-ધીન છે. એમ જણાવ્યું. પ્રભુને નમન કરવું તે તો કાંઈ સુલભ છે કેમકે તેમનું માહાત્મ્ય શ્રુતિ સ્મૃતિ વગેરેમાં સુંદર રીતે વર્ણવેલું છે. શ્રીયમુનાજી ભગવત્સ્ત્રીલા સૃષ્ટિમાં વિરાજીત હોવાથી તેમનું માહાત્મ્ય શ્રુતિ સ્મૃતિ વગેરેથી અગમ્ય છે. જે જીવોનેા ભગવાનની લીલાસૃષ્ટિમાં પ્રવેશ હોય તેજ જીવો તેમને કંઈક જણી શકે એટલે નમન કરી શકે. મારે શ્રીયમુનાજીને નમ-સ્કાર પણ દુર્લભ હોવાથી નમસ્કારહો એમ જણાવ્યું. વળિ ભગવાનની કૃપા પ્રાપ્ત થાય ત્યારે અંતઃકરણમાં તેમને નમન કરવાનું સ્ફુરે છે; નહિતો તેમને નમન કરવાની સુદ્ધિ જ ન થાય. શ્રીયમુનાજીના જલનું

—એક જ અંબલિ માત્ર પાન કરીને મનુષ્ય સોમયાજી બને છે, અને તેમ સાત ફેરી કરવાથી તો સમ સોમયમુના ફલને પ્રાપ્ત કરે છે. એમ યમુના માહાત્મ્યમાં ગણ્ડુષમાત્રં એ શ્લોકમાં કહેલું છે. વળિ ત્યાંજ શ્રીયમુનાજી પોતાના બંધુ યમરાજને કહે છે કે:—(' વિનિગ્રાહ્યાસ્ત્વયા સ્નાતઃ ' ૦) હે ભાઈ ! જે મનુષ્યો પાપ કરનારા હોય તેમને તમારે વિશેષ કરી નિગ્રહ કરવા, પણ તેમને (મા'રે આશ્રયે આવશે તો) હું તારીશ, અને સુરાં-લય-સ્વર્ગમાં મોકલાવીશ. આ'વું શ્રીયમુનાજીનું આશ્ચર્યકર ચરિત્ર છે. પ્રેમ-પૂર્વક થોડું જ માત્ર કરવાથી સુવિશેષ ફલ સમર્પણ કરવું એ ઉદારતાનો અવધિ જ છે. આ'વાં પરમકર્ણામયી શ્રીયમુનાજીના ઉપર શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવી તેમાં પણ ભગવત્કૃપાની જરૂર છે. જ્યાં સુધિ તેવી શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ યદ્ય. ત્યાં સુધી તેમનો અનુગ્રહ થાય ક્યાંથી ? જેથી તેમનું અદ્-ભુત ચરિત્ર છે, એમ દર્શાવી નમન કરવાની દુર્લભતાને વિશેષ દઢ કરી. વળિ સર્વસાધનહીન જીવોને સર્વસાધનસંપન્ન કરવા એ પણ અતિ વિસ્મય જનક છે. ભગવાન પંગૂને (પાંગળાને) ગિરિ ઉલ્લંઘન કરાવી દે, તથા મૂકને (મૂંગાને) મહાન વાચાલ બનાવી દે, તેથી આપશ્રીનું અદ્ભુત કર્મ કહેવાય છે. શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે નિબંધના આરંભમાં ' કૃણાયાદ્મુતકર્મણે ' એમ શ્રી કૃષ્ણને અદ્ભુતકર્મ કહીને એથી જ વર્ણવ્યા છે. ભાગવતમાં તેવું વારંવાર જ આવ્યા કરે છે. જેમ શ્રીકૃષ્ણ અસાધન વસ્તુ સસાધન બનાવી દે છે તેમ શ્રીયમુનાજી પોતાના જલનું પિપાસા બુદ્ધિથી પાન કરનારને પણ કૃતાર્થ કરી નાંખે છે. તૃપાશાંતિ નિમિત્તે જલપાન કરવું એમાં કાંઈ સાધન નથી છતાં તેવી રીતે પાન કરવા માત્રથી પણ યમયાતના—ન-રકવાસના નષ્ટ થાય તેવું સાધન બનાવવું. તે શ્રીયમુનાજીનું વિસ્મયકારક ચરિત્ર નહિ તો ખીજું શું કહી શકાય ? યમુના માહાત્મ્યમાં યમરાજપણુ એમ જ કહે છે. ' યમુને કૃપયાં ' હે યમુને ! તમે કૃપાજી બની પાપી-

આને તારશો. હું નિર્દય છું કે અંધન કરનાર છું, માટે મહારા પર આપે કૃપા કરવી જોઈએ શ્રીયમુનાજી તેના ઉત્તરમાં જણાવે છે કે:—**एवमस्तु०** ભલે એમ હો, મનુષ્ય મહારામાં સ્નાન જલપાન કરી તમને આદર પૂર્વક દશ અને ચાર નામો વડે તર્પણ-તર્પણ કરશે, તેથી તમો હિંસા પર છતાં ધૃત સમાન થશો-નિષ્પાપ બનશો અને તમારા પાપી દૂતો તે પણ નીરોગી-નિષ્પાપી બનશે. આ પ્રમાણે શ્રીયમુનાજીએ યમયાતનામાંથી મુક્ત કરવાનું પોતાનું મુખ્ય કર્તવ્ય માનેલું છે, એમ એમનાં જ વચનથી સિદ્ધ થાય છે. કોઈ શંકા કરે કે:—પ્રભુનું સેવન કરવાથી યમયાતનાના ભયમાંથી મનુષ્યો મુક્ત થાય છે. તો શ્રીયમુનાજીને પ્રણામ કરવાનું શું પ્રયોજન ? તો જણાવે છે કે પ્રભુનું સેવન કરવામાં કદાચ અપરાધ થાય, ગુરૂની અવગણના થાય, દુઃસંગ થાય તો પાપની નિવૃત્તિ ન થતાં શલ પ્રાપ્ત ન કરી શકાય. પરંતુ શ્રીયમુનાજીમાં તો તેવો સંભવ જ નથી. કેમકે યમરાજ પોતે જ તેમના અંધુ છે; તે બંને એક જ પિતા શ્રીસૂર્યથી પ્રકટ થયેલાં છે. માટે દુષ્ટો હોવા છતાંયે ખહેનના પુત્રો પોતાના બાણેજોને યમરાજ મારે નહિ—યમયાતના ન આપી શકે એ સ્વાભાવિક છે. જગતના ક્ષુદ્ર જીવોના પાપની નિવૃત્તિ કરવા માટે જ સૂર્યે પ્રથમ યમરાજને પ્રકટ કરીને પછીથી શ્રીયમુનાજીને પ્રકટ કર્યાં છે. તેથી એ પાપમોચિની છે. આમ દોષ નિવારણ કરવા રૂપ જણાવીને આગળે કલ સંપાદન કરવારૂપ અદ્ભુત ચરિત્ર પ્રકટ કરે છે.

અંગીકાર કરેલાં આને ભગવદ્ભક્ત સાધનો વડે જ પ્રભુમાં ભગવચ્છા-ન્નમાં સિદ્ધ કરેલી—જણાવેલી પ્રીતિ સિદ્ધ થાય. પ્રભુને જીવ ઉપર પ્રીતિ હોઈ શકે નહિ. કેમકે જીવો હમેશાં અવિદ્યાદિ અનેક દોષોમાં ઝરત થઈ ગયેલા હોય છે. પ્રભુ પૂર્ણ નિર્દોષ છે. એટલે નિર્દોષને દોષવાનું ઉપર કોઈપણ સમય પ્રીતિ હોય નહિ, પરંતુ શ્રીયમુનાજીનું સેવન કરનાર—સર્વભાવથી તેમને આરાધનાર જીવ નિર્દોષ થાય છે અને તેમનો સંબંધી બને છે. શ્રીયમુના-

જીનો પ્રભુ સાથે સંબંધ હોવાથી પ્રભુ તેનો અંગીકાર કરે છે એટલે પ્રભુને તે પ્રિય થાય છે. તેમાં ગોપિકાઓનું દૃષ્ટાંત આપે છે કે:—જેમ શ્રીગોપીજનો તેમને—શ્રીયમુનાજીને શરણુ પ્રાપ્ત થઇ તેમના વિમલ શીતલ મધુરજલનું પાન કરી સર્વ સિદ્ધિ મેળવીને પ્રભુને સર્વ ભાવથી પ્રિયબનેલાં છે. તેમ પ્રભુની પૂર્ણ પ્રીતિ પ્રાપ્ત થવાનું કારણુ પરમવંદનીય શ્રીયમુનાજી જ છે. કાંઇ પણ તે ગોપીજનોની પેઠે આપને શરણુ આવે, વિમલ અને સુંદર જલનું પાન કરે, તે સર્વભાવથી પ્રભુને પ્રિય થાય છે; અર્થાત્ પ્રભુ પોતે સર્વભાવથી તેના ઊપર પ્રીતિ કરે છે. આ શ્લોકમાં ભગવત્પ્રિયત્વ સંપાદન કરવારૂપ પૃષ્ઠ આશ્ચર્ય નિરૂપણુ કરેલું છે ॥ ૬ ॥

ગત શ્લોકથી સ્વરૂપ સામર્થ્યનો નિશ્ચય કરી પ્રિયત્વ થવા—પ્રભુને પ્રિય થવાય તેવી યોગ્ય ઉપયોગી અનુકૂલ વસ્તુની પ્રાર્થના કરવાનો આ આગળનો શ્લોક છે. એવા આશયથી, તે શ્લોકનું અવતરણુ કરતાં અવશ્ય કરવા યોગ્ય દૈહીક ધર્મમાં શ્રીયમુનાજીનો સંબંધ થતાંની સાથે જ્યાં મુક્તિથી અધિક ભક્તિની પ્રાપ્તિ થાય; તે પછી યમયાતનાનો અભાવ થાય એમાં તે આશ્ચર્ય જ શું ! એમ દર્શાવતાં ઉપદેશ કરે છે કે:—

મૂ० મમાસ્તુ તવ સન્નિધૌ તનુનવલ્લપ્તેતાવતા

ન દુર્લભતમા રતિર્મુરરિપૌ મુકુન્દપ્રિયે

અતોસ્તુ તવ લાલના સુરધુની પરં સજ્જમાત્

તવૈવ મુવિ કીર્તિતા ન તુ કદાપિ પુષ્ટિસ્થિતૈઃ ॥૭॥

પદાર્થ:—મુક્તિ આપનાર શ્રીકૃષ્ણનાં પ્રિયા હે શ્રીયમુનાજી !

તમારા સન્નિધાનમાં માફ નવીન શરીર (લીલામાં ઉપયોગી તનુનવત્વ) હો-થાએ એટલાથી જ-માત્ર શરીર પરિવર્તનથી જ મુરરિપુ શ્રીકૃષ્ણમાં પ્રીતિ અત્યન્ત દુર્લભ નથી અર્થાત્ મુલભ છે. જેથી તમારી સ્તુતિરૂપ લાલના હો શ્રીગંગાજી પણ તમારા જ સંગમથી ભૂમિમાં કીર્તિ યાચ્યાં છે, પરંતુ તમારા સંગમવિના પુષ્ટિસ્થ જીવોએ એકલાં ગંગાજીનું કીર્તન કર્યું નથી-સ્તુતિ કરી નથી.

વિભેચન:-ભગવત્સેવામાં ઉપયોગ આવે એવી યોગ્યતા સંપાદન કરવાને અન્યદેહની અતિ આવશ્યકતા છે. શ્રુતિ પણ તેવા અન્ય દેહની આવશ્યકતાનું સૂચન કરે છે-“પ્રજ્ઞયા શરીરં સમારુહ્ય પ્રગાથી-પુદ્ધિથી દ્વિવ્ય શરીર ધારીને ભગવત્ત્વનો અનુભવ કરી શકાય છે. મુક્તિ મેળવવાને પણ ભગવત્શાસ્ત્રમાં સેવોપયોગી વૈકુંઠાદિમાં દેહાન્તરની આવશ્યકતા જણાવે છે. માટેજ શ્રીમદ્વાચાર્યચરણે સેવાશળ અન્યમાં નિરૂપણ કર્યું કે:-સેવોપયોગી દેહો વૈકુણ્ઠાદિષ્વિતિ વૈકુંઠાદિમાં પણ સેવોપયોગી નૂતન દેહ પણ ફલ રૂપ છે. તે સમર્પણ કરવાનું સામર્થ્ય શ્રીયમુનાજીનું છે. એટલે તેમના તીરપર નિવાસ કરવો, તેમનું સેવન કરવું, પાન કરવું ઇત્યાદિ સર્વ દૈહિક ધર્મની પણ આવશ્યકતાનું અત્ર ઘોષન થાય છે. યમુનાજીનો સંબંધ પ્રાપ્ત કરવામાં મુક્તિથી અધિક તથાવિધ ભક્તિ સિદ્ધ થાય છે. તો પછી યમનાતનાનો તો પ્રશ્ન જ ક્યાંથી ? માટે આજ્ઞા કરે છે કે:-હે શ્રીયમુને ! આપના આધિદૈવિક સ્વરૂપની સન્નિધિમાં તનુનવત્વ-સિદ્ધિરૂપ લીલામાં ઉપયોગી નૂતન દેહની સંપત્તિ હમને હો-પ્રાપ્ત થાવ; એ નૂતનતનુમાં એમ સમજવાનું કે પ્રથમના ભૌતિક શરીરમાંજ નવીનત્વ પ્રાપ્ત કરવું; પરંતુ પૂર્વ શરીરની નિવૃત્તિ પૂર્વક આનન્દમય ભગવદ્બોધ્ય ભગવદ્ભીષ્ટ દિવ્ય આનન્દરૂપ નવીન શરીર પ્રાપ્ત કરવું તે. તો તેવા નવલદેહની પ્રાપ્તિ

અમને હો. અત્ર પ્રશ્ન થાય છે કે:-આજ શરીરમાં નૂતનપણ્યાની માગણી નહિ કરતાં પ્રથમ શરીરની નિવૃત્તિ પૂર્વક અવાન્તર શરીરની યાચના કેમ કરો છો? તો જણાવે છે કે:-માત્ર પ્રથમ શરીરની જ નવીનતા થવાથી મુરરિપુ—સર્વ દોષ દૂર કરનાર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણમાં રતિપ્રીતિ દુર્લભ નથી; પરંતુ ભગવદ્દીલાતો અતિ દુર્લભજ છે. માટે પૂર્વ દેહની નિવૃત્તિ પૂર્વક અલૌકિક તનુનવત્વની યાચના કરવામાં આવેલી છે. શ્રીહરધનચરણ તો કાચા માટીના ઘડાને ભટ્ટીમાં પકવ્યા પછી જે સ્થિતિ થાય છે તેવા પ્રકારની તનુનવત્વની પ્રાપ્તિ છે, એમ અંગીકાર કરે છે; તેમ અંગીકાર કરવામાં ભગવદ્રતિ પ્રાપ્ત કરવામાં તો કોઈ પણ પ્રકારનો વિરોધ નથીજ.

મોક્ષ સમર્પણ કરવા પછું તો પ્રભુમાં સ્વાભાવિક જ છે એટલે ભગવત્પ્રિયામાં હોય જ, જેથી તેનું સ્પષ્ટ વિવેચન કરતા નથી. શ્રીયમુનાજીના સાન્નિધ્યથી કૃપા પ્રાપ્ત થવાથી આપ અલૌકિક દેહનું દાન કરશે જ. એજ આશયથી મુકુંદપ્રિયે—શ્રીયમુને એમ કહેલું છે. મોક્ષદાતા ભગવાન અંતરમાં આવિર્ભાવ પામી ગૃહસ્થાશ્રમમાં જ ભાવથી ચતુર્વિધ પુરૂષાર્થને અનુભવાવી તેવા પ્રકારના સમાજનું સખ્ય સંપાદન કરવા વડે સ્વતંત્ર ભક્તિ પ્રાપ્ત કરાવી ભગવદીયત્વ સંપાદન કરે છે. આ પ્રમાણે શ્રીયમુનાજી સ્વતંત્ર ભક્તિનું દાન કરવામાં સમર્થ છે એમ જણાવી તેમનો અત્યુકર્ષ દર્શાવેલો છે.

હૈ શ્રીયમુને! આપ ભગવત્પ્રિયા છો તેથી આપની સ્તુતિરૂપ લાલના અમને હો, આ લાલનારૂપ હમારી ખીજી પ્રાર્થનાને આપ પૂર્ણ કરો. ગમે તે રીતે પણ આપનો સંબંધ પ્રાપ્ત થવાથી પ્રતિબંધો-વિઘ્નો અદસ્ય થઈને-નિવૃત્ત થઈને સુલભરીતે ભક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે, નવીન અલૌકિક શરીર પ્રાપ્ત થતાં લીલાસનો અનુભવ તમારા તીરપર થાય છે. જેથી જેમ માતા-જનની પ્રેમથી પુત્રની સ્તુતિ કરે છે તેમ લાલનારૂપ તમારી સ્તુતિ હો, ગુણકીર્તનની અશક્યતા હોવાથી ગુણકીર્તનરૂપ સ્તુતિ નહિ કહેતાં અત્ર લાલનારૂપ સ્તુતિ હોવાનો ઉપદેશ કરે છે.

તનુનવત્વરૂપ ફલ અન્ય પ્રકારે ગંગાદ્વારા પણ થવાનો સંભવ છે માટે તેમની સ્તુતિ નહિ કરતાં શ્રીયમુનાજીનું સ્તુતિ કરવાનું શું કારણ? તો તે શંકાનું નિરાકરણ કરે છે કે:—તનુનવત્વ વગેરે પ્રાપ્ત કરવું તે કેવલ ગંગાજીનો ધર્મ નથી. પરંતુ શ્રીયમુનાજીનો એમની સાથે સંગમ થયા પછીથી તે ધર્મ તેમનામાં શ્રી યમુનાજીનો આવેલો છે. સિતાસિત્તે એ શ્રુતિમાં પણ સંગમ થયા પછીથી તેમનું અમૃતત્વપ્રાપ્તિનું માહાત્મ્ય જણાવેલું છે. કેવલ ગંગાનું નહિ. વેદની સર્વઋચાઓ ગોપીજન રૂપ છે, શ્રીમદ્ ભાગવતમાં ગોપીજનોએ અર્થાત્ વેદઋચાઓએ કેવલ ગંગાજીનું કોષપણ સ્થલે કીર્તન કરેલું જોવામાં નથી પુષ્ટિસ્થ જીવોને ભજનનાનન્દની જ અભિલાષા હોય છે, જેથી તેઓ તદ્દનુકૂલજ વસ્તુઓનું સેવન કરે, શ્રી યમુનાજી ભગવદ્ભજનનાનન્દમાં ઉપયોગી હોવાથી ભગવત્પ્રિયા હોવાથી તેજ સ્તુત્ય છે, સેવ્ય છે—ભજનીય છે. અન્ય નહિ. સર્વત્ર ગંગાજીનું કીર્તન થાય છે પરંતુ શ્રીયમુનાજીનો સંગમ પ્રાપ્ત થવાથી જ, પુષ્ટિસ્થ દૈવી જીવો કેવલ ગંગાજીનું સ્તવન કોષ પણ સમય કરતા નથી, કેમકે શ્રીયમુનાજી તો ભગવદ્રૂપ છે અને શ્રીગંગાજી તો તદેકદેશસ્થ માત્ર વિભૂતિરૂપ છે, સ્નાતસા-મસ્તિમ જાહ્નવી નદીઓમાં હું ગંગા હું એમ વિભૂતિયોગમાં ભગવાનનું સ્પષ્ટ વચન છે. એટલે સેવોપયોગી દેહ ગંગાજીથી કદાચ સિદ્ધ થઈ શકે; પણ સાક્ષાત્ પૂર્ણ પુરૂષોત્તમની લીલાનો સંબંધ અલૌકિક દેહથી જ સિદ્ધ થાય છે; તેવા ભગવદ્ભીષ્ટ સેવોપયોગી અલૌકિક-દિવ્ય દેહ સમર્પણ કરવાનું સામર્થ્ય તો શ્રીયમુનાજીમાં જ છે અને તેમનો સમાગમ-સંગમ પ્રાપ્ત થયા પછીથી ગંગાજીમાં પણ છે. તે વિના નહિ જ. જેથી પુષ્ટિસ્થ જીવો કેવલ તેમની સ્તુતિ નહિ કરતાં આપનો-શ્રીયમુનાનો સંગમ પ્રાપ્ત થયા પછીથી તેમની સ્તુતિ કરે છે તત્પૂર્વમાં કદાપિ નહિ જ. અહિં શ્રી યમુનાજીનું તનુનવત્વ રૂપ સમમ એશ્વર્યને દર્શાવ્યું છે. ॥ ૭ ॥

આ પ્રમાણે શ્રીયમુનાજીના સંબંધથી સર્વને વન્દનીય એવાં શ્રીગંગાજીની સ્તુતિ થાય છે. તે તેવાં પ્રતાપી શ્રીયમુનાજીની સ્તુતિ કરવા કોણ સમર્થ થઈ શકે એમ છે. એમ સ્તુતિની અશક્યતા તથા લક્ષ્મીજીનાથી પણ શ્રીયમુનાજીની સર્વોત્કૃષ્ટતા જણાવતા શ્રીમદ્વાચાર્યચરણ ઉપદેશ કરે છે કે:—

મૂ० સ્તુતિં તવ કરોતિ કઃ કમલજાસપત્નિ પ્રિયે
 હરેર્યદનુસેવયા ભવતિ સૌખ્યમામોક્ષતઃ ॥
 इयं तव कथाधिका सकलगोपिकासङ्गम—

स्मरश्रमजलाणुभिः सकलगात्रजैः सङ्गमः ।८।

વર્ણ—કમલજા—લક્ષ્મીનાં સપત્ની (સમાનસૌભાગ્યવાન) હે ભગવત્પ્રિયે શ્રીયમુને ! આપની સ્તુતિ કોણ કરી શકે એમ છે? (અર્થાત કોઈજ નહી) કેમકે શ્રીહરિની પશ્ચાત્ શ્રીલક્ષ્મીજીનું સેવન કરવાથી મોક્ષપર્યન્તનું સુખ થાય છે. પરંતુ આપની આ કથા તે એથી પણ અધિક છે કે સર્વ અંગોમાંથી પ્રકટ થતાં સકલ ગોપીજનનાં સમાગમથી નીપજતાં સ્મરશ્રમનાં જલખીંડુઓ સાથે (ભક્તજનોનો) સંગમ થાય છે.

વિવેચન:—શ્રીયમુનાજીને અત્રે લક્ષ્મીજીનાં સપત્ની કલાં શ્રીયમુનાજીનો સ્વભાવ શ્રીલક્ષ્મીજીથી સર્વ રીતે વિરુદ્ધ છે એટલે તેમનું સપત્નીપણું છે. શ્રીલક્ષ્મીજી પ્રમાણુ સિદ્ધ બ્રહ્માનંદરૂપ છે. જેથી પ્રમાણુરૂપ વેદ વાક્યોથી શ્રીલક્ષ્મીજીનાં માહાત્મ્યનું વર્ણન થઈ શકે શ્રીયમુનાજીનો ભગવદ્વીલામાં સ્થિતિ કરે છે. માટે ભગવાનની પેઠે તે પણ પ્રમાણુથી અપ્રાપ્ય પ્રમેયરૂપ

આનન્દરૂપ છે. યતો વાચો નિવર્તન્તેઽપ્રાપ્ય મનસા સહ જેમને નહિ પામીને મનસહિત વાણી પણ વિરામ પામી જાય છે. એ વચનથી આનન્દમય ભગવાનનું વર્ણન કરવામાં શ્રીતિઓ પણ વિરમી જાય છે; તેમ આનન્દમય શ્રીયમુનાજીનું પણ વર્ણન કરવા-સ્તુતિ કરવા શ્રુતિગણ સમર્થ થઈ શકતો નથી. એવાં શ્રીયમુનાજીની સ્તુતિ કરવા કોણ સમર્થ હોઈ શકે? અર્થાત્ કોઈ જ નહિ. લોકમાં અને વેદમાં શ્રીલક્ષ્મીજીનું સ્તુત્યપણું તેમ ભગવત્પણું પ્રસિદ્ધ છે. તે શ્રીભગવાનના સંબંધ માત્રથી જ ભગવત્સંબંધ વિના તેમનામાં વિપરીતતા થઈ જાય છે એટલે નિંદ્રતા આવી જાય છે મામપ્રાત્યૈવ કૌન્તેય૦ એ ભગવદ્વચનમાં પ્રભુપ્રાપ્તિવિના અધમતાનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ કરેલો છે. જેથી ભગવત્સંબંધવડે જ તેમનું સ્તુત્યત્વ છે અન્યથા નહિ જ તેમાં એ વળિ જેવું ભગવત્સંબંધમાં ન્યૂનાધિક હોય તેવું તેમના સ્તુત્યત્વમાં પણ ન્યૂનાધિકપણું થાય છે. ભગવાનનો શ્રીલક્ષ્મીજી સાથે સંબંધ નિરતિશય જ છે પ્રભુના હૃદય કમલમાં જ નિરંતર તેમનો નિવાસ હોવાથી તે સ્તુત્ય અને આદરણીય છે વળિ સપત્ની એટલે શ્રીયમુનાજીને લક્ષ્મીજીના સમાન સૌભાગ્યવાળાં પણ કલાં. ખીજી રૂકિમણી આદિ ભગવત્પત્નીઓમાં લક્ષ્મીનો અંશ જણાવેલો છે, જેથી જેનો અંશ હોય તે તેને ભજે છે સેવે છે. એ ન્યાયે અન્ય ભગવત્પત્નીઓને લક્ષ્મીજીની આધીનતા સિદ્ધ થાય છે. અને શ્રીયમુનાજી સમાન સૌભાગ્યવાળાં હોવાથી જેમ લક્ષ્મીજી સ્વતંત્ર છે તેમ તે પણ સ્વતંત્ર છે. એ જ લક્ષ્મીસહ તેમનું સમાન સૌભાગ્યપણું છે.

પ્રભુની સાથે લક્ષ્મીજીની સેવા કરાય એટલે ભગવાનની સેવા મુખ્ય અને લક્ષ્મીજીની સેવા ગૌણ ગણાય. તેવું ગૌણપણે લક્ષ્મીનું સેવન કરવામાં આવે તો મોક્ષ પર્યંતનું સુખ થાય. તે મોક્ષ સુખ સાલોક્યાદિનું જ, સાયુજ્યનું નહિ. સાયુજ્ય મુક્તિનું સુખ-પુરુષોત્તમ સહ સાયુજ્ય પ્રાપ્ત કરવું

તે. એ તો ભક્તિ માર્ગની રીતે માત્ર ભગવત્સેવા પ્રાપ્ત કરવાથી જ મળી શકે; બીજી કોઈ પણ રીતે મળી શકે એમ નથી જ. શ્રીમદાચાર્યચરણ તત્ત્વદીપનિબંધમાં આગ્રહ કરે છે કે:—આદિમૂર્તિઃ કૃષ્ણ एव सेव्यः सायुज्यकाम्यया सायुज्यनी कामना होय तो आदिमूर्ति भगवान् श्रीकृष्ण ज सेव्य છે. એ વચનબલથી સાયુજ્યનું દાન કરવાનું સામર્થ્ય લક્ષ્મીજીમાં નથી; પરંતુ શ્રીકૃષ્ણમાં જ છે. લક્ષ્મીજી સાલોક્યાદિ મુક્તિનું સુખ સમર્પણ કરનાર હોવાથી ભગવત્સંબંધ પૂર્વક ગૌણરીતે તેમનું સેવન કરતાં સાલોક્યાદિનું સુખ થાય. વૈકુંઠમાં લક્ષ્મીજીનાં સખીજનોને તેમની કૃપાથી સાલોક્યાદિનું સુખ હોય છે. કિન્તુ પોતાની માફક સંયોગરૂપ સાયુજ્ય સુખ હોતું નથી, કારણકે ત્યાં પ્રભુને માત્ર લક્ષ્મીજી જ ભોગ્ય છે. સ્વભોગ્ય વસ્તુ અન્યને અર્પણ કરવાની ઇચ્છા કોઈ પણ કરે નહિ, બાલબોધમાં શ્રીમાન્ વશ્લભાગિન લોકેપિ यत्र प्रभुर्भुङ्क्ते तन्न यच्छति कर्हिचित् લોકમાં પણ જે વસ્તુનો પ્રભુ—સ્વામી ઉપભોગ કરે છે તે વસ્તુ અન્ય કોઈને અર્પણ થતી નથી, આ પ્રમાણે શ્રી લક્ષ્મીજી સાયુજ્યમુક્તિનું પણ સુખ આપી શકતાં નથી તો તેથી પણ અધિક ભગવદ્ભજનાતન્દ્ર સુખનું તો દાન ક્યાંથી જ કરી શકે, એટલું જ નહિ પણ સાલોક્યાદિનું સુખ પણ લક્ષ્મીજી ભગવત્સંબંધ માત્રથી જ આપી શકે છે. સ્વતંત્ર રીતે તો તે પણ ન થાય. કેવલ લક્ષ્મીજીના આરાધનથી-સેવનથી તો મોક્ષસુખ મેળવવામાં પણ કેટલાંક વિધનો ઉપસ્થિત થાય છે. શ્રીપુરૂષોત્તમથી ભિન્ન કેવલ વિભૂતિરૂપ લક્ષ્મીજીના સેવનથી ધનાદિ સંપત્તિ થાય, તેનાથી વિષયોમાં આસક્ત બનાવ અને જેથી વિરક્તતા દૂર થઈ જવાને લીધે મોક્ષ મેળવવામાં પણ મદદાન હોતી પહેાંચે. સાલોક્ય અને સાયુજ્ય કરતાં પણ અધિક સુખનું દાન આયમુનાજી કરે છે. માટે તે લક્ષ્મીજી કરતાં પણ અત્યંત અધિક છે, તેનું અન્ન સ્પષ્ટ નિદર્શન કરે છે:—

હે શ્રીયમુને ! આ આપની કથા તો—આપનાં ગુણ ગાન તો સર્વથી મોક્ષથી પણ અધિકતર છે. સર્વાત્મભાવથી આપની કૃપા પ્રાપ્ત થતાં લબ્ધ થાય તેવા કથારસસાગરમાં નિમગ્ન થયેલા રસિક ભગવદીયજનોને મોક્ષની ઇચ્છાનો ગંધમાત્ર પણ હોતો નથી, ભગવન્મહિમામય અમૃતરસ સમુદ્રમાં મગ્ન બનેલાઓ તો દષ્ટ શ્રુત સુખ—આનંદલેશ માત્ર આભાસને વિસારીદષ્ટ એકાન્ત પરમ ભગવદ્ભક્ત જ થાય છે. મોક્ષાનંદ પણ ગણિતાનંદ છે તો તેવા તુચ્છ આનંદને નહિ ઇચ્છતા ભક્તજનો અપરિમિત ભગવદ્ભજનનાનંદને જ ઇચ્છેછે. એવા ભગવદ્ભજનનાનંદનું દાનકરનાર શ્રીયમુનાજી છે. કેમકે સકલ જોષીજનો સાથે સંગમ થતાં સ્મર સંબંધી પરિશ્રમ પ્રાપ્ત થવાને લીધે અંગે અંગમાં પ્રકટેલાં જલખિંદુઓનો સંગમ થાય છે. આ જલખિંદુઓ તે શ્રમજનિત સ્વેદ ખિંદુઓ નહિ; પરંતુ વિવિધ સંગમ રસની પરમ અવધિ થવાને લીધે બહિર્ભૂત સર્વાવયવ પૂર્ણ રસનાં ખિંદુઓ તે જળખિંદુઓ; અન્ય નહિ. શ્રીયમુનાજી નિરંતર ભગવદ્રસમાં પરિપૂર્ણ હોઈ નિજ અંતરમાં ભક્તોને તેવા દિવ્ય અલૌકિક ભગવદ્રસનું દાન કરે છે. શ્રીયમુનાજી ભગવદ્દર્શ છે. ભગવાનનું કેલિસલિલ જ છે. યમુનામાહાત્મ્યમાં કેલિસલિલેતિ નામનો તેથીજ નિદેશ કરેલો છે. આ પ્રમાણે સર્વથી વિલક્ષણતા શ્રીયમુનાજીમાં સિદ્ધ છે. અને તેથીજ તે સર્વોત્કૃષ્ટ છે. અહિં લીલાપ્રસંગથી પ્રાપ્ત થતાં પરિશ્રમનાં જલખિંદુઓનો સંબંધ સંપાદન કરવારૂપ અષ્ટમ ઐશ્વર્ય સ્પષ્ટ જણાવેલું છે. ॥ ૮ ॥

આમ કલિદોષહારિણી પરોપકારિણી અષ્ટવિધ ઐશ્વર્ય સંપન્ન શ્રીયમુનાજીની સ્તુતી કરીને પાઠ કરવાથી થતા ફલને નિરૂપણ કરે છે.—

મૂ० તવાષ્ટકમિદં મુદા પઠતિ સૂરસૂતે સદા
સમસ્તદુરિતક્ષયો ભવતિ વૈ મુકુન્દે રતિઃ ॥

તયા સકલસિદ્ધયો મુરરિપુશ્ચ સન્તુષ્યતિ
સ્વભાવવિજયો ભવેદ્દતિ વલ્લભઃ શ્રીહરેઃ ।૧।

પદાર્થ—હે સૂર્યપુત્રિ ! આપનાં આ અષ્ટકને જે પ્રસન્નતા પૂર્વક નિરંતર પાઠ કરે તેનાં સમસ્ત પાપોનો ક્ષય થાય અને તે મુકુન્દ પ્રભુમાં નિશ્ચય રતિ-પ્રીતિ પ્રાપ્ત કરે. તે પ્રીતિ પ્રાપ્ત કરવાથી સકલ સિદ્ધિયો સિદ્ધ થાય, ભગવાન્ પ્રસન્ન બને, તથા સ્વભાવનો વિજય થાય. આ પ્રમાણે ભગવત્પ્રિય વલ્લભ (શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય) વદે છે.

વિવેચન:—અન્યનાં કરેલાં અન્ય અનેક સ્તોત્રો વિદ્યમાન છતાં વક્ષ્યમાણુ ફલ આ સ્તોત્રના પાઠથી જ થાય; અન્યથી નહિ. કેમકે અન્યકૃત સ્તોત્રોમાં આવા પ્રકારનું સ્વરૂપ નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું નથી. આ સ્તોત્રનું જે પઠન કરે તેનાં પુર્વકૃત સમસ્ત પાપો પ્રલય પામી જાય જેમ બ્રહ્મસંબંધ થવાથી તાર્કાલિક અખિલ પાપોનો ક્ષય થઈ મુખ્ય પંચવિધ દોષોની પણ નિવૃત્તિ થાય. તેમ આ સ્તોત્ર પાઠ માત્રથી પણ પાપપુજનો સત્વર વિનાશ થાય છે. કહ્યું છે કે:—‘ નરાણાં ક્ષીણપાપાનાં કૃષ્ણે ભક્તિઃ પ્રજાયતે ’ પાપરહિત બનેલાઓને શ્રીકૃષ્ણમાં ભક્તિ થાય. જ્યાં સુધી પાપ નિવૃત્ત પામ્યું નથી ત્યાં સુધી શ્રીકૃષ્ણપર સ્નેહ થતોજ નથી. પ્રભુનો પ્રેમ પ્રાપ્ત કરવામાં પ્રતિબંધરૂપ પાપો છે. તે પ્રતિબંધક પાપોને નિવૃત્ત કરનાર આ અષ્ટક છે. માટે જ તેનું પઠન કરવાથી પાઠ કરનારને મુકુન્દ શ્રીકૃષ્ણ પર પરમસ્નેહ ઉપજે એ સ્વાભાવિક છે. અત્ર મુકુન્દપદ ભગવાનનું મુક્તિ-

દાનુત્વ સૂચન કરે છે. સામાન્ય રીતે પ્રભુ સર્વને મોક્ષ આપે છે, પણ આ સ્તોત્રના પાઠકને તો તેથી પણ વિશેષ સર્વોત્તમ મુક્તિથી પણ ભક્તિનું દાન કરે છે. જો કે ભગવાન જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાથી મુક્તિ આપે તેમ જ્ઞાનાગ્નિઃ સર્વકર્માણિ એ વચનાનુસાર જ્ઞાન થયાથી સર્વ કર્મ નિવૃત્ત પણ થાય, પરંતુ જ્ઞાન સાધનમાં વિશેષ ક્લેષ સહન કરવો પડે; અને આ સ્તોત્રના પાઠથી તો સરલતાથી ક્લેષ સહ્યા શિવાય કર્મધર્મની નિવૃત્તિ પૂર્વક મુક્તિથી પણ ભગવદ્રતિ પ્રકટ થાય, એ આ પાઠનો પ્રકર્ષ ઉત્કર્ષ છે. નિજ સ્વામિનીઓને દેય વસ્તુ ભગવાન અન્યને દાન કરતા નથી. એ આપશ્રીનો સ્વાભાવિક સ્વભાવભાવ છે. અને તેથીજ આપે કૃપાપાત્ર ઉદ્ધવજીને વ્રજમાં નહિ મોકલતા બંદરીકાશ્રમમાં જવાની પ્રેરણા કરી, કિન્તુ, લીલાસ્થ જીવેને શ્રીયમુનાજીના સાક્ષાત સંબંધથી અને આધુનિકજીવેને તેમના આ સ્તુતિપાઠથી પ્રભુ પ્રસન્ન બની નિજસ્વભાવનું પરિવર્તન કરીને પણ અદેય વસ્તુનું દાન કરે છે. તેમ ભગવદ્રતિ-ભગવત્પ્રીતિ પ્રાપ્ત કર્યાથી પૂર્વોક્ત સર્વત્તમભાવાદિ સકલ સિદ્ધિઓ સિદ્ધ થાય.

વિદ્વંસ્ય અનેક પ્રતિબંધો હોવા છતાં આ સ્તોત્ર માત્રથીજ સર્વ સિદ્ધિઓ થાય એ શું? તેને માટે આપશ્રી નિરૂપણ કરે છે કે:—મુરરિપુ—સર્વ દોષ હારક પ્રભુ પ્રસન્ન થાય છે તેથી; જેમ મુરદૈત્યે રૂંધેલી અનેક કન્યાઓને સુખ પ્રાપ્ત થવાનાં વિદ્વંસ્ય-દોષરૂપ તે દૈત્યનો વિનાશ કરી ભગવાને અંગીકાર કરી, તેમ આ સ્તોત્રના પાઠ કરનારને પ્રતિબંધક વિદ્વંસ્યદોષને નિવારી આપ અંગીકાર કરે છે. ભગવત્પ્રિયા શ્રીયમુનાજીની સ્તુતિથી પ્રભુ વ્રજસીમંતિની પર પરમ પરિતુષ્ટ થયા તદ્દત તેમની સ્તુતિ કરનાર ભક્તજનપર પણ અત્યન્ત સંતુષ્ટ બને, એટલુંજ નહિ કિન્તુ શ્રીમતી ભગવતી ઋષિરૂપા શ્રુતિરૂપા ગોપસીમંતિનીઓ પણ તે ભગવદ્દીયપર આતેશ્ય પ્રસન્ન થાય એમ સ્ફુટ આશય પ્રકટ થાય છે.

આ પ્રમાણે દરેક દુરિતોના ક્ષયપૂર્વક સકલ સિદ્ધિઓ સહિત ભગવ-
દ્ભાવની પ્રાપ્તિરૂપ પ્રથમ એક ફલતું નિરૂપણ કરી, અન્ય ફલ દર્શાવે છે:-
શ્રી ભગવતી કામમયોડયં પુરુષઃ આ પુરૂષ કામમય છે, એમ જણાવે
છે. તેા તેવા કામભાવરૂપ છવસ્વભાવનું પરિવર્તન સર્વાત્મભાવ સિદ્ધિ સિદ્ધ
થતાં થતું હોવાથી કામવાસના જતી રહે તે સ્વભાવનો વિજય, વા
સત્ત્વ રજ તમોગુણમય સ્વભાવનો વિજય એટલે તે તે ગુણો નિજ આધીન
બનાવી ભગવાનની તે તે લીલા માત્રમાં તેમની ઉપયોગિતા હોઇ સૃષ્ટિમાં
પ્રવર્તમાન છે એમ માની સ્વરૂપમાં ગુણ્યાતીતત્વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય તે પણ
સ્વભાવનો વિજય, અથવા ભગવદ્દર્શનમાં પ્રવેશ થતાં સર્વ સ્વભાવમાત્રનો
વિનિમય થઇ દૈન્યભાવ સિદ્ધ થાય તેને પણ સ્વભાવનો વિજય કહેવાય.
આ સ્તોત્રના પાઠકને તે પ્રમાણે સ્વભાવનો વિજય થાય છે. અર્થાત્ દુષ્ટ
સ્વભાવ તથા પુષ્ટિયા ઇતરભાવ નષ્ટ થઇ રમણીય ભગવન્મય સ્વભાવ બને
છે. અત્ર પ્રશ્ન થાય છે:-અનેક તપશ્ચર્યા કરતાં કરતાં ધણા સમયે સ્વભા-
વનો વિજય થાય એમ છે. તેા આ પાઠમાત્રથીજ સ્વભાવ વિજય થાય
એમ કેમ બને ? તેના પ્રત્યુત્તરમાં શ્રીમદ્દયાર્ચયરણ જણાવે છે કે:-**વદ્ધિ
બલ્લમઃ** આ વલ્લબજ પોતે એમ વદે છે-શ્રીમન્મહાપ્રભુચરણ આપ પોતેજ
એમ આજ્ઞા કરે છે. માટે સર્વથા માનનીયજ છે.

આપ્તો યથાર્થવક્ત્રા જેવું જીવે તેવુંજ યથાર્થ કથનારને આપ કહે-
વામાં આવે છે. શ્રીવલ્લભાગ્નિ લીલાસૃષ્ટિના પૂર્ણસંબંધી હોવાથી લીલાસ્થ
બક્તબનને પ્રાપ્ત થતા ફલને પ્રત્યક્ષ નિરીક્ષણ કરે છે. જેવું જીવે છે તેજ
પ્રમાણે તેને નિજજન સમક્ષ ખડું કરે છે. જેથી આપ આચાર્યચરણ આપ
છે. અરે એટલુંજ નહિ પરંતુ આપજનોમાં પણ અગ્રગણ્ય છે. તેવા પૂર્ણ
આપ્તતમ પુરૂષશ્રેષ્ઠનું વચન નિરંતર માનનીયજ મનાય એ નિઃસંશય છે.
આપ પોતાના કથનને પ્રમાણ મનાવવાનેજ નિજ નામનો નિર્દેશ કરે છે.

અત્ર હુરિ શબ્દથી પણ પોતાને શ્રીપુરુષોત્તમના સંબંધી તરીકે વ્યક્ત કર્યાં. સાક્ષાત્ ભગવત્સ્વરૂપના સંબંધીઓના સ્વરૂપને પ્રત્યક્ષ રીતે તત્સંબંધવાનજ જાણી શકે અન્ય નહિ. શ્રીમદ્વાચાર્યચરણને શ્રીયમુનાજીનો સાક્ષાત્ સંબંધ છે. એમ પ્રથમ સૂચન કરી ગયા છીએ. એટલે શ્રીમહાપ્રભુજી સિવાય અન્યને શ્રીગોકુલચંદ્ર શ્રીકૃષ્ણચંદ્રના સંબંધનો અભાવ છે. જેથી તેઓ શ્રીયમુનાજીના સ્વરૂપથી અદ્યાત છે. શ્રીમદ્વાચાર્યચરણ અત્ર ફલવિષયમાં પ્રમાણ છે સાક્ષી છે. પુષ્ટિસ્થ દૈવીજીવોને અન્યના પ્રમાણનું પ્રયોજન નથી. સૌન્દર્યમય રસાનુભાવપૂર્ણ ધર્મનું પ્રાકટ્ય પુષ્ટિમાર્ગમાંજ સંભવે. સકલ સૌન્દર્યના નિધાન નંદરાજકુમાર શ્રીકૃષ્ણના સંબંધી એવા મહારામાં પુષ્ટિ અનુગૃહીત અસ્મદીય ભગવદીયોએ આત્મવિષયક શંકા નહિજ કરવી. એમ આચાર્યચરણોનો સ્કૃટ આશય દર્શિગોચર થાય છે.

• ધતિ શ્રીમદ્ભગવાચાર્યવિરચિતં શ્રીયમુનાષ્ટકં સંપૂર્ણમ્.

श्रीकृष्णाय नमः ।
श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।
श्रीमदाचार्यचरणकमलेभ्यो नमः ।
श्रीमत्प्रभुचरणप्रणीता

यमुनाष्टपदी

श्रीमद्रघुनाथकृतविवरणसमेता.

यो गिरीन्द्रप्रदाय स्थितो भक्तरिरक्षया ॥
सप्ताहमवमन्येन्द्रं तं वन्दे बल्लभात्मजम् ॥ १ ॥
या कलिन्दाचले चारु पतन्ती सङ्गता भुवि ।
स्वभर्तृभक्तमोदार्थं कालिन्दीं प्रणमामि ताम् ॥ २ ॥
यस्याः मुशीतलतरङ्गितवारिसङ्गात्
त्यत्त्ववान्तकादपि भयं सुखिताश्चरन्ति ॥
निर्धूय कर्णकलुषं हरिभक्तभाजः
सा मां पुनातु यमुना निखिलार्थदात्री ॥ ३ ॥
यत्पयःपानतः प्रीतः प्रयच्छति निजं वपुः ॥
कृष्णः कमलपत्राक्षो निजं ज्ञात्वां स्वयं हरिः ॥ ४ ॥
तच्छेद वसतां नित्यं तद्रजःसिक्तदेहिनाम् ।
मुक्तिं दत्वा निजां भक्तिं प्रयच्छति मुहुर्भृशम् ॥ ५ ॥

अष्टपदीगीतेन यमुनां प्रार्थयितुं स्तोतुं चादौ नमस्यन्ति नमो
देवि यमुनेति ।

नमो देवि यमुने नमो देवि यमुने हरकृष्णमिलना-
न्तरायम् ।

निजनाथमार्गदायिनि कुमारीकामपूरके कुरु भक्ति-
रायम् ॥ ध्रु. ॥

हे देवि द्योतमाने. श्रीकृष्णस्वरूपानन्देन स्वच्छन्दं क्रीडां कुर्वाणे
षो । यमुने यच्छति निवर्तयति त्रिविधतापमिति यमुना । एतेन प्रार्थ-
नोद्यगः सफल इति सूचितं तुभ्यं नमस्करोमीत्यर्थः । नमस्कृत्य
प्रार्थयन्ति हरकृष्णेति । कृष्णस्य मिलने सर्वमोहनत्रिभङ्गललित-
रासमण्डलमण्डनस्वरूपस्य साक्षाद्भजनलक्षणसम्बन्धे जनयितव्ये सति
यदत्र दुरितमन्तरायितं तद्हर नाशयेत्यर्थः । न केवलमन्तरायापायसम्पा-
दकत्वं, किन्तु, साक्षात् तत्पदवीप्रदर्शकत्वमपीत्याहुः निजनाथेति । हे
निजनाथमार्गदायिनि हे कुमारीकामपूरके भक्तिरूपं रायं धनं कुरु
मायि सम्पादयेत्यर्थः । निजोऽसाधारणः स्वकीयो नाथः श्रीकृष्णः
तस्य मार्गदायिनि मार्गदानस्वभावे । तच्च, मथुरातो गोकुलागमने
प्रसिद्धमेवात एवोक्तं 'मार्गं ददौ सिन्धुरिव श्रियः पते' रिति ।
अन्यदापि व्रजमुन्दरीभिः सह क्रीडायां पारावारागमनायेति ज्ञापयितुं

तत्त्वभावत्वमुक्तम् । यद्वा । निजनाथमार्गस्तत्प्राप्त्युपायस्तत्सम्पादक-
 त्वमेव तदुपासकानामिति । कुमारीणां नन्दव्रजकुमारीणां कामो
 नन्दसुतः पतिर्भूयादितीच्छा तं पूरयति समृद्धयति कामपूरः, तादृशं
 कं जलं यस्याः सा कामपूरका । यद्वा । पूरणं पूरः तासां काम-
 पूरणे कं सुखं यस्याः सा । कामान् पूरयतीति पक्षे कामपूरिकेतीत्य
 वाशिष्ठं पठनीयं, तदुक्तं ' मार्गे व्रजन्त्यो निजमण्डलौघमध्ये स्थितं
 ताः सखि मन्यमान्याः । अन्योऽन्यसम्बद्धभुजा विशङ्का जगुः म्रियं
 तद्रसभावमत्ताः' । 'आप्लुत्याम्भसि कालिन्द्याः' 'कृष्णमुच्चैर्जगुर्यान्त्यः'
 'कालिन्द्यां स्नातुमन्वह'मिति । यद्वा । कुमारीति सम्बुद्धयन्तं पृथक्
 पदम् ।

सभ्रमरां कमलसम्पत्तिमुत्प्रेक्ष्य वर्णयन्ति मधुपकुलेति ।

मधुपकुलकलितकमलावलीव्यपदेशधारितश्रीकृष्ण-

निजभक्तहृदये ॥

सततमतिशयितहरिभावनाजाततत्सारूप्यगदितहृदये

मधुपानां कुलं समूहस्तेन कलिता अन्तर्बाहिर्व्याप्ता या कमला-
 वली कमलपंक्तिस्तद्व्यपदेशेन तदुद्भवमिषेण धारितानि स्थापितानि
 श्रीकृष्णस्य निजा अनन्या ये भक्ताः, ' श्रीकृष्णयुतभक्ते'ति पाठे-
 ऽप्येवमेवार्थः तेषां हृदयानि हृदयकमलानि यया, यस्यामिति वा ।

यस्यामिति पक्षे श्रीकृष्णेनेति कर्तृपदं ज्ञेयम् । अत्रायं भावः । यथा श्रीकृष्णभक्तानां हृदये घनश्यामावदातं रूपं निरन्तरं तिष्ठति, तद्रसानुभवार्थं भावभरेण बहिरप्यनुगृहीतुं तिष्ठति, एवमत्रापि बहिरन्तर्भ्रमद्भ्रमरैर्भगवद्विशिष्टभक्तहृदयकमलान्येव धृतवती, कालिन्दीजलं भगवद्रसैकपूर्णमिति भक्ता अपि स्वहृदयानि तद्रसानुभवार्थं तस्यां स्थापयन्ति । इयमपि स्वान्तःस्थितरसामृततरङ्गैस्तद्दृदयानि शिशिरयितुमाप्णावयति । अतो युक्तमेवान्योन्यसापेक्षत्वमिति । भक्तानां हृदये भगवदुपलब्धिस्त्वायि तु सर्वत्रापीत्याहुः सततमिति । सततं निरन्तरमतिशयिता अत्युत्कटा या हरेः सर्वदुःखहरणशीलस्य भावना चिन्तनं तथा जातं सम्पन्नं तस्य हरेः सारूप्यं असितवर्णत्वम् । न केवलं रूपसाम्यं, किन्तु, दुःखहरणत्वादिगुणसाम्यमपि तेनैव गदितं प्रख्यापितं निजहृदयं स्वान्तःकरणं यया, यस्या इति वा । अतिशुद्धस्फटिककाचादावन्तःस्थितनीलपीतादिकं बहिर्भासते यथा तथा भगवानप्यन्तः स्थित्वा बहिरपिनैर्मलयवशाद्भासत इति भावः । एतेनैतत्सेविनां भगवान् मुळभ इति ज्ञेयम् ॥ १ ॥

सप्रसूननीरशोभामुत्प्रेक्षन्ते निजकूलेति ।

निजकूलभवविविधतरुकुसुमयुतनीरशोभया विलसद-

लिवृन्दे ॥

स्मारयसि गोपीवृन्दपूजितसरसमीशवपुरानन्दकन्देश॥

निजे स्वकीये कूले तीरे भवा उत्पन्ना ये विविधा नानाजानी-
यास्तरवः कुरवकादिवृक्षाः तेषां कुपुम्पैः निरन्तरं स्वपथेष्वपत्रीयमानै
र्युतं मिश्रितं यन्नीलनीरं तस्य शोभया सादृश्यादीशस्य श्रीकृष्णस्य
षपुरानन्दघनविग्रहं स्मारयसि । तस्मिन् नीरे, किं विशिष्टे, विलसदालि
वृन्दे । तत्तत्कुसुममकरन्दवशात् तत्र तत्र विलसन्ति क्रीडन्ति अलीनां
वृन्दानि यस्मिन् । किं विशिष्टमीशवपुः । गोपीनां वृन्दैः समूहैः
पूजितमर्चितं तदेव सरसं भक्तेषु सार्द्रम् । हे आनन्दकन्दे आनन्दघने
यमुने त्वमेवंभूतासीत्यर्थः । यद्वा, विलसदालिवृन्द इत्यन्तं कालिन्दी-
विशेषणम् । तदा सप्तम्यन्तं नीरविशेषणं आनन्दकन्द इति ज्ञेयम् ॥

पद्मरागयुतवारिशोभां वर्णयन्ति उपरिवलदिति,

उपरिवलदमलकमलारुणद्युतिरेणुपरिमलितजलभरेणामुना।
व्रजयुवतिकुचकुम्भकुङ्कुमारुणमुरः स्मारयसिमारपितुरधुना

उपरि ऊर्ध्वं वलन्ति वेष्टयन्ति यान्यमलानि कमलानि तेषां
योऽरुणद्युतिः काशपीरगौरपरागस्तस्य परिमलः सुगन्धः सञ्जातो
यस्मिन् तादृशो यो जलभरः प्रवाहस्तेनामुना त्वं मारपितुः काम-
जनकस्य उरः श्रियैकरमणं वक्षःस्थलं स्मारयसि अभिज्ञापयसि ।
किं विशिष्टं वक्षः, व्रजयुवतीनां कुचकुम्पेषु यल्लिप्तं तत्र पारिरेम्भा-
ल्लमेनारुणम् । अत्र मारपितृत्वेन कामिभावमापन्नानामेवैतत् स्मारकत्वं

ज्ञेयम् । अत्यन्तरङ्गभक्तानां वा । अधुनेति । वर्तमानप्रयोगो वक्त्रनु-
भावाभिप्रायेण ज्ञेयः । उपरिचलदिति पाठोपि ॥ ३ ॥

उत्फुल्लकैरवसम्पदं वर्णयन्ति अधिरजनीति ।

अधिरजनि हरिविहृतिमीक्षितुं-

कुवल्याभिधसुभगनयनान्युशाति तनुषे ॥

नयनयुगमल्पमिति बहुतराणि च तानि

रसिकतानिधितया कुरुषे ॥ ४ ॥

राभजनकत्वात् रजनी रात्रिः, रजन्यामधिकृत्याधिरजनि रात्रा-
दित्यर्थः । तशानीं हरेर्विहृतिं विहारमीक्षितुं नयनपथं कर्तुं कुवलय-
मुत्फलं तदभिधानि तन्नामकानि यानि पुष्पाणि तान्येव सुभगानि
पुन्दराणि नयनान्येव तनुषे तद्रूपेणाधिष्करोषि । हे उशाति कमनीये
आधारणविशेषणं वा सप्तम्यन्तं ज्ञेयम् । त्वत्स्वरूपानभिज्ञानां पुष्पत्वेन
व्यवहारो न त्वभिज्ञानामिति भावः । तर्हि नयनानां द्वित्वं त्रित्वं वा
दृष्टचरं पुष्पणामनन्तत्वात् कथं सर्वेषां तद्रूपत्वमित्यत आहुः नयन-
युगमिति । चक्षुर्युगलमनन्तलीलाद्यस्वरूपं विषयीकर्तुं युगपदसमर्थ-
मतस्तानि नयनानि बहुतराण्यत्यन्तं बहून्येव करोषि युगपद्रसातुभ-
वार्थम् । चकारादतिपुष्टान्यपीति ज्ञेयम् । एवं करणे हेतुः रसिक-
तेति । रसाभिज्ञा रसिकास्तेषां भावो रसिकता तस्या निधिरस्यको-

षस्तस्य भावादेवं कुरुषे । आत्मनेपदप्रयोगात् स्वार्थमेव करणम् ।
राशौ प्रफुल्लकैरवाणां नेत्रत्वमुक्तम् ॥ ४ ॥

दिवा प्रफुल्लकमलानां नेत्रत्वमाहुः रजनिजागरेति ।

रजनिजागरजनितरागरञ्जितनयनपङ्कजैरहनि हरिमीक्षसे ।
मकरन्दभरमिषेणानन्दपूरिता सततमिह हर्षाश्रु मुञ्चसे ॥ ५ ॥

रात्रावनिमेषदृग्भिः विहारवीक्षणाद्रजन्यां जागराज्जनितो यो
रागो रक्तता तद्रञ्जितैरारुप्यगुणयुक्तैर्नयनकमलैरहनि दिवसे हरिमी-
क्षसे, तद्विकासमिषेण पश्यसीत्यर्थः । किञ्च, तत्पुष्पेभ्यो गलन्मकरन्दस्य
भरेणातिशयेन तद्रूपमिषेण व्याजेन सततं निरन्तरं इहास्मिन् प्रवाहे
लीलावसरे वा हर्षाश्रु आनन्दाश्रु मुञ्चसे त्यजसीत्यर्थः ॥ ५ ॥

ऐश्वर्यं निरूपयन्ति तटगतेति ।

तटगतानेकशुकसारिकामुनिगणरतुतविविधगुणसीधुसागरे
सङ्गता सततमिह भक्तजनतापहति राजसे रासरससागरे ॥ ६ ॥

पारावारमध्यतटेषु गताः स्थिताः अनेके बहवो ये शुकसारिका-
रूपा मुनिगणाः मुनीनां संघाः शुकसारिकेत्युपलक्षणम् । विहङ्गमात्रमपि
तथैव । अत एवोक्तं ' प्रायः अर्धी मुनिगणा भवदीयमुख्याः, प्रायो
बताम्बविहगा मनुयो बनेऽस्मिन् ' इत्यादिषु तैः स्तुतो नानागुण-
रूपामृतसागरो यस्याः सा । किञ्च, एवंविधा त्वं भक्तजनानां ताप-

इति तापहारके श्रीकृष्णे जलविहारादौ सङ्गता मिलिता सती राजसे
दीप्यसे शोभस इत्यर्थः । सततमविच्छेदेनेह वृन्दावने श्रीगोकुलादौ
किं विशिष्टे श्रीकृष्णे, रासरससागरे रासोत्सवमहासौख्यस्य समुद्रे
अपारतद्रेसे ॥ ६ ॥

अतिरहस्यलीलाधारत्वं वर्णयन्ति रतिभरोति ।

रतिभरश्रमजलोदितकमलपरिमलव्रजयुवतिजनविहृतिमोदे
ताटङ्कचलनसुनिरस्तसङ्गीतयुतमदमुदितमधुपकृतविनोदे

रतिभराद्यच्छ्रमजलं तस्माद्दुदितः प्रकटीभूतो यः कमलपरिमलः
पद्मिनीनां तादृशस्वेदत्वं शास्त्रसिद्धम् । यद्वा, वनस्थलरमणस्य भरे-
णातिशयेन यः श्रमस्तस्माद्यज्जलं स्वेदस्तस्योदितं उदयो येषु कमलेषु
तत्परिमलो यासु व्रजयुवतिषु तत्कृतजलविहृतोर्विहारस्य मोदो हर्षो
वस्थाः । अत एवोक्तं 'ताभिर्युतः श्रमपपोहितु' मित्यादि । यद्वा,
रतिभरश्रमजलेनोदितानि अवाच्यसोभातिशयेन प्रकाशितानि यानि
मुखकमलानि रतिभरश्रमजलाय मुखस्थितमार्जनायोदितं प्रकाशितं
प्रसारितं यत्पाणिकमलं तत्परिमलो यास्विति वा । 'तासां रतिवि-
हारेण श्रान्तानां' मित्युक्तत्वात् । किञ्च, क्रीडतीनां ताटङ्कस्य कर्णशू-
षण्य चाकनेनैव सुनिरस्ताः सम्यक् तिरस्कृताः सङ्गीतयुतपदेन
मुदिताः इष्टाः ये मधुपाः गन्धलुब्धास्तत्कृतो विनोदो दर्शनीय उत्सवः,

कौतुकं वा यस्याम् । 'गन्धर्वपालिरनुद्भुत' इत्युक्तत्वान्मधुपाः स्वयं गाय-
काभिमानेन स्वगुणप्रदर्शनाय तासां श्रवणसमीपमागत्य गुञ्जारवं
कुर्वाणा निवृत्ता नाऽभवन्, तदा भगवद्वचनश्रवणान्तरायत्वात् ताट-
ङ्गचालनमात्रेणैव सुनिरस्ताः, कुतस्तटाङ्गा (?) न गन्धोपीति तात्पर्यम् ।
निजप्रार्थनमाहुः निजेति ।

निजव्रजजनावनात्तगोवर्धने राधिकाहृदयगतहृद्यकरकमले,
रतिमतिशायितरसविठ्ठलस्याशु कुरु वेणुनिनदाह्वानसरले ॥

'तस्मान् मच्छरणं गोष्ठ' मित्युक्तत्वात् निजा अनन्या ये
व्रजजना जना इत्युपलक्षणं गवादिकमपि ज्ञेयम् । तेषामवनाय
रक्षणाय आत्तः ऊर्ध्वं छत्रीकृतो गोवर्धनो येन, तादृशे श्रीगोवर्धनेनै
श्रीविठ्ठलस्य रतिमभिमतं प्रीतिं कुरु सम्पादय । किं विशिष्टे ईशे
राधिकाहृदयगतहृद्यकरकमले राधिकाया हृदये उरसि गतं प्रविष्टं हृद्यं
सकलतापनाशकमभिमतमेतादृशं करकमलं यस्य तस्मिन् । किं विशि-
ष्टस्य विठ्ठलस्य अतिशयितरसस्य, अतिशयित उत्कटो रसो यस्मिन्
अतिशयितरसविठ्ठलस्येति कर्मधारयः । पुनः किं विशिष्टे ईशे वेणु-
निनदाह्वानसरसे वेणोर्निनदेन तत्कृतगतिनाह्वानं सरसं करणे रसो-
त्पादकं यस्य । यद्वा, वेणुः निनदः आह्वानं च एतन्नयं सरसं यस्य ॥८॥

श्लोकाभ्यां प्रार्थनमाहुः व्रजपरिवृढबलभेति ।

ब्रजपरिवृढवल्लभे कदा त्वच्चरणसरोरुहमीक्षणास्पदं मे ।
 तव तटगतवालुकाः कदाहं सकलनिजाङ्गता मुदा
 करिष्ये ॥ १ ॥

वृन्दावने चारुबृहद्वने मन्मनोरथं पूरय सूरसूते ।
 दृग्गोचरः कृष्णविहार एव स्थितिस्त्वदीये तट एव
 भूयात् ॥ १ ॥

हे ब्रजपतिप्रिये तव चरणकमलं मे मम ईक्षणास्पदं दृग्गोचरं
 कदा भविष्यतीति शेषः । किञ्च, तव तीरस्थिता वालुका अहं
 निजाङ्गलाः स्वदेहगताः। निरन्तरं त्वत्तीरस्थिताविदं भवतीति
 सूचितम् ॥ १ ॥ वृन्दावने चारुबृहद्वने सकलशोभाढये महावने यद्यन्म-
 माभीष्टं तत् तद् पूरय सम्पादय । हे सूरसूते शरणस्वभावतनये ।
 अनेनेष्टप्राप्तिर्ज्ञापिता । अभीष्टं यत् तदाहुः दृग्गोचरः दर्शनविषयः
 कृष्णविहार एवास्तु । सपरिकरस्यापि मम त्वत्तीर एव स्थितिरेस्तु ।
 ' यत्पयःपानतः स्वान्तर्हरितां कुरुसम्भवः । भवतापनिवृत्तिश्च
 कालिन्दीं तामुपास्महे ' इति ॥ २ ॥

इति श्रीमद्बलभनन्दनचरणैकशरणश्रीरघुनाथविरचितं
 श्रीयमुनाष्टपदीविवरणं सम्पूर्णम् ।

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ।
 શ્રીગોપીજનવલ્લભાય નમઃ
 શ્રીમદાચાર્યચરણકમલમ્બેયો નમઃ ।
 શ્રીમત્પ્રમુચરણમણીતા
 યમુનાષ્ટપદી

શ્રીમત્પ્રમુચરણશ્રીરઘુનાથકૃતવિવરણાનુસાર

ગુર્જરગિરાનુવાદસહિતા.

શ્રીમત્પ્રભુચરણ શ્રીવિકૃલેશ્વરજીના પંચમકુમાર પંચમપીઠાધીશ્વર
 શ્રીરઘુનાથજીએ આ ગ્રન્થનુ સુદર વિવરણ સંસ્કૃત ભાષામાં રચેલું છે.
 આરંભમાં એઓશ્રીએ મંગલાચરણ કરેલું છે, તેના અર્થ નીચે પદમાંજ
 દર્શાવીએ છીએ.

(વંશસ્થ) સુરેન્દ્રને તુચ્છકરી ગિરીન્દ્રને ધરી રથા સમહિનોમુધી કરે,
 સ્વભક્તના રક્ષણકાળ જેપ્રભુ સદાહુતેવલ્લભપુત્રને નમુ ॥૧ ॥
 પડયાં રૂડાં જેહ કલિંદપર્વતે પધારિયાં ભૂમિવિષે પછીથી તે,
 વિનોદસાહુ નિજનાથભક્તને પ્રણામ તે શ્રીભગવત્પ્રિયાજીને ॥૨ ॥

(હરિગીત) જેનાં સરસ શીતલ તરંગજલ પ્રસંગ થવાવડે,

યમરાજનો પણ ભય તજી મુખિયાં બની સઘળે ફરે;

કરી દૂર કષ્ટકલુષ બધાં હરિભક્તભાજન સર્વ એ,

પાવન કરે નિખિલાર્થદાત્રી તેહ શ્રીચમુના મને ॥ ૩ ॥

(વંશસ્થ) પ્રસન્ન જેનાં જલપાનથીજ જે પ્રજેશ અંભોરુહપત્રનેત્ર તે

સ્વકીયબાણી જનને સ્વયંહરિ સ્વરૂપનું દાન કરે કૃપાકરી ॥૪ ॥

સદા વચંતા તટમાંદ્ય તેમના રજોવડે ધૂસર દેહ જેમનાં

દહ મુમુક્તિ નિજભક્તિતેમને વિશેષ આપે બહુવાર નાથ તે ॥૫ ॥

શ્રી પ્રભુચરણ શ્રીમદ્દિગ્દેશ્વરજી ભગવત્રિપયા શ્રીયમુનાજીની પ્રાર્થના કરવાને સ્તુતિ કરવાને પ્રથમ નમન કરે છે—

નમો દેવિ યમુને નમો દેવિ યમુને હર કૃષ્ણમિલનાન્તરાયમ્ ।

મિજનાથમાર્ગદાયિની કુમારીકામપૂરિકેકુરુ ભક્તિરાયમ્ ॥ ધ્રુવપદ

અર્થ:—હેદેવિ-દેદીપ્યમાન્ પ્રકાશમાન્ શ્રીયમુને ! વા ભગવત્સ્વરૂપાન્-દમાં સ્વચ્છંદ ક્રીડા કરનારાં શ્રીયમુને ! તમને નમસ્કાર હો-આપને નમન કરું છું. ત્રિવિધ તાપને નિવારણ કરનારાં શ્રીયમુનાજી છે, [યચ્છતિ ત્રિવિ-ષ્ણતાપં નિર્વર્તયતીતિ યમુના] માટે તેમની પ્રાર્થના કરવાનો ઉદ્યોગ સફલ છે. અર્થાત્ તેમની પ્રાર્થના કરવાથી સકલ કામનાઓ સિદ્ધ થાય છે. એમ પ્રથમ નમન કરી પછીથી પ્રાર્થના કરે છે કે-હે શ્રીયમુને ! આપ શ્રીકૃષ્ણનું સમ્મિલન થવામાં યતા અંતરાયને-દુરિતને-વિધનને હરો-દૂર કરો. સર્વને મોહ કરનાર ત્રિભંગલક્ષિત રાસમંડલમંડન ભગવાનનું સાક્ષાત્ ભજન-સેવન કરવામાં જે જે અંતરાયો-દુરિતો ઉપસ્થિત થાય છે, તે તે સર્વને હરો-નાશ કરો, કેવલ અન્તરાયનો નાશ થાય એટલું જ નહિ, પરંતુ સાક્ષાત્ રીતે તેમની પદવીનું પણ દર્શન થઇ શકે, માટે જ-ણાવે છે કે-હે નિજનાથમાર્ગદાયિની ! હે કુમારી કામપૂરકે ! એટલે નિજ ના અસાધારણ સ્વકીય નાથ પ્રજનાથ પ્રિયતમ શ્રીકૃષ્ણને મથુરાથી જોકુશ-માં પધારતી વખતે 'માર્ગે વદૌ સિન્ધુરિચ શ્રિયઃ પતેઃ' એમ્બોહાનુસાર

૧ અહિં પ્રભુચરણ શ્રીવિદ્યેશ્વરજીને અર્થાત્ શ્રીવલ્લભરાજકુમાર શ્રી-ગુસાંધજીને સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણ તરીકે નમે છે. પુષ્ટિસંપ્રદાયમાં શ્રીમદ્લક્ષ્મીનાયક ભગવદ્વદનાનલ સ્વરૂપ છે, અને શ્રીમત્પ્રભુચરણ તે સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણજી છે. શ્રીગુસાંધજીનું શ્રીકૃષ્ણસ્વ સ્પૃટ દર્શાવવાને જ જોવર્ધનધરણ એ શ્રીકૃષ્ણની લીલાને વલ્લભપુત્ર શ્રી મદ્દિગ્દેશ્વરજીની લીલા કહી સાક્ષાત્ શ્રીકૃષ્ણસ્વ સ્મન કરેલું છે.

માર્ગ અર્પણ કરનારાં-માર્ગનું દાન કરવાના સ્વભાવવાળાં, અથવા ભક્ત-
જનને નિબળાથની પ્રાપ્તિના ઉપાયને સંપાદન કરી આપનારાં, નંદવજ્રકુમારિ-
કાઓના ' નંદરાજકુમાર હમારા પ્રિયતમ પતિ હો ' તેવા કામને પૂર્ણ
કરનારૂં જેમનું જલ છે એવાં, વા પૂરિકે એમ પાઠ હોય તો વજ્રકુમારિ-
કાઓની કામનાઓને પૂરણ કરવાથી જેમને સુખ છે એવાં હે શ્રીયમુનાજી
ભક્તિરૂપ રાય-ધન અમને અર્પણ કરો-ભક્તિરૂપધનનું દાન કરો. વજ્રકુમા-
રિકાઓને ભગવાનની જ કામના હતી એમ ' અન્યોન્યસમ્બદ્ધમુજાઃ,
આપ્તુત્યામ્ભસિ કાલિઘાઃ, કૃષ્ણમુષ્ણજગુર્યાન્ત્યાઃ, કાલિન્ધ્યાં સ્નાતુમન્વ-
હમ્ ' વગેરેમાં સ્પષ્ટ દર્શાવેલું છે.

ઉપર પ્રમાણે નમન અને પ્રાર્થના કરી ભરત સહિત કમલસંપત્તિને
ઉત્પ્રેક્ષી વર્ણન કરે છે કે:—

મધુપકુલકલિતકમલાવલીવ્યપદેશધારિતશ્રીકૃષ્ણનિજમક્તહૃદયે ।
સતતમતિશયિતહરિભાવનાજાતતત્સારૂપ્યગદિતહૃદયે ॥ ૧ ॥

અર્થ:— ભરતનાં ટોળાંઓથી અંતર અને બહાર વ્યાપ યદ્ય ગયેલી
કમલ પંક્તિઓના નિમિત્તથી શ્રીકૃષ્ણના અનન્ય નિબળ ભક્ત જનનાં હૃદય
કમલોને શ્રીકૃષ્ણ સહ વર્તમાન ધારણ કરતાં હે શ્રી યમુનાજી ! અહિં આ
પ્રમાણે ભાવ સ્ફુરે છે કે:—“ જેમ શ્રીકૃષ્ણના ભક્તજનોનાં
હૃદયમાં ધનશ્યામ પૂર્ણ આનંદમય સ્વરૂપ નિરંતર વિરાળે છે,
અને તે રસનો અનુભવ યવા સાઈ અત્યંત ભાવથી આપ
બહાર પણ અનુગ્રહ કરવા વિરાળે છે, તેમજ આ સ્થાને
પણ બહાર અને અંતર ભમણ કરતા ભરતોએ ભગવાનથી વ્યાપ ભક્ત-
જનના હૃદય કમલોને ધારણ કરતાં શ્રીયમુનાજી છે.” શ્રીયમુનાજીનું જલ

ભગવદ્રસથી પૂર્ણ છે, માટે ભક્તો પણ પોતાના હૃદયોને તે રસનો અનુભવ કરવા તેમના જલમાં સ્થાપન કરે છે. અને શ્રીયમુનાજી પણ પોતાનામાં રહેલા રસામૃત તરંગો વડે તેઓનાં (ભક્તોનાં) હૃદયોને શીતલ કરવા—શાંત કરવા સ્તપિત કરે છે. જેથી અન્યોન્યની સાપેક્ષતા ઉચિત-યોગ્યજ છે. નિરંતર અતિશય-અતિઉત્કટ સર્વ દુઃખ હરણુ કરનાર હરિનો ભાવના-ચિંતન કરવાથી પ્રકટ થયેલા હરિવરના સારૂપ્યને-સ્વામ સૌન્દર્યને કેવલ સ્વરૂપનેજ નહિ પણ દુઃખ હરણુદિ ગુણુની સામ્યતાને પણ નિજ અન્તઃકર-કરણુ પ્રત્યે કથન કરતાં-પ્રસિદ્ધ કરતાં “ જેમ અતિશય શુદ્ધ સ્ફટિક કાચ વગેરેમાં અંદર પડેલાં પીળા લીલા કાળા રંગ બહાર બાસમાનુ યાય છે તેમ ભગવાનુ પણ અંતરમાં સ્થિતિ કરીને નિર્મલતાના કારણુને લીધે બહાર પણ પ્રકાશમાનુ દૃષ્ટિપથ યાય છે. આ પ્રમાણેજ શ્રીયમુનાજીમાં અંતરગત સ્વામ સૌન્દર્ય ગુણુસમુદય વગેરે બહાર પ્રકાશમાનુ થયેલું છે તે સર્વ રીતે યોગ્યજ છે. આમ કહી યમુનાજીનું સેવન કરનાર ભક્તજનને ભગવાનુ મુલભ છે એમ સ્પષ્ટ કરે છે ” સર્વ રીતે ભગવત્સામ્યને ધારણુકરતાં હે શ્રીયમુનાજી ! હું આપને નમન કરું છું. ॥૧૧॥

એ રીતે શ્રીયમુનાજીની સર્વ પ્રકારે ભગવત્સામ્યતા જણાવીને પુષ્પ સહિત યમુનાજીની શોભાને નિરખી વર્ણન કરે છે કે:—

નિજકૂલભવવિવિષતરુકુસુમયુતનીરશોભયા વિલસદાલિવૃન્દે ”
સ્મારયાસિ ગોપીવૃન્દપૂજિતસરસમીશવપુરાનન્દકન્દે ॥ ૨ ॥

અર્થ:—(સુગંધિમાનુ પુષ્પોના મકરંદ રસને લીધે ત્યાં ત્યાં વિલાસ-ક્રીડા કરતા) ભમરોના સમુદાયથી અત્યંત વિલસતાં—અતિશય સ્મરણીય લાભતાં આપનાં તીરમાં હે આનંદ કહે-આનંદદાયિનિ શ્રીયમુને ! આપ પોતાના

તટ ઉપર ઉગેલાં ત્રિવિધ—શુદ્ધ શુદ્ધ પ્રકારના વૃક્ષોનાં પુષ્પોવડે યુક્ત જલની શોભાવડે સૌંદર્યવડે શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું સંપૂર્ણ સાદૃશ્ય હોવાથી તેમના એટલે પ્રજ્ઞાજ્ઞકુમારના ગોપી ગણે સેવિત સુંદર રસમય આનંદજન સ્વરૂપને સ્મરણ કરાવે છે—સંભારી આપો છે. ॥૨॥

હવે પદ્મપરાગયુક્ત સુગંધિમાન જલશોભાને વર્ણવે છે.

અપરિવલદમલકમલારુણશ્યુતિરેણુપારિમલિતજલધરેણામુના

વ્રજયુવતિકુચકુમ્ભકુઙ્કુમારુણમુરઃ સ્પારયસિ મારપિતુરવુના ॥૩॥

અર્થ:—આ ઉપર ઉપર વીટાયેલાં વિમલ કમલોની અરુણ—રાતી રાતી કાંતિની રેણુ-પરિમલિત લીધે સુગંધમય જલસમુદયથી જલપ્રવાહથી વ્રજ સીમન્તિનીએનાં કુચકુમ્ભ ઉપર લેપેલાં કુંકુમવડે (આલિંગન કરતાં) અરુણ બનેલા મદનપિતા—કામજનક નંદનંદનના શ્રિયૈકરમણ સૌન્દર્યનિધાન વક્ષઃ-સ્થલને હે શ્રીચમુને ! આપ હમણાં સ્મરણ કરાવોછો. ॥ ૩ ॥

ઉપર પ્રમાણે જલશોભાને ભગવત્સ્વરૂપ સામ્યતા તથા વૃક્ષઃસ્થલની સામ્યતા આપીને પ્રપુષ્ણ કુમુદસંપત્તિને નેત્રરૂપે વર્ણવે છે કે:—

અધિરજનિ હરિવિહૃતિમીક્ષિર્તું કુવલયાભિષમુભગનયનાન્યુક્ષતિ તનુષે
નયનયુગમલ્પમેતિ બહુતરાણિ ચ તાનિ રસિકતાનિધિતયા કુરુષે ॥૪॥

અર્થ:—રાગ ઉત્પન્ન કરનારી રંજન કરનારી માટે રજની—રાત્રિ, તેવી રજનીમાં નંદરાજકુમારના વિહારને નિરખવાને—દષ્ટિગોચર કરવાને કુવલ્ય-તે નામક કુમુદપુષ્પો રૂપ કમનીય નયનોને હે ઉશ્ચતિ ! હે રમણીય ય-જનિ ! આપ પ્રકટ કરોછો—તે પુષ્પરૂપે આપ નેત્રોને વિસ્તારોછો. આપનાં ચંદ્રમાં જે અજ્ઞાત હોય તે નયનોને પુષ્પરૂપે ભુએ. પરંતુ અભિજ્ઞતા—જ્ઞાતિ-ચમુનાજ્ઞા આધિદૈવિક સ્વરૂપનો જ્ઞાનવાન તો તે કુમુદ પુષ્પોને નેત્રોજ-રૂપે જોઈને નેત્રો એ અથવા કદાચ ત્રણ શ્રવણ કરવામાં આવે; પરંતુ આતો

નેત્રોત્તું અનંતપણું થાય છે, તો એમ કેમ બને ? માટે જણાવે છે કે:-
 પ્રજવરના વિહારને નિરખવું તે નેત્રયુગલ અલ્પ હોવાથી અશક્ય છે—અસં-
 ભવિત છે એમ વિચારી આપ શ્રી યમુનાજી રસિકતાના નિધિ હોવાથી ભગવા
 નની અનંતલીલાઓનું નિરીક્ષણ કરવા પ્રિયના અનંતસૌન્દર્યને દષ્ટિગોચર
 કરવા તેને વિશેષમાં વિશેષ સંખ્યાવાળાં કરો છો. ॥ ૪ ॥

આ પ્રમ.ણે રાત્રિમાં પ્રકુલ્લ થતા કુમુદોત્તું કલું. હવે દિવસમાં ખીલ-
 નારાં કમલોત્તું નેત્રપણું નિરુપણું કરે છે કે:-

રજનિજાગરજનિતરાગરઙ્ગિતનયનપદ્મજૈરહનિ હરિમીક્ષસે ।

મકરન્દભરમિષેણાનન્દપૂરિતા સતતમિહ હર્ષાશ્રુ મુશ્ચસે ॥ ૫ ॥

અર્થ:-રાત્રિમાં અનિમેષ દષ્ટિવડે વિહારને અવલોકન કરવાથી થયેલા
 જાગરણને લીધે નીપજેલી રતાશવડે રંગિત—લાલ લાલ જણાતાં નયનકમલોએ
 આપ દિવસમાં શ્રીહરીતું દર્શન કરો છો. કમલવનના વિકાસ રૂપનિમિત્તથી
 ભગવત્સ્વરૂપતું નિરીક્ષણ કરો છો. અને તે પુષ્પોમાંથી ગળતાં મકરન્દ રસના
 અતિશયથી તદ્રૂપ નિમિત્તથી નિરંતર અહિં પ્રવાહમાં વા લીલા સમયમાં હે
 શ્રી યમુને ! તમે (આનંદમાં નિમગ્ન બનતાં) હર્ષાશ્રુ—આનંદનાં આંસુઓ
 મૂકો છો—ત્યજો છો. ॥ ૫ ॥

ઐશ્વર્ય નિરૂપણું કરે છે કે:-

તટગતાનેકશુકસારિકામુનિગણસ્તુતવિવિધગુણસીલુસાગરે ॥

સદ્ગતા સતતમિહ ભક્તજનતાપહૃતિ રાજસે રાસરસસાગરે ॥ ૬ ॥

અર્થ:-તીર ઉપર રહેલા અનેક શુક સારિકામય મુનિગણોએ જેમના
 વિવિધ ગુણરૂપ સુધાસાગરનું ગાન દસ્ય છે એવાં હે યમુનાજી ! (શુકાદિ-
 પક્ષીગણનું મુનિત્વ શ્રીમદ્ભાગવતમાં સ્પષ્ટ રીતે પ્રાયો અમી મુનિગણા
 ગાતાં તુલ્યા: ગાયો વતામ્બ વિહંગા: મુમયો વનેઽસ્મિન્ વગેરે

શ્લોકોમાં બતાવેલું છે. અહિં તેજ આશય લીધેલો છે.) ભક્તજનના સં-
તાપને હરણ કરનાર રાસમય મહાસુખકર રસસાગર આનંદકંદ નંદનંદન
શ્રી કૃષ્ણચંદ્રમાં સતત સંગત થયેલા-નિરંતર ભગવત્સમિલન પ્રાપ્ત કરતાં
આપ અત્યંત વિરાગ્નેષો, અધિક સુંદર દીસોષો. ॥ ૬ ॥

શ્રીયમુનાજીનું ભગવાનની અતિ રહસ્ય લીલાઓને ધારણ કરવા પછું
વર્ણવે છે કે:—

રતિભરશ્રમજલોદિતકમલપરિમલવ્રજયુવતિજનવિહૃતિમોદે ।

તાટકચલનમુનિરસ્તસજ્જીતયુતમદમુદિતમધુપકૃતવિનોદે ॥ ૭ ॥

અર્થ:—અત્યંત રતિ-રમણના પરિશ્રમથી થતા સ્વેદ જલને લીધે પ્રકટ
થયેલી કમલોની સુગંધિ (આ'વા પ્રકારનો પદ્મિની સ્ત્રીઓના પ્રસ્વેદનો
સુગંધ કામશાસ્ત્રમાં માનેલો છે) અથવા, વનસ્થત્રીમાં અતિશય રમણ કર-
વાથી અત્યંત થયેલા શ્રમે પ્રકટેલા સ્વેદજલનો ઉદય કમલો ઉપર થવાને
લીધે તેની સુગંધિ વ્રજયુવતિઓમાં વ્યાપ્ત થવાથી તેમનો કરેલો જલવિહાર
જેમને અતિશય મોહકર-હર્ષપ્રદ છે એવાં, તામિર્યુતઃ શ્રમમપોહિતુમ્ એ ક્લ
પ્રકરણના શ્લોકમાં શ્રમ દૂર કરવાને શ્રીયમુનાજીમાં આપ પધારેલા છે,
ત્યાં આજ આશય સ્પુટ છે.) અથવા, અતિશય રતિના શ્રમજલથી પ્રકટ
થતી અકથનીય શોભાવડે પ્રકાશ પામતાં મુખકમલો ઉપર થયેલા રતિશ્રમ-
નાં સ્વેદજલબિંદુઓને દૂર કરવા પ્રકાશિત કરેલા-પ્રસાર કરેલા કરકમલની
સુગંધિ જેમનામાં છે એવાં વ્રજસીમન્તિનીઓનો વિહાર જેમને અત્યંત હર્ષ-
કર છે-સુખકર છે એવાં હે શ્રી યમુનાજી ! (તાસ્તાં રતિવિહારેણ આ-
ન્તાનામ્ એ શ્લોકમાં એમજ કહેલું છે.) તથા ક્રીડા કરતાં વ્રજસુંદરી-
ઓનાં કર્ણબૂષણોનાં ચલનથી સારી રીતે તિરસ્કાર પામેલા સંગીત સહ-
મદથી મુદિત-આનંદિત બનેલા ગંધમાં લુખ્ય થયેલા મધુકરોનો વિનોદ

દર્શનીય મહોત્સવ (કૌતુક) જ્ઞાને હર્ષ કરે છે એવાં હે શ્રીયમુને ! આપને નમન કરું છું (ગન્ધર્વ પાલિરનુદ્રુત એ શ્લોકમાં કહ્યા પ્રમાણે જમરો પોતે ગાયકનું અભિમાન ધારણુ કરી પોતાના ગુણોને દર્શાવવા સાર તે વર્ગ-ગનાઓનાં કર્ણુ સમીપ જઈને ગુંજરવ કરવા લાગ્યા, અને ક્રમે કર્યા ત્યાંથી નિવૃત્ત ન થયા, સારે ભગવાનના વચનામૃત શ્રવણુ કરવામાં અંતરાય પડ-તો હોવાથી પોતાના કર્ણુભૂષણુને હલાવવા માત્રથીજ તેઓ નિવૃત્તિ પામ્યા. એમ કથન કરવાનું તામર્ય છે) ॥ ૭ ॥

હવે પોતે પુનઃ પ્રાર્થના કરે છે કે:—

નિજવ્રજજનાવનાસત્તગોવર્ધને રાધિકાહૃદયગતહૃદયકરકમલે ॥

રતિમતિશયિતરસવિઠ્ઠલસ્યાશુ કુરુ વેણુનિનદાહાનસરલે ॥ ૮ ॥

અર્થ—તસ્માન્ મચ્છરણં ગોષ્ટમ્ એમ આપે કથન કરેલું હોવાથી નિજવ્રજજનાવનાસત્તગોવર્ધને ગોધનને પાલન કરવા ગોવર્ધન ગિરિરાજને છત્રસમાન ધારણુ કરનાર, રાધિકાના હૃદયદેશપર સુંદર-સઠ્ઠલતાપનાશક કરકમલને સ્થા-પન કરનાર, વેણુનાદવડે-મુરલીના ગાનથી આહ્વાન કરી રસ ઉત્પન્ન કરનાર વા વેણુ, નાદ, અને આહ્વાન એ ત્રણે રસમય રસમય કરનાર ગોવર્ધનધારી વ્રજ વિહારી ગોપીજનવલ્લભમાં અતિશય રસમય વિઠ્ઠલની (શ્રીમત્પ્રભુચરણુ શ્રી વિઠ્ઠલેશ્વરજીની) રતિ-પ્રીતિ કરો. ॥૮॥

એ શ્લોકથી સમાપ્તિ સૂચક પ્રાર્થના કરે છે કે:—

વ્રજપરિવૃઢવલ્લભે કદા ત્વચ્ચરણસરોરુહમીક્ષણાસ્પદં મે ।

તથ તટગતવાલુકાઃ કદાહં સકલનિજાઙ્ગતા મુદા કરિષ્યે ॥૧॥

વૃન્દાવને ચારુબૃહદ્વને મન્મનોરથં પૂરય સૂરસૂતે ।

દ્વન્ગોચરઃ કૃષ્ણવિહાર ઈવ સ્થિતિસ્ત્વદીયે તટ ઈવ મૂયાત્ ॥૨॥

અર્થ:—હે પ્રજાપતિપ્રિયે ! ભગવત્પ્રિયતમે યમુને ! આપનાં ચરણ કમલ યુગલ મહારા દષ્ટિગોચર ક્યારે થશે ? હું તેમને મહારા દષ્ટિપથમાં ક્યારે નિહાળીશ ? આપનાં તટપર રહેલી વાલુકા-રણ્યઓને મહારા સર્વાક્રમમાં આનંદથી હું ક્યારે લેખન કરીશ. યમુના તટપર નિવાસ કરનાર ભક્તજનને નિરંતર યમુનાજની રજ પ્રાપ્ત થાય છે અને તે અત્યંત દુર્લભ છે એમ અત્ર આશય સ્પષ્ટ કરે છે. ॥ ૧ ॥

હે સૂર્યનંદિનિ ! યમુને ! સુંદર વિશાલ વન જ્યાં છે એવા વૃન્દાવનમાં મહારા મનના મનોરથોને આપ પૂર્ણ કરો. કે જ્યાં શ્રી કૃષ્ણચંદ્રનો વિહાર ભગવદ્રાસ રમણજ દષ્ટિગોચર થાય અને તમારા તીર ઉપર નિરંતર સ્થિતિ થાય. ॥ ૨ ॥ ૧૦ ॥

॥ इति श्रीमत्प्रभुचरणप्रणीता यमुनाष्टपदी समाप्ता ॥

શ્રીકૃષ્ણાય નમઃ ।

अथ श्रीपञ्चमकुमारश्रीरघुनाथकृतम् ॥

यमुनाष्टकम्

—३३३३३—

यया तमीशवंशजः समापितो बृहद्गं

मरुच्चलज्जलप्रभूतवीचिविप्रुषां मिषात् ॥

तदंग्रिकञ्जभक्तियुक्तया ' सुदत्तमार्गया ।

कलौ कलिन्दनन्दिनी कृपाकुलं करोतु नः ॥१॥

અર્થ:—શ્રીમદ્ પ્રજ્જરાજસુતાના ચરણકમલમાં ભક્તિયુક્ત બની સુંદર રીતે નિજ જલના પ્રવાહમાં માર્ગ અર્પણ કરનારાં જે શ્રી યમુનાજીએ ચંદ્રવંશમાં આવિર્ભૂત થયેલા ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ-

ચંદ્રને પવનથી ચલાયમાન જલમાં અતિશય ઉછળતા તરંગોમાંથી
નીસરતા જલખિંદુઓનાં મિષથી ઉત્તમોત્તમ વૃન્દાવનમાં પધરાવ્યા
છે—અર્થાત્ જેમણે ચંદ્રકુલ ચંદ્રસમાન શ્રી કૃષ્ણચંદ્રને વૃન્દાવનચંદ્ર-
શ્રીગોકુલચંદ્ર કયાં છે એવાં કલિન્દનંદિની શ્રીયમુના^૦ કલિયુ-
ગમાં હોમોને કૃપાપરંપરા કરો—અતિશય કૃષ્ણા વરસાવો. ॥ ૧ ॥

યદમ્બુપાનમાત્રતોઽતિભક્તિયુક્તચેતસાં

કૃતૈનસામહો નિજસ્વભાવતઃ કૃપાયુતા

પ્રધાવ્ય ધર્મરાજતો મહદ્ભયં નિવર્ત્ય સા

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥ ૨ ॥

અર્થઃ—જેમનું જલપાનજ માત્ર કરવાથી અત્યંત ભક્તિ-
યુક્ત અન્તઃકરણના થયેલા પૂર્વમાં (કર્મવશાત્) પાપિષ્ટ હોય
છતાંયે જેમને દોષીને ચમરાજના મહાન્ ભયથી છોડાવીને જે
અપાર કૃપાવાન્ બને છે, તે કલિન્દનંદિની શ્રીયમુના^૦ કલિયુગમાં
હમારા પર અપાર કૃપા કરો. ॥ ૨ ॥

યદીયનીરકેલિતો દધાર નન્દનન્દનઃ

સમસ્તસુન્દરીજને સ્વભાવમદ્ભુતં મુદા ॥

પરસ્પરાવલોકનં વિવર્ધયન્ સુદૃષ્ટિઃ

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥ ૩ ॥

અર્થઃ—જેમના જલમાં વિહાર-કીડા કરવાથી નંદનંદન
શ્રીકૃષ્ણ સર્વ સુન્દરી વૃન્દમાં આનન્દપૂર્વક વિસ્મયકારક સ્વભાવને
ધારણ કરતા, અને સુન્દર દૃષ્ટિથી અન્યોન્ય અવલોકન (નીરખવા

૩૫ ઉત્સાહ)ને વધારતા હતા તેવાં કલિન્દનન્દિની શ્રીયમુનાજી
આ કલિયુગમાં હમારાપર અત્યંત દયા કરે. ॥ ૩ ॥

યદંધ્રિફુલ્લકજ્જસેવનપ્રભાવતઃ સદા

સમસ્તભક્તસંગ્રહં પુનાતિ સા જગત્રયમ્ ॥

ગિરીશધારિસન્નમં પ્રવોધયત્ સુખપદં

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥૪॥

અર્થ:—જેમનાં ચરણ૩૫ પ્રકુલ્લ કમલ યુગલનું સેવન કરવાના પ્રભાવથી સમસ્ત લક્ષ્મણના સંગ્રહ૩૫ ત્રણ ભુવનને જે નિરંતર પવિત્ર કરે છે—પાવન કરે છે, તે સુખકારી—ગિરિવરધારી—પ્રજ્જ્વલકુમારના સંગમ—સમાગમને યોધ કરતા—જણાવતાં તેવાં કલિન્દનન્દિની યમુના આ કલિકાલમાં હોમને અત્યંત કૃપા—દયાદષ્ટિ કરે. ॥ ૪ ॥

યયાઽઽપદશ્ચ દૂરતો જ્વલન્તિ, સમ્પદઃ સદા

વસન્તિ નન્દનન્દને દૃઢા રતિશ્ચ જાયતે ॥

મહાષ્ટસિદ્ધિદાપ્યશેષધોરપાપસંક્ષયાત્

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥૫॥

અર્થ:—જેમનાથી સર્વ આપત્તિઓ દૂરથીજ જળી જાય છે—નાશ પામે છે, સર્વદા સંપત્તિઓ નિવાસ કરે છે, અને નન્દનન્દન શ્રીગોકુલ ચંદ્રપર દૃઢ રતિ—અવિચલ પ્રેમ પ્રકટ થાય છે, જે ઘોર ઘોર અમાપ પાપોનો સારી રીતે ક્ષય કરીને મહાનઅષ્ટ સિદ્ધિઓને સમર્પણ કરે છે. તેવાં શ્રીકલિન્દનન્દિની યમુના હમણે

આ કલિકાલના સમયમાં અધિક અનુકંપા-કૃપા કરો-હમારા પર
કૃપા કટાક્ષેને વરસાવો. ॥ ૫ ॥

યદક્તો વિનિસૃતસ્ય પાપિનોઽપિ શોભયા

જગત્રયં વિમોહિતં તદીયક્રાન્તિયુક્તયા ॥

પ્રફુલ્લસારસા પ્રભૂતરુદ્રદેવસંસ્તુતા

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥ ૬ ॥

અર્થઃ—જેમના અંકમાંથી-ઉત્સંગ પરથી નીસરતો અર્થાત
જેમના જલમાંથી બહાર નીકળતો પાપી પણ તે શ્રીયમુનાબદ્ધની
કાંતિથી યુક્ત એવી સુંદર શોભાથી ત્રણ જગતને વિશેષ મુગ્ધ-
મોહયુક્ત બનાવે છે, જે સારસસંજક પક્ષીઓને પ્રપુલ્લ-આનંદિત
કરનારાં, રૂદ્રદેવ વગેરેએ સ્તવાતાં કલિન્દનન્દિની આ કલિયુગના
સમયમાં હમારા ઉપર કરૂણા કરો. ॥ ૬ ॥

યદીયમક્તસેવને કૃત હરિઃ પ્રસન્નતા-

મવાપ ગોપિકાપતિઃ સમસ્તકામદાયિની ॥

તદમ્બુમધ્યસ્થલનપ્રભૂતભાવલજ્જિતઃ

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥ ૭ ॥

અર્થઃ—જેમના ભક્તબંધનું સેવન કરતાં પણ જેમના
જલમાં ખેલન કરવાથી લલિજત બનતા ગોપીપતિ ભગવાન શ્રી
હરિ પ્રસન્ન બને છે. તેવાં સકલ કામનાઓનું દાન કરનારાં કલિ-
ન્દનન્દિની યમુના આ કલિકાલમાં હમાને અત્યંત કૃપા-અનુ-
કંપા કરો. ॥ ૭ ॥

યદન્તિકસ્થવાલુકાઃ પ્રયાન્તિ યત્ર મૂતલે

ગૃહે ગૃહે વસન્ત્યસૌ હરિસ્તદન્યગશ્ચ સા ॥

યદૌ તદા સદૈવ તત્ર મક્તવૃન્દવન્દિતા

કલૌ કલિન્દનન્દિની કૃપાકુલં કરોતુ નઃ ॥ ૮ ॥

અર્થઃ—જેમની નિકટ તટની રેતી-રજ્જુ જાય છે, અને ભૂતલપર (ભક્તજનને) ઘેર ઘેર નિવાસ કરે છે, તેની પાછળ પાછળ ભગવાન પણ તે ભક્તજનને ત્યાં પધારે છે, અર્થાત્ યમુનાજીની અણુમાત્ર રેણુ પણ જ્યાં વિરાજે ત્યાં આપ પ્રભુપણુ વિરાજે છે. વળી જ્યારે ત્યારે નિરંતર ભક્તવૃંદથી વંદન કરાય એવાં કલિન્દનંદિની શ્રીયમુનાજી આ કલિ સમયમાં અપાર કૃપા કરો—હમારા ઉપર કૃષ્ણાદષ્ટિની વૃષ્ટિ કરો. ॥ ૮ ॥

હરિપ્રિયે તવાષ્ટકં સદા પઠેત્ સ શુદ્ધર્થી—

યં એવ ગોકુલાધિપસ્ય લેદિ સજ્જમં શુભમ્ ॥

પુનઃ પ્રયાતિ તત્સુરવં તટસ્થરાસમળ્ડલ—

સ્થિતસ્ત્રિમહિમોહનં દધાતિ તદ્વિચેષ્ટિતમ્ ॥ ૯ ॥

અર્થઃ—હે હરિપ્રિયે ! ભગવદ્દલલે શ્રી યમુને ! તમારા આ અષ્ટકને જે શુદ્ધ ખુદ્દિ ભક્તજન હરહૃદયે પાઠ કરે તે ગોકુલાધિપ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનો સુંદર સંગમ સદા પ્રાપ્ત કરે છે, તેવું અલૌકિક-દિવ્ય ભગવત્સમાગમજનિત સરસ સુખને મેળવે છે. તથા તટપર વિરાજિત રાસમંડલમાં સ્થિત થઈને ત્રણ અંગથી વક્ષ બનેલા—ત્રિભંગ લલિત સર્વ મોહક—અનેક મહન મોહન પ્રભુને અને તેમનાં વિચિત્ર ચરિત્રાને રમણીય રમણોને ધારણુ કરે છે. ॥૯॥

॥ ઇતિ શ્રીરઘુનાથવિરચિતં યમુનાષ્ટકં સમ્પૂર્ણમ્ ।

॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

अथ श्री हरिधनचरणप्रणीता

॥ यमुना विज्ञप्तिः ॥

कृष्णां कृष्णसमां कृष्णरूपां कृष्णरसात्मिकाम् ॥
 कृष्णलीलामृतजलां कृष्णसम्बन्धकारिणीम् ॥ १ ॥
 कृष्णप्रियां कृष्णमुख्यरससङ्गमदायिनीम् ॥
 कृष्णक्रीडाश्रयां कृष्णपदवीप्रापिकामपि ॥ २ ॥
 कृष्णस्थितां कृष्णवासहृदयां कृष्णकामुकाम् ॥
 कृष्णप्रियाप्रियां कृष्णस्थायिभावसमुद्भवाम् ॥ ३ ॥
 कृष्णकामिलनस्थानभूतां कृष्णसुखार्थिनीम् ।
 कृष्णगोपीसहचरीं कृष्णसन्मानवर्धिनीम् ॥ ४ ॥
 कृष्णकार्यपरां कृष्णलीलास्थलविशोधिकाम् ॥
 कृष्णक्रीडाकुङ्कुमारियुतां कृष्णरसातुराम् ॥ ५ ॥
 कृष्णगोपीपूज्यदेवीं कृष्णव्रतफलप्रदाम् ॥
 कृष्णलीलार्थमायातां कृष्णनीरधिसङ्गताम् ॥ ६ ॥
 कृष्णपादस्पर्शकामां कृष्णमानससंश्रिताम् ॥
 कृष्णसक्तां कृष्णभक्तकृष्णप्रीतिप्रसाधिनीम् ॥ ७ ॥
 कृष्णांघ्रिरेणुबहुलां कृष्णसेवकसन्मुखाम् ।
 कृष्णभावविरोधिस्वदासप्रकृतिनाशिनीम् ॥ ८ ॥
 नमामि यमुनां कृष्णतुर्यप्रियतमामहम् ॥
 निजाचार्यपदाम्भोजदासे भावं प्रयच्छतु

અર્થ—મેઘશ્યામ સુંદર જેમની આકૃતિ દિવ્ય છે એવાં, સર્વ રીતે લગવાનું શ્રી કૃષ્ણનીજ સમાનતાને ધારણ કરનારાં, શ્રી કૃષ્ણરૂપજ, લગવદ્રસમય નિજ આત્મા-સ્વરૂપવાન, શ્રી કૃષ્ણ લીલારૂપ અમૃતજલને વહન કરનારાં, શ્રીકૃષ્ણની સાથે સંબંધ પ્રાપ્ત કરાવનારાં ॥ ૧ ॥ શ્રીકૃષ્ણને પ્રિય એવાં, શ્રીકૃષ્ણ લગવાનું મુખ્ય રસના સંગમને સમર્પણ કરનારાં, શ્રીકૃષ્ણની કીડાઓનો આશ્રય કરનારાં, કૃષ્ણ પદવીને પ્રાપ્ત કરાવનારાં. ॥૨॥ શ્રી કૃષ્ણને વિષે હૃદયમાં સ્થિતિ કરનારાં, જેમનાં હૃદયમાં શ્રી કૃષ્ણનો નિવાસ છે એવાં, શ્રીકૃષ્ણનીજ કામના કરવાવાળાં, શ્રીકૃષ્ણની પ્રિયાઓ જેમને પ્રિય છે એવાં, શ્રીકૃષ્ણમાં રસના સ્થાયી ભાવને ઉત્પન્ન કરનારાં ॥૩॥ શ્રી કૃષ્ણ મિલનના એકજ સ્થાનરૂપ, શ્રી કૃષ્ણ સંબંધી સુખની અલિલાષા કરનારાં, શ્રી કૃષ્ણ પ્રિયા ગોપીજનોની સહચરી-સખી, શ્રીકૃષ્ણનું સન્માન વધારનારાં ॥ ૪ ॥ શ્રીકૃષ્ણના કાર્યમાં તત્પર રહેનારાં, શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુના લીલાસ્થાનોને વિશેષ રીતે સંશોધન કરનારાં, શ્રીકૃષ્ણની કીડાઓનાં કુંકુમ કેસર વગેરેથી યુક્ત એવાં, શ્રીકૃષ્ણના રસમાં આતુર બનેલાં, ॥ ૫ ॥ શ્રીકૃષ્ણનાં ગોપીજનોએ પૂજન કરેલાં દેવી, શ્રીકૃષ્ણના વ્રતનું ફલ અર્પણ કરનારાં, શ્રીકૃષ્ણની મનોહર લીલાઓ સિદ્ધ કરવાનેજ ભૂતલપર પધારેલાં, શ્રી કૃષ્ણરૂપ મહાસાગરમાં સંગમિત થયેલાં, ॥ ૬ ॥ શ્રીકૃષ્ણનાં ચરણ કમલને સ્પર્શ કરવાની કામનાવાળાં, શ્રીકૃષ્ણનાં મનોમંદિરમાં સુંદર રીતે આશ્રય કરનારાં, શ્રીકૃષ્ણમાં આસક્ત થયેલાં, શ્રીકૃષ્ણના ભક્તજનોમાં શ્રીકૃષ્ણની પ્રીતિને-રતિને ઉત્તમ રીતે સાધનારાં ॥૭॥

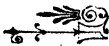
श्रीकृष्णना यरलुविंदनी षडु रेलुआने धारनारां, श्रीकृष्णना सेव-
 केना सन्मुभ रडेनारां, श्रीकृष्णमां प्रकट यता लावमां विरोधधुप
 स्वहासनी प्रकृति-दुष्ट स्वलावने नाश करनारां ॥ ८ ॥ श्रीकृष्णनां
 यतुर्थं प्रियतमा श्रीयमुनाने दुं नमन कइं छुं. ते श्री यमुनाञ्च निज
 आचार्यं यरलु कुमलना दास अेवा भारामां लाव अर्पणु करे. ॥९॥
 ॥ इति यमुनाविज्ञप्तिः समाप्त ॥

श्रीकृष्णाय नमः ।

श्रीगोपीजनवल्लभाय नमः ।

श्रीमदाचार्यचरणकमलेभ्यो नमः ।

श्रीमद्गोकुलोत्सवात्मजश्रीजीवनेशविरचिता

यमुनाचतुष्पदी.

गुर्जरगिरानुवादसंबलिता

आ यतुष्पदीना आरंभमां मोहमयी (मुंअर्ध) निवासी श्रीचवनञ्च
 मछाराञ्च सूर्यनंदिनी श्रीयमुनाञ्च सर्वोत्कर्षशालिनी होवाधी तेमनी सर्वोत्कर्षता
 इप ज्यनी वांछना करे छे केः—

जयाति तरणितनया सदा कृष्णहृदयङ्गमा सुरासुरमनुजप्रयितस्वभूमा ।
 तरललहरीलाभलुलितकलिकलितमतिपतितततिनिरयसूद्धरणकामा ?

अर्थः—*वराणसिकुमार श्री कृष्णयंत्रनां उदयंगम-उदयकमलमां वि-

* भारतभार्त १९३ पण्डित गुरुलाल प्रणीत आर्यसमुदय नामक भासिक
 उपरथी कर्कक ईरक्षर साथे आ लेभ आवेपवामां आवेलेो छे.

રાજનાર અત્યન્ત પ્રિયતમા વા નંદરાજનંદન શ્રીયશોદોત્સંગલાલિત પ્રભુ
જ્ઞેમનાં હૃદયમંદિરમાં વિરાજીત છે, જ્ઞેમને પ્રિયતમ છે, જ્ઞેમનાં જલમાં
નિરંતર ક્રીડા-રમણુ કર્યા કરે છે એવાં દેવ દાનવ અને માનવામાં પોતાના
અને પોતાના ભક્તજનોના માહાત્મ્યને પ્રસિદ્ધ કરનાર અથવા સુર અસુર
મનુજ-સાસ્ત્રિક તામસ અને રાજસજીવોને નિગ્નનંદરૂપ-સ્વક્રીયસુખસ્વરૂપ
ભગવાનનું જ્ઞાન આપનાર, તરતતરત આવતી ચંચલલહરીઓથી-તરંગોથી
લોટતી એટલે કે તરંગના ધક્કાથી જલમાં આમ તેમ જતી કલિ-કલેશ વા
કલયુગવાળી જ્ઞેમની મતિ છે એવી પતિત જનોની પંકિતને નરકમાંથી સુંદરરીતે
ઉદ્ધાર કરવાને ઇચ્છનાર તરણિતનયા સૂર્યનન્દિની કાલીન્દી-શ્રી યમુનાજી
નિરંતર જય પામે છે-સર્વોત્કર્ષરીતે વિરાજે છે.

આ પદમાં સુરાસુરસુપૂજિતસ્મરપિતુઃ શ્રિયં વિબ્રતીમ્ એ મુખ્ય
યમુનાજીકના શ્લોકનો તથા ત્રિવિધા જીવસહ્વાસ્તુ દેવદાનવમાનવાઃ એ
નારદ પંચરાત્રના શ્લોકનો આશય સ્પષ્ટ જ્ઞેવામાં આવે છે. તેમ જા-દોગ્ય ઉપ-
નિષતમાં તેમ વ્યાસસૂત્રના પ્રથમાધ્યાયના ત્રિજપાદમાં ખીજ અધિકરણના
ભૂમાસમ્પ્રસાદાદધ્યુપદેશાત્ એ સૂત્રમાં આનંદમય ભગવાનનું અભિધાન
ભૂમા જણાવેલું છે અહિં ભૂમા શબ્દથી તે આશયપણુ સ્પષ્ટ લીધેલો છે,
હૃદયહ્ગમા પદમાં સઘોષગતિદન્તુરા આદિ ત્રણપાદનો અર્થ સમાવેલો છે.
અને જયતિ તરણિતનયા થી જયતિ પદ્મબન્ધોઃ એ અંશનો અર્થ સ્કુટ
દર્શાવેલો છે. તરંગોથી અનેક પતિત જનોનો ઉદ્ધાર કરનાર શ્રી યમુના છે
એમ જણાવીને મુર્ખ મુખનપાવનીમ્ એ શ્લોકનો અર્થ અર્ધચરણમાં
સૂચન કરેલો છે. ॥ ૧ ॥

કમલનિલયાનિલયકમલનયનાયનપૃથુસુખદશુચિસરણિનીલધામા ॥
સુરઋષભદૃષ્ટસમ્ભુવનનવકજ્જમકરન્દરસપાયમિવૃપામિધામા ॥૨॥

અર્થ:-કમલનિલયા (કમલમાં સ્થાન છે જ્ઞેમનું)-લક્ષ્મીના નિવાસ-

સ્થાન કમલ સમાન નયન-નેત્ર જેમનાં છે એવા કમલનયન પ્રભુના નિત્ય લીલાધામની પ્રાપ્તિના વિશાલ, સુખદ, શુદ્ધ માર્ગરૂપ નીલ (શ્યામ) ધામ (તેજ)ને ધારણ કરનારાં, (અહિં તાત્પર્ય કે:-જે સ્થાન જવું હોય, ત્યાં જે માર્ગ હોય તેજ માર્ગે જઈ શકાય, તેમ શ્યામસુંદર ભગવાનના ધામની પ્રાપ્તિ માટે શ્રી યમુનાના નીલધામ-શ્યામ સુંદર તેજનું દર્શન, ધ્યાન કરવું તેજ યોગ્ય સરણિ-માર્ગ છે. તે માર્ગ વિશાલ એટલે વિસ્તૃતમાર્ગમાં અનેક જનો એકકાલાવચ્છિન સરલ રીતે જઈ શકે, તેમ અનંત જીવોને એકી સમય ભગવદ્લીલાની પ્રાપ્તિ થાય તેવો, સુખદ અર્થાત્ છાયા વગેરેથી સહિત કંકર કંટક સિંહ ચોરાદિના ભયથી રહિત માર્ગ હોય. તેમ ભગવચ્ચરણની છાયા ઈત્યાદિક અનુકૂલતાવાળો સુખદાયી, શુદ્ધ-પવિત્ર શ્રી યમુનાજીનો નીલધામ માર્ગ છે.) સુરશ્રેષ્ઠ-દેવોત્તમ ઇન્દ્ર સંબંધી રત્ન-ઇન્દ્ર-નીલમણિ સમાન નીલ (શ્યામ) જલમાં નવીન કમલોના મકરંદનું પાન કરનારા મધુકરોવડે મનોહર દીસતાં, સુંદર ઇન્દ્ર નીલમણિ ન્યાં જડેલો હોય ત્યાં સર્વત્ર નીલિમા-શ્યામ છટાછાયી જાય છે તેમ શ્રીયમુના જલના સંબંધથી ભગવદીય જનને ભગવત્સંબંધી સર્વ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે એમ સૂચન કરે છે.

.ઉપરના પદમાં મમ મનઃ સુખં ભાવય, યયા ચરણપદ્મજા, હરિપ્રિયકલિન્દયા, વગેરે વગેરે પદોનો આશય સ્પુરે છે. ॥ ૨ ॥

કૃતસલિલમજ્જનનમજ્જનમનોહૃતભ્રમનિચયભવજલાવર્તદામા ॥

તટનિકટવિસ્ફાલનોચ્છલિતવિમલજલફેનકુલાસિતાઽપિ દ્વિધા શ્યામા ॥૨

અર્થ:-પોતાનાં જલમાં સ્નાન અને પ્રણામ કરનાર જનોના સર્વ-બ્રમોને તથા સંસાર બ્રમણને-યમ્યાતનાને હરણ કરવાથી નિજજલમાં ધારણ કરેલા અતિશય બ્રમર-વમલરૂપ માલાવડે શોભતાં, તીરપર નિર્મલનીર વેગથી ઉછળવાને લીધે અથડાવાથી થતા શીણવડે શ્વેત જણાતાં છતાં જે પ્રકારે શ્રી યમુનાજી શ્યામા છે.

આ પદ્મથી યમયાતનાદિ સંસાર પરિભ્રમણુ સ્નાનપાનાદિ કરવાથી નિવૃત્ત થાય છે એમ દર્શાવી નમોઽસ્તુ યમુને સદા આ શ્લોકનો આશય સ્પષ્ટ જણાવેલો છે. વળિ શ્રીયમુનાજીને જે પ્રકારે શ્યામાપણું જણાવ્યું એક તો એ વર્ણુથી શ્યામ છે માટે શ્યામા છે, અને ખીજું શ્રીયમુનાજી નિત્ય ભગવત્લીલામાં પ્રવિષ્ટ હોવાથી આધિદૈવિક સ્વરૂપે આપ નિત્ય ષોડશ વર્ષના હોઈ નંદકુમાર સહ રમણુ કર્યા કરે છે માટે શ્યામા છે. કાપમાં કહે છે કે:-શ્યામા ષોડશવાર્ષિકીમ્ સોળ વર્ષની મુંદરીને શ્યામા કહેવામાં આવે છે. એ રીતે શ્રીયમુનાજીને અહિં બન્ને રીતે શ્યામા કથન કરેલાં છે. શ્રીણુ થવાથી શ્વેત જણાય છે છતાં જે પ્રકારે શ્યામા છે એમ કહી મુંદર રીતે વિરોધાભાસાલંકાર જણાવ્યો, અને લીલાપ્રવેશ જણાવીને મમાસ્તુ તવ સન્નિઘૌ એ શ્લોકનો આશય પણ વ્યક્ત કર્યો છે. ॥ ૩ ॥

કૃષ્ણજીવનવહા ત્વમસિ પ્રતિદિનમતસ્ત્રપાવશવર્તિની સ્વલુ સદામા ॥
મમ મમેતિ વિચિન્ત્ય મનસિ ઘનશર્મદા મામવતુ ભવભયાચ્છૌરિવામા ॥૪॥

અર્થ:—પ્રતિદિન શ્યામજીને વહન કરનારાં વા શ્રી કૃષ્ણના જીવનરૂપ તેમનાં પ્રાણેશ્વરી પ્રાણાધિક પ્રિયતમા તમે છો, માટેજ લક્ષ્મી પોતાના કરતાં પ્રભુનો પ્રેમ આપનાં ઉપર અધિક છે એમ વિચારી નિરન્તર હે શ્રી યમુને ! આપનાથી લજ્જાવશ રહે છે. તમે અલૌકિક સુખ ભગવત્સંબંધી આનંદ આપનાર ભગવાનના ચતુર્થ પ્રિયા છો, આપ પોતાના મનમાં આ મહારો છે એમ વિચારી સંસાર ભયથી મહારી રક્ષા કરો.

અહિં શ્રીયમુનાજીનો લક્ષ્મીજી કરતાં વિશેષ ઉત્કર્ષ કથન કરેલો હોવાથી સ્તુતિ તવ કરોતિ કઃ એ શ્લોકનો ભાવ દર્શાવ્યો. કૃષ્ણજીવનવહા એ પદમાં શ્રીકૃષ્ણના અંગીકૃત શ્રી જીવનલાલજી મહારાજને અલૌકિક રૂળ આપનાર એમ અર્થ પણ સ્પુરે છે જેથી અન્યકર્તાએ નિજના-

मनो निर्देश पशु करी दीधो छे. वणि घनशर्मदा अलौकिक आनंद—सुभ
 आपनार कहीने अलौकिक अष्ट सिद्धिया, प्रभुनो स्नेह वजरे दर्शावी
 संसारना लयथी छोडववानी भागणी करी स्वभावनो विनय पापनो क्षय
 धत्पादिनुं सुखन कर्तुं ते तवाष्टकमिदं मुदा अे श्लोकना आशयने स्पष्ट
 न्णुवे छे, आ प्रमाणे श्री यमुनाष्टकना आशयथीज आ यतुष्पदी निर्माण
 करेवी छे अेम सिद्ध थाय छे ॥ ४ ॥

॥ इति यमुनाचतुष्पीद समाप्ता ॥

श्रीमद्गोपोजनवल्लभाय नमः

काशिस्थगोस्वामिश्रीजीवनलालविरचितम्

॥ यमुनाष्टकम् ॥

हा हा श्रीयमुने प्राण हा हा श्रीप्राणवल्लभे ।

हा हा भावरसाविष्टे देहि मे निजदर्शनम् ॥ १ ॥

अर्थः—हा हा ! (कारुण्यतामां) श्री यमुने ! हा हा श्री प्राणवल्लभे !
 प्राणुथी पशु अत्यंत प्रिये ! हा हा लगवद्भाव-लगवद्हरसमां आविष्ट
 यनेलां तन्मय थछ गयेलां हे श्री यमुनाञ्ज ! भूने आपनुं दर्शन अर्पण
 करे-निज दर्शननुं दान करे. ॥ १ ॥

हा हालकावलिमुखि ! हाहानङ्गनवाङ्कुरे

हा हा स्वरूपमाधुर्ये देहि मे निजदर्शनम् ॥ २ ॥

अर्थः—हा हा केशपंकितथी युक्त मुभवाणां ! हा हा (दिव्य)
 अनंग-कामदेवना नवीन अङ्कुरसमां ! हा हा स्वइप माधुर्यवाणां हे श्री यमुने

+ आ अष्टक पुष्टिलिखित सुधा उपरथी मूल संस्कृत उतारेखं छे.

मने आपनां दर्शनतुं दान करो. आपनां आधिदैविक दिव्य स्वरूपतुं भूने
दर्शन आपो. ॥ २ ॥

हा हालस्याढयनयने हाहा स्वेदकणावलि ॥

हा हा मुकुन्दहृदये देहि मे निजदर्शनम् ॥ ३ ॥

अर्थ:-हा हा आलस्यवडे परिपूर्ण नयनवाणां हा हा स्वेदपिंदुओंनी
पंकितओंने धारण्य करनारां हा हा मुकुन्द-मुक्तिप्रद श्रीकृष्णने हृदयकमलर्भा
धारण्य करनार हे श्रीयमुने! मने आपतुं (दिव्य) दर्शन आपो, निज दृ-
नतुं दान करो ॥ ३ ॥

हा हा स्मितमुखाम्भोजे हा हा सङ्गीतसागरे ॥

हा हा मनोविभावज्ञे देहि मे निजदर्शनम् ॥ ४ ॥

अर्थ:-हा हा स्मित हारयमय मुग्ध कमलवाणां, हा हा संगीत-सुंदर
मानमय सागरे! हा हा मनना विविध भावोने ज्योत्नारां हे श्री
अक्षिन्दि! मने आपतुं दर्शन आपो, निजदर्शनतुं दान करो. ॥४॥

हा हा स्वभक्तनयने हा हा भृकुटिचञ्चले ॥

हा हा त्रियोगदुःखघ्नि देहि मे निजदर्शनम् ॥ ५ ॥

अर्थ:-हा हा निज भक्तजनना नयनरूप वा निज भक्तजनो जेमनी
(कृपाभय) दृष्टिमां रहेवा छे जेवां, हा हा त्रयत्र भृकुटिधारिणि! हा हा
अत्रद्वियोग जनित दुःखने विदारण्य करनारां-हृत्नारां हे श्रीयमुनाष्ट भूने
आपनां दर्शन आपो, निज दर्शनतुं दान करो. ॥५॥

हा हा स्वीयमनोहर्षे हा हा भक्तिदयाकरे ॥

हा हा गोपीश्रीमञ्जुषे देहि मे निजदर्शनम् ॥ ६ ॥

अर्थ:-हा हा निजजनना मनने आनंद करनारां, हा हा भक्ति

अपार्थुं करवाश्प ह्याने प्रकटनारां, हा हा गोपीजननी शोभायुक्त मंजूषा
पेटी—(स्थान) निधान जेवां हे श्रीयमुने ! आप म्हणे दर्शन आपो निज
सुंदर दर्शनतुं दान करी ॥ ६ ॥

हा हा प्राणप्रियप्राणे हा हा कन्दर्पदर्पहन् ॥

हा हा प्रसन्नवदने देहि मे निजदर्शनम् ॥ ७ ॥

अर्थः—हा हा प्राण प्रिय श्रीकृष्णयंत्रना प्राणरूप जेवां, हा हा कंदर्प
मदनना दर्प—मदने ललुनारां, हा हा प्रसन्न प्रसन्न वदन कमलने धारण
करवाणां हे श्री यमुने मने आपतुं दर्शन आपो, निज दर्शनतुं
दान करी, ॥ ७ ॥

हा हा जीवनसर्वस्वे हा हा राजीवलोचने ॥

हा हा दयार्द्रहृद्देशे देहि मे निजदर्शनम् ॥ ८ ॥

अर्थः—हा हा ज्वनना सर्वस्वरूप, हा हा राजीव—कमल समान लोचन-
नयनवाणां, दयामय होवार्थी आर्द्र हृद्दय देशने धारण करनारां हे श्रीयमुने
म्हणे आपतुं दर्शन आपो, निजदर्शनतुं दान करी.

अहिं जीवनसर्वस्वे जे पदथी अन्धकर्ता पोताना ज्वनतुं सर्व-
स्वरूप श्री यमुनाज्जने जल्लारी निज नामने निर्देश करे छे. ॥ ८ ॥

॥ इति श्री यमुनाष्टकम् ॥

॥ श्रीकृष्णाय नमः ॥

श्रीमदाचार्यचरणकमलेभ्यो नमः ।

॥ यमुनाष्टकम् ॥

श्रीदेवकीनन्दनजीप्रकाटितम्

या गोकुलागमनसम्भ्रमदत्तमार्गा

कृष्णाय शौरिमुद्कैरविभावयन्ती ॥

स्पष्टं तदङ्घ्रिकमलेऽभवदुत्तरङ्गा

सा मन्मनोरथशतं यमुना विधत्ताम् ॥ १ ॥

अर्थः—जे श्रीकृष्णुने श्रीमद् गोकुलभां पधारती वपते ऐकदम आ-
कुण जनी मार्ग अर्षणु करतां, अने पोताना जसथी वसुदेवजुं सन्मान
करतां, श्रीकृष्णुना यरजुकमत्र विषे स्पर्श करवाने जे अतिशय उजगता
तरंगवाणा थयां हतां. ते श्रीयमुना अमारा शत-अनेक मनोरथाने-अनेक
प्रकारनी अमारा हृदयनी अबिज्ञाषाऽने पूर्य करे. ॥ १ ॥

या नन्दसूनुमुरलीरवलीलयोद्यद्-

भावप्रभावगलदश्रुपरागमङ्घ्रिम्

उन्मीलिताब्जनयनाऽस्पृशद्रुमिदोर्भिः ॥

सा मन्मनोरथशतं यमुना विधत्ताम् ॥ २ ॥

अर्थः—श्रीमन्तंहराजकुमारनी मुरलीनाद संपंधी वीलाथी प्रकट
थयेला बायोना प्रभाववडे गरतां अश्रुजो ३५ पराग जेभां यिराजे छे जेवा
(श्रीकृष्णुअंजना) यरजुने जे प्रकृष्ट कमण सरभां नयनेने धारणु करतां
पोताना तरंगरूप लुज्जओथी स्पर्श करतां हतां ते श्रीयमुनाजु अमाराशत-
अनेक मनोरथाने-सेकडे प्रकारनी अमारा अंतःकरणुनी उत्कंडाऽने पूर्य करे.

या मौकुलेशमुषितांशुकलाजितान्त-
राकण्ठमग्नवननन्दकुमारिकाणाम् ॥

कम्पोद्गमं विदधती न विलम्बमैच्छत्
सा मन्मनोरथशतं यमुना विधत्ताम् ॥ ३ ॥

अर्थः—श्रीगोकुलेश प्रभुमे वस्त्र हरेण्यु करवाथी ललितत अन्तःकर-
ण्ठवाणां कंठ पर्यन्त-गणां सुधी ज्ञानमां निमग्न अनेकां नवीन आनंद
युक्त प्रभुमारिकाओंनां कंपायमान थवाथी थयेका शैमांशुने जे धारण्यु
करतां विलम्बने छच्छता न हतां ते श्रीयमुनाञ्च अमारा शत मनोरथोने
परिपूर्णां करो. ॥ ३ ॥

या राधिकाऽधरपयोधरकामुक्काय
तस्मै निकुञ्जनिलयं स्वकरैश्चकार ॥

स्वच्छोचितातिमृदुवालुकभूवितानं

सा मन्मनोरथशतं यमुना विधत्ताम् ॥ ४ ॥

अर्थः—श्री राधिका-श्री स्वामीनीञ्चना अधर रस तथा पयोधर-
कुयकनशनी कामना राभनार ते श्रीकृष्णने माटे पोताना (तरंगरूप) हाथ वडे
निर्मल अत्यंत अनुकूल थाय तेम योग्य कामत कामत रेण्युयुक्त भूमि जेमां
श्येती छे जेवा निकुञ्ज लुवनने जे करतां हतां ते श्रीयमुनाञ्च अमारा
शत-समस्त मनोरथोने-हृदयगत भावोने पूर्ण करो. ॥ ४ ॥

या रासकेलिजनितश्रमहारिवारि-

क्रीडासु घोषवनितोच्छलदम्बुराशिः ॥

नन्दात्मजं सुखयतिस्म कृताभिषेकं

सा मन्मनोरथशतं यमुना विधत्ताम् ॥ ५ ॥

અર્થ:—રાસદીડાથી થયેલા શ્રમને હરણુ કરનાર જલદીડાઓમાં જોપ્સીમંન્તિનીઓવડે ઉછાળાતો (જેમનાં) જલનો સમુદય જાણે અભિપેક્ષ કરતો હોય એમ શ્રી નંદનંદને આનંદ ઉપજાવતે: હતા એવાં તે શ્રીજગ-વત્ત્રિયા યમુનાજી અમારા શત-વિધવિધ મનોરથોને-મનની વાંછનાઓને પરિપૂર્ણ કરે. ॥ ૫ ॥

યા ચશ્ચદશ્ચલદશઃ સભયં વ્રજસ્ત્રીઃ

પીનોન્નતસ્તનતટીઃ પરિરમ્ભ્ય મન્દમ્ ॥

પારે નયન્તમુપલક્ષ્ય હરિં સમાસીત્

સા મન્મનોરથશતં યમુના વિધત્તામ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ:—ચંચલ કટાક્ષયુક્ત લોચનવાળાં પુષ્ટ અને ઉચ્ચ સ્તન પ્રદેશનં વહતાં ભયભીત થતાં હોય એવાં પ્રજ્જસુંદરીઓને મંદમંદ રીતે આલિંગન કરી પારે લઇ જતા શ્રી હરિને-શ્રી કૃષ્ણચંદ્રને અવલોકન કરી જે પ્રસન્ન બનતાં હતાં તે શ્રીયમુનાજી અમારા મનોરથોને પૂર્ણ કરે. ॥ ૬ ॥

યા વિભ્રમદ્ભ્રમરપદ્મકિત્તિતદ્ગ્લસદ્ગ્લ-

લગ્નાદ્ગ્લરાગરુચિરદ્યુતિદામનેત્રી ॥

તત્પાદપદ્મકજરજોપચિતાદ્ગ્લદાત્રી

સા મન્મનોરથશતં યમુના વિધત્તામ્ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—ભ્રમણુ કરતી ભ્રમરોની પંક્તિઓ જેમાં ત્રિરાજે છે એવા શ્રી પ્રજ્જગનાઓનાં અંગ સંગથી સંલગ્ન થયેલા-ચોટેલા અંગ રાગવડે સુંદર દીપ્તિમાન દામભય નેત્ર ધારી, તથા તેમનાં પ્રજ્જસુંદરીઓનાં ચરણુ કમલની રજોવડે યુક્ત અંગનું દાન કરનારાં તે શ્રીયમુનાજી અમારા અનેક મનોરથોને પરિપૂર્ણ કરે. ॥ ૭ ॥

या सेविताऽनिशमशेषजनैर्ब्रजेश-

पादाम्बुजेऽतिरतिमाशु ददाति तेभ्यः॥

संस्तूयते शिवविरश्चिमुनीन्द्रवर्यैः

सा मन्मनोरथज्ञतं यमुना विघत्ताम् ॥ ८ ॥

अर्थः—जे निरंतर अनेक निज लकतजनोवडे सेवातां तेमने प्रण-
वद्वल श्रोकृष्णुनां अरलुकभलभां सत्वर अतिशय रतिनुं दान करे छे, तथा
जे शिव ध्रुवादिह महाभुनिजनोवडे निरंतर सुंदर रीते स्तुति कराय छे ते
श्रीयमुनाञ्च अमारा शत-सें कडे भनोरथाने-अमारी अन्तःकरलुनी समभ्र
अलिहापात्राने परिपूर्ण करे. ॥ ८ ॥

उक्तं मयाऽष्टकमिदं तव सूरसूते

यः सादरं त्वयि मनः प्रपठेन्निधाय ॥

तस्याचला व्रजपतौ रतिराविरास्तां

नित्यं प्रसीद मयि देवकिनन्दनेऽपि ॥

अर्थः—हे सूर्यनंदिनी ! तमारा में कथन करेला आ अष्टकने जे
तमारा विषे मनने स्थापन करीने आहरपूर्वक पठन करशे तेने प्रणपति
छपर अयल अति रति प्रकट थशे, हे श्री यमुने ! हुं देवकीनंदनपर पणु
आप निरन्तर प्रसन्न थाओ. ॥ ९ ॥

इति श्रीदेवकीनंदनकृतौ यमुनाष्टकं सम्पूर्णम् ॥

श्रीकृष्णाय नमः

*यमुनाद्वादशपदी ॥

पं, गदाधर विरचिता ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

जयति यमुनाभिधा जयति जगदम्बा ॥

पुण्यपयसानु (१खण्डित) कलिकदम्बा ॥ १ ॥ ध्रुवपद्म

सुभगनवसजल (२जलज) जलपूरा ॥

निखिलकलिकलुषीघनिदलनशूरा ॥ २ ॥ जय०

धर्मधनकामादिकामितविधायिनी ॥

तीरभुवि तनुमुचे परमपददायिनी ॥ ३ ॥ जय०

कल्पतरुनिकरसङ्कुलितमणिकूला ॥

स्वच्छसैकतनिराकृतमूलतूला ॥ ४ ॥ जय०

स्नानकृन्निजसहजमलतिरस्कारिणी ॥

पानकारिणी मनःशुद्धिविस्तारिणी ॥ ५ ॥ जय०

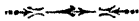
* आ द्वादशपदी ' पुष्टिलक्षिता सुधा ' उपरधी मूल संस्कृत
उतारेकी छे.

१ आ पदमां त्रय अक्षरो पूटे छे अटलेन अर्थानुसन्धान अरोपर
यतुं नथी, नेथी ' खण्डित ' अम त्रय अक्षरो उमेरी अर्थानुसन्धान
पूर्वक गोडवी पद्यरयना अरोपर करी छे. २ सजल शब्दने अदले कदाय
जलज शब्द होय अने तेन ठीक लागवाथी सजल शब्दनी साथे ईसिमां
जलज शब्द उमेरेलो छे. सजल शब्दनी अर्थ पुण्यसहित अम यतो
होय तो जलज शब्दनी नइर नथी. परंतु केशमां जलनी अर्थ पुण्य
नेवामां आवतो नथी.

सुकृतिकृतिसुकृतिचयसञ्चयविवर्धिनी ॥
 कृष्णचरणाम्बुजे रतिरससमर्धिनी ॥ ६ ॥ जय०
 कमलकुललोचना मधुपरुचिकज्जला ॥
 हासनिभहंसगणसंततसमुज्ज्वला ॥ ७ ॥ जय०
 तटनिकटफुल्लवनाचित्रपटधारिणी ॥
 कोकरववागमलफेनवरहारिणि ॥ ८ ॥ जय०
 विशददृन्दावनपरागभररञ्जिता ॥
 बहुविरहहारिणी लताभरणसिञ्जिता ॥ ९ ॥ जय०
 भृङ्गभृकुटीभङ्गमूचितानुग्रहा ॥
 परमवत्सलतया सर्वजनसुग्रहा ॥ १० ॥ जय०
 सारसनिनादनिभसरसनिनादिनी ॥
 सुखदशीकरभरस्मरजनाह्लादिनी ॥ ११ ॥ जय०
 सप्ताब्धिभेदिनी सत्पथसमुद्भवा ॥
 हरिचरणरतगदाधरविरचितस्तवा ॥ १२ ॥ जय०
 ॥ इतियमुनाद्वादशपदी ॥

श्रीकृष्णाय नमः
श्रीमदाचार्यचरणकमलेभ्यो नमः ।

यमुनाद्वादशपदी. गुर्जरगिरानुवादसंयुता.

जय जय श्रीयमुना नाम जगदंभा ।		
१ पुण्यजलथी भंडित २ कलिकदंभा ॥ १ ॥	जय	जय०
सुनवल सकमल जलपूरां ।		
सकल कलि पापहल हलनमां शूरां ॥ २ ॥	जय	जय०
धर्मधन कामादि कामना पूरतां ।		
तीरपर तनुजतां परमपद आपतां ॥ ३ ॥	जय	जय०
कदपतङ्ग गणु थकी व्याप्त मणिमय कुल, ।		
स्वच्छरेतिथौ कथौ हूर समूलां षतूल ॥ ४ ॥	जय	जय०
स्नान करनार निजना ५ मलविहारिणी ।		
पानकारिणी चित्तशुद्धि विस्तारिणी ॥ ५ ॥	जय	जय०
६ सुकृतिकृतिसुकृतिनो संचय वधारतां ।		
कृष्णपद कमलमां रतिरस पसारतां ॥ ६ ॥	जय	जय०
७ कमलकुल लोचना ८ भ्रुपुरुचि कनकला ।		

१ पवित्र-विमल, २ क्लेशनो समुदाय-संध, ३ तट-किनारा, ४ ज्ये
नामनां ज्येक जतनां आउ, ५ मलिनताने नाश करनारां, ६ पुण्यवान सहगुणी
लगवद् लकताननुं ज्ये कार्य ते संधी पुण्यना समुदयन-संग्रहने वधारनारां,
७ कमलसमूहपलोचनो-नेत्रवाणां, ८ भ्रमरनी कांतितद्रूप कानलनुंअंजन करनार

हास्यसम हंस कुलथी सदा विजयवला ॥ ७ ॥ नय नय०
तट निकट पुष्पवन १० चित्रपट धारतां ।

११ कोकरव गिर, विमल शीषु शुभ लावतां ॥ ८ ॥ नय नय०
विशद वृन्दावन परागथी रंजिता ।

अहु विरह हस्तां १२ लतालरषु सिंजिता ॥ ९ ॥ नय नय०
१३ लृत्र लृकुटी लंगर्यो कृपा नृणावतां ।

परभवत्सलपणु सहुजनर्था १४ सुग्रहा ॥ १० ॥ नय नय०
सारस निनादसम सरस अति नादतां ।

सुभद नलकषुवडे कामिजन मोदतां ॥ ११ ॥ नय नय०
समसागर लेहिनी सुपथ प्रकटतां

हरिचरचुरत गदाधर विरचित स्तवा ॥ १२ ॥ नय नय०

॥ इति यमुना द्वादशपदी ॥

अथ. श्रीयमुनाश्रुतां ४० पद.

पद १ छुं, राग रामकली,

पियसंग रंग लरी कलोले, पिय०
सयनको सुभदेन, पीयसंग करत सेनः यित्तमे तप्य परत च्येन, नयली भोले.
अतिही विप्यात, सय आत धनके लाथ, नाम लेत कृपा करे अतोले,
हरसकरि परसकरि ध्यान हियमे धरे. सदा प्रजनाथ धनसंग डोले, र

८ समीप, १० चित्रविचित्र—रंगभेरंगी वस्त्रने धारणकरतां, ११ यकवाक
पक्षीभोनां शब्द ते ३५ वाणी प्रकट करतां, १२ लता ३५ शशुगारोथी
सिंज सिंज शब्द करतां, १३ अमरोत्पी अकुटीना लंगकरी—वककरीने कृपा
अनुग्रहने दशविनारां, १४ सारी रीते अहणु करी शक्य तेवां.

અતિહિ સુખકરન, દુઃખ સખનકે હરન; એહી લીનો પરન દે જકોલે;
એસી યમુને જન તુમ કરે ગુન ગાન, રસિક પ્રિતમ પાએ નગ અમેલે. ૩
પદ ૨ જુ,

સ્થામ સુખધામ જહાં નામ ધનકે,
નિશદિના પ્રાણુપતિ આયે હિયેમેં ખસે; જ્ઞાઈ ગાવે સુજશ ભાગ્ય તિનકે. ૧
એહિ જગમેં સાર; કહત વારંવાર, સખનકે આધાર, ધન નિર્ધનનકે;
લેત યમુને નામ દેત અભે પદ દાન, રસિક પ્રિતમ પ્રિયા ખસ જુ ધનકે. ૨
પદ ૩ જુ.

કહત શ્રુતિસાર નિર્ધાર કરિકે, કહત.
ધન ખિના કોન એસી કરે હે સખિ; હરત દુઃખદાંદ, સુખકંદ અરખે. ૧
બ્રહ્મસંબંધ જખ હોત યા જીવકોં, તખલિં ધનકી ભુજ વામ કરકે;
દોરિકરિ સોરકરિ જય પિયસોં કહે, અતિહિ આનંદ મનમેંજુ હરખે. ૨
નામ નિર્મોલ નગ લે કોઠિ ના શકે, ભક્ત રાખત હિય હાર કરકે;
રસિક પ્રિતમ જુકી, હોત જનપર કૃપા, સોખ શ્રીયમુનાજકો રૂપ પરખે. ૩
પદ ૪ જુ.

નેનભરિ દેખિ અખ ભાનુ તનયા.
કેલિ પિયસોં કરે ભ્રમર તખલિં પરે, ભ્રમજલ ભરત આનંદ મનયા. ૨
ચલત ટેઠી હોહિ લેત પિયકો મોહી, ધન ખિના રહત નહિ એક છિનયા;
રસિક પ્રિતમ રાસ કરત યમુના પાસ; માનો નિર્ધનનકી હેજુ ધનયા ૨
પદ ૫ મું.

શ્યામસંગ શ્યામ વહે રહિરિ શ્રીયમુને.
સુરતભ્રમખિંદુતેં સિંધુસી વહિ ચલી; માનો આતુર અલી રહી ન ભવને. ૧
કોટિ કામહિં વારોં, રૂપ નેનન નિહારો, લાલ ગિરિધન સંગ કરત રમને;
હરખિ ગોવિંદપ્રભુ નીરખી ધનકી ઓર, માનો નવદુલહની આઈગવને. ૨

पद ६ कुं.

अरुणपङ्कजरेणु श्री यमुनेणु द्वेनी.

कलियुग एव उद्धारणु कारन; कटत पाप अमधार पेनी.

प्राणुपति प्राणुसुत, आये लकतन हित, सकल सुष्पकी तुम हो णु श्रेनी;
गोविंद प्रणु विना रहत नदि अेक छिनुं, अतिदि आतुर अंयल णु नयनी,

पद ७ मुं.

श्रीयमुनासी नादीं कौं ओर दाता.

जे धनकी शरणु जत हे दोरिका; ताहिकां तीहिकिनु करि सनाथा.

अेहि गुन गान रसभान रसना. अेक सहस्र रसना क्यो न दध पिधाता:
गोविंद प्रणु तन मन धन वारने, अथरिका एवन धनकीकेणु हाथा.

पद ८ मुं.

श्रीयमुना जस जगतमें न्तर्ध गावे.

ताकि आधीन जे रहत हे प्राणुपति; नेन ओर जेनमें रसणु लावे.

वेद पुरानकि आत यह अगम हे, प्रेमका बेद कौं न पावे;

कहेत गोविंद श्रीयमुनेकि वनपर कृपा, सोध श्रीवल्लभकुल शरणु आवे.

पद ९ मुं.

धाय के जय न् श्रीयमुना तीरे,

ताकि महिमा अथ कहांलग अरनिये, जय परसत अंग प्रेम नीरे.

निश दिना केलि करत मनमोहन, पियासंग लकतनकी हे णु बीरे;

छीतरवाभी गिरिधरन श्री विकुल; धन पिना नेक नदि धरत धीरे

पद १० मुं.

ज सुष्पते श्रीयमुने यह नाम आवे,

तापर कृपा करं श्रीवल्लभ प्रणु, सोध श्रीयमुनाजोका बेद पावे.

तन मन धन सभ्य लाल गिरिधरनको, दैकें यरन न्यय चित्त लावे.

छीतस्वामी गिरिधरन श्रीविक्रम, नेनन प्रगट लीला दिभावे. २

पद ११ मुं.

धन्य श्रीयमुने निधी देनदारी,

करत गुनगान अज्ञान अध दूर करि; न्यय मीलवत प्रिया प्रान्धारी. १

अनकोर्ध सदेह करे आत चित्तमें धरो, पुष्टिपंथ अनुसरे सुषणु करी;

प्रेमके पुंजमें रास रसकुंजमें, ताही राप्त रसरंग लारी. २

श्रीयमुने ओर प्राणुपति प्राणु ओर प्राणुसुत. यहू नन ज्यपर दया भिचारी

छीतस्वामि गिरिधरन श्री विक्रम, प्रितके लीये अय्य संग धारी. ३

पद १२ मुं.

गुणु अपार मुष्य अेक कहांलों कडिये,

तणे साधन लणे नाम श्रीयमुनाजको; लालगिरिधरनवर तप्यहि पैये. १

परमपुनित प्रितप्री रीत सभ्य ननके. द्रढ करी यरणु कमल लु अहीये;

छीतस्वामि गिरिधरन श्रीविक्रम अेसी निधि छांडि अय्य कहां लु न्यैये. २

पद १३ मुं.

चित्तमें श्रीयमुना निसदिन जे राणो.

भक्तकेवश कृपा करतहे सर्वदा; अेसो श्रीयमुनाजको हेणु साणो. १

अ सुषतें श्रीयमुने यह नाम आवे; संगप्रीजे अय्य न्यय ताको;

यतुर्भुंजदास अय्य केहेतहे सप्यनसो, तातें श्रीयमुने यमुने लु लाणो. २

पद १४ मुं.

प्राणुपति विहरत श्रीयमुना कूले

प्राणु.

लुण्ध मकरंदके भ्रमर न्येयां पस लये देणी रविउदयमानो कमल कुले. १

करत गुंजर मुरलीणु ले सांवरौ, सुनत प्रणवधु तन सुधि लु लूले,

यतुर्भुंजदास यमुने प्रेमसिंधुमें, लालगिरिधरन अय्य हरणी भुले. २

પદ ૧૫ મું

વારંવાર શ્રીયમુને ગુણ ગાન કરીને.

એહી રસનાતેં જે નામરસ અમૃત; ભાગ્ય જાકે હેં સોઇ જી પીને. ૧
ભાનુતનયા દયા અતિહી કરણામયા; ઇનકી કરી આસ અખ સદાઇ જીને;
ચતુર્ભુજદાસ કહે સોઇ પિયાપાસ રહે, જોઈ શ્રીયમુનાજીકે રસ જી ભીને.

પદ ૧૬ મું.

હેતકરી દેત શ્રીયમુને વાસ કુંજે

જહાં નિસ વાસર રાસમે રસિકવર, કહાં લગ ખરનિયે પ્રેમ પુજે. ૧
થકિત સરિતાનીર, થકિત વ્રજ વધુ ભીર; કોઈ ન ધરત ધીર મુરલી સૂનીને
ચતુર્ભુજદાસ યમુને પંકજ જાનિ, મધુપકીનાંઈ ચિત્ત લાય ગુંજે. ૨

પદ ૧૭ મું.

ભકતપર કરી કૃપા શ્રીયમુને એસી.

છાંડી નિજ ધામ વિશ્રામ ભૂતલ કિયો, પ્રગટલીલા દિખાઇ જી તેસી. ૧
પરમ પરમારથ કરતહે સખનકોં, દેત અદ્ભુત રૂપ આપ જેસી.
નંદદાસ યોં જાનિ દહકરી ચરણુ ગ્રહે, એક રસના કહા કહોં વિસેષી. ૨

પદ ૧૮ મું.

નેહ કારન શ્રીયમુને પ્રથમ આઇ.

ભકતકે ચિત્તકો વૃત્તિ સખ જાનહી; તાહીતેં અતિહિ આતુર જી ધાઇ, ૧
જાકે મન જેસી ઇચ્છા હતી તાહિકી, તેસિહી આય સાધજી પૂજાઇ;
નંદદાસ પ્રભુ તાપર રીઝિ રહે. જોઈ શ્રીયમુનાજીકો જસ જી ગાઇ. ૨

પદ ૧૯ મું.

તાતેં શ્રીયમુને યમુને જી ગાવો.

તાતેં.

શેષ સહઅમુખ નિસદિના ગાયત; પાર નહિ પાવત તાહિ પાવો. ૧
સકલ સુખ દેન-હાર તાતેં કરો ઉચ્ચાર, કહતહુ વારંવાર જીન ભુલાવો; ૨
નંદદાસકી આસ શ્રીયમુને પૂરન કરી, તાતેં ધરી ધરી ચિત્ત લાવો. ૩

પદ ૨૦ મું.

ભાગ્ય સૌભાગ્ય શ્રીયમુને જી દેઇ

ખાત લૌકિક તજો પુષ્ટિ યમુને બજો: લાલ ગિરિધરનવર તથ મિલેઇ. ૧

ભગવદીસંગકરી ખાત ઇનકી લહે, સદા સાનિદ્ધિ રહે દેતી મેઇ; ૨

નંદદાસ જાપર કૃપા શ્રીવલ્લભ કરે, તાકા શ્રી યમુને સર્વસ્વ જો દેઇ. ૩

પદ ૨૧ મું

નામ મહિમા એસો જો જનો, નામ.

મર્યાદાદિક કહે લૌકિક સુખ લહે; પુષ્ટિકા પુષ્ટિપથ નિશ્ચે ખાનો. ૧

સ્વાતિ જલ છુંદ જથ પરતહે જાહિમેં, તાહિમેં હોત તેસો જી વાનો.

શ્રીયમુને કૃપા સિંધુ જાનિ, સ્વાતિ જલ બહુ માની સુર ગુણ પૂર કહાલોં બખાનો.

પદ ૨૨ મું.

લકતકોં સુગમ શ્રીયમુને અગમ ઓરે.

પ્રાતહી નહાત અથ જાત તાકે સકલ; જમ હું રહત તાહી હાથ જોરે.

અનુભવિ બિના અનુભવ કહા જાનહી, જોકો પિયા નહિ ચિત્ત ઓરે;

પ્રેમકે સિંધુકો મરમ જાન્યો નહિ, સુર કહે કહા ભયો દેહ ઓરે.

પદ ૨૩ મું.

ફલશક્તિ હોત ફલરૂપ યમુને, ફલ.

દેખીહુ ના સુની તાહાકી આપુની: તાકી ખાત કહો કેસે જી માને.

તાહિકે હાથ નિર્મોલ નગ દીજ્યે; જોઇ નીકે કરી પરખી જોને,

સુર કહે દૂર તેં દૂરિ બસિયે સદા; શ્રીયમુનાજીકા નામ લિજો જી જાને.

પદ ૨૪ મું.

શ્રીયમુનેં પતિ દાસકે ચિન્હ ન્યારે, શ્રીય૦

ભગવદીકા ભગવદસંગ મિલિરહે; જાકે હીયે બસત પ્રાણુ પ્યારે.

ગુહ યમુને ખાત સોઇ અથ જાનિયે, જાકે મન મોહન નેનતારે;

સુર સુખસાર નિરધાર વે પાવહી, જાપર હોય શ્રીવલ્લભ કૃપા કરે.

पद २५ मं.

श्रीयमुने रसभानकों शीश नांजि

श्रीय.

ज्येसी महिमा जनी लकतको सुभदान: जेध भागे सोध जु पाजिं.

पतित पावन करन नाम लिनो तरन, प्रह करि अही अरन, कहू न जजिं;

कुंलनदास लाल गिरिधरनमुभ निरभत, यहि आहत नहि पलक लाडिं

पद २६ मं.

श्री यमुने अगनित गुन गने न जजिं,

श्रीय.

यमुने तट शैल्यते होत हे नविन तनु; धनके सुभदेतकी मे करे अजाध

लकत मांगत जेध दे तेही जिनुं, सो ज्येसी को करे प्रशु निवाध,

कुंलनदास लाल गिरिधरनमुभ निरभत, कडो कसे करि मन अधाध.

पद २७ मं.

श्रीयमुनेपर तन मन धन प्राण वारो,

श्रीय०

जगती कीरति कान अथ कलिसके, ताही नैननते न नेक टारो.

अरन कमल धनके जु यिंतत रहो; निस दिना नाम मुभ ते उच्यारो;

कुंलनदास कहे लालगिरिधरनमुभ, धनकी कृपा लध तम निहारो.

पद २८ मं.

लकतकी धरन पूरन श्रीयमुनेजु अरता.

लकत०

पिना भागे हु देत काहांको कहेो देत, जेसे कहुको कोजि होय धरता.

श्रीयमुना पुसिन रास प्रज वधु लिये पास, मंहमंह दासकर मनजु अरता,

कुंलनदास लालगिरिधरनमुभ निरभत यही ज्य लेभत श्रीयमुनेजु अरता

पद २९ मं.

रासरससागर श्रीयमुने ज्ज जनी,

महेत धारा तन प्रतिजिनु नौतन, राभत अपने उरमांजु धनी.

लकतको सहि लार, देत जु प्रानआधार, अतिही ज्येलेत मधुरी मधुरी आनी;

श्री विठ्ठल गिरिधरनवर वस कीये, कानपेजत महिमा अभाणी.

પદ ૩૦ મું.

ભક્તપ્રતિપાલ જંગલ ટારે,
અપને રસરંગમે સંગ રાખત સદા, સર્વદા જોષ શ્રીયમુને નામ ઉચ્ચારે.
ઈનકી કૃપા અખ કહાંલગ બરનિયે, જેસે રાખત જનની પુત્ર વારે.
શ્રીવિકૃલ ગિરિધરનસંગ વિહરત, ભક્તકો એક છિન ના બિસારે.

પદ ૩૧ મું.

શ્રીયમુનાળ્યાં નામ લે સો સભાગી.
ઇનકે સ્વરૂપકો સદા ચિંતન કરત, કલ ન પરત જ્ય લેહ લાગી.
પુષ્ટિમારગમરમ અતિહી દુર્લભ કરમ, છાંડી સગરે પરમ પ્રેમપાગી;
શ્રી વિકૃલ ગિરિધરન એસી નિધી ભક્તકો દેત હે બિના માગી.

પદ ૩૨ મું.

કોનપેજાત શ્રીયમુને જી બરની;
સખહીકો મનમોહત મોહન, સો પીયાકો મન હેજી હરની, કોન૦
ઇનબિના એકછિન રહેત નહિ જીવન. ધન્યવજ્યદમન આનંદ કરવી,
શ્રીવિકૃલ ગિરિધરન સહિત આવે. ભક્તકે હેત અવતાર ધરનીં.

પદ ૩૩ મું.

શ્રીયમુને તુમસી એક હો જી તુમહી
કરી કૃપા દરસ નિસવાસર દીજિયે તિહાર ગુન ગાનકો રહે ઉધમહી
તિહારે પાયેતે સકલનિધિ પાવહી ચરનકમલ ચિત બ્રમર બમહી, ૧
કૃષ્ણદાસની કહે કોન યહ તપ કિયો, તિહારે ઢિગ-રહેતહે લતા દુમહિ ૨

પદ ૩૪ મું,

એસી કૃપા કીજે લીજીયે નામ;
શ્રીયમુને જગવંદની ગુણ ન જાત કાહુ ગિની; જિનકે એસે ધણી સુંદરશ્યામ,
દેત સંયોગરસ એસે પિયુ હેજી બસ, સુનત તિહારો સુજસ પૂરે કામ:
કૃષ્ણદાસનિ કહે ભક્તહિત કારને; શ્રીયમુને એકછિન નહિ કરે વિશ્રામ, ૧

पद ३५ मुं.

श्री यमुनाके नाम अथ दूरि लाजे.

जिनके गुन सुननकों लालगिरिधरन पिय, आय सनमुष्य ताके पिराजे. १

तिहिछिनुं काज ताके सगरे सरे. ज्य के मिलत प्रज्य वधु समाजे;

कृष्णदासनि कहे ताहि अथ कोन डर, जके उपर श्रीयमुने सी गाजे. २

पद ३६ मुं.

श्रीयमुनालका नाम तेछंजु लेहे,

जकी लगन लागी नंदलावसो; सर्वस्व छोके निकट रहेहे.

जिनही सुगम जनि वात मनमेंजु मानि, पिना पहेयानि कैसेंजु पैये;

कृष्णदासानं कहे श्रीयमुनेनाम नौका लकत लवसिंधुते योही तरिये.

पद ३७ मुं.

श्रीयमुनेकी आस अथ करतहे दास,

मन कर्म अयन कर जेरी के भागत, निशहिना राप्पीअे अपनेजु पास.

जहां पिय रसिकवर रसिकनी राधिका, होउ जन संगमिलि करत रास;

दास परमानंद पाये अथ प्रज्यअंद, देपी सीराने नेन भंदहास.

पद ३८ मुं.

श्रीयमुनेके साथ अथ फिरतहे नाथ,

लकतके मनके मनोरथ पुरन करन, कहेलों कहिये छनकीजु गाथ.

विविधसिंगार आलुभन पहेरे, अंग अंग शोभा अरनि न जत.

दास परमानंद पाये अथ प्रज्यअंद, राप्पे अपने शरन अहे जु जत.

पद ३९ मुं.

श्री यमुने पियकों अस तुमजु किने.

प्रेमके इंदते अछिजु राप्पे निकट, ऐसे निर्मोत्र नग मोल खिने.

तुमजु पठावत तहां अथ धावत, तिहारै रसरंगमें रहत बीने.

दास परमानंद पाये अथ प्रज्यअंद, परम उदार श्रीयमुनेजु दीने.

पद ४० मुं.

श्रीयमुने सुभकारनी प्राणुपतिके.

जने लुखिणत पिया तिने सुधिकरिदेत, क्हालो क्खिये धनकेणु हितके.

पियसंग गान करे, उमंगी जे रस लरे, देत तारी कर लेत अटके;

दास परमानंद पाये अथ प्रणयंद, ओही जनत सथ प्रेमगतिके.

धृति श्री यमुनाञ्जके ४० पद समाप्त.

श्री यमुनाञ्जनां पद.

पद १ लुं.

श्री यमुना करत कृपाके दान.

जे कोउ आवत दरश तिहारै, सथके राप्त मान. १

क्खिके जव होष लंडारी, करत तीहारो पान;

लये अनन्य सथही ओरतें, सुर मुनी करत वभाणु. २

जे जन हरी लीला अधिकारी, करत तीहारो गान,

में भति मंद क्हालो वरनो, रसीकदास जन जन. ३

पद २ लुं.

श्री यमुना परम कृपाव क्हावे.

दर्शन तें अध हर जनत हें, हरि लीला सुध आवे. १

जे जन तेरे निकट असतहें, नंद नंदन रस पावे;

जव कृत्य देपत नहि क्यहु, अपनो पक्ष द्रुवावे. २

करतु अकरतु अन्यथा करतु. यह सुन मन ललयावे;

रसीकदासको दास जनीयो, ताते यह नस गावे. ३

पद ३ श्रुं.

श्री यमुनाश्रु तुमसी ओर न दाता.

तनु नव दान करत सेवा हीत, सकुय रहैत विद्याता, १

गोप कुमारि धियो प्रत पुरन, डारती जग विभ्याता; १

रसीकदास जन सोध मांगतहो, करे कृपा मन माता. २

पद ४ श्रुं.

रसना ओक गुणु कहांलिं वषानो.

सप्त समुद्र कल्पद्रुम लेपन, पत्र भूमि तिहुं लोकडी आनो.

श्री वल्लभ प्रणवल्लभ जन वल्लभ, सकल सुभ सान्यो; २

में मति मंद कहांलिं वरनो, रसीकदासको दासही जनो. २

राग दैवगंधार. पद ५ मुं,

तुमसें ओर न कोष श्री यमुनाश्रु.

करेहो कृपा मोहे दिन जनके, प्रण निज वासो होध, १

प्रेम लजन में करत विधनता, संत संतापे सोध; १

ताको संग मोये स्वप्ने न दीजे, मागुं नेन भर रोध. २

रापो यरणु शरणु तरणु तनया, जन्म आपदा जोध; ३

यह संसार स्वारथको सभविध, सुन अंधु सगो न कोध. ३

गृह लंपट डारत अभृतमे विषया रससें मोध;

रसिक कहे दिन होय मागुं, लडेर समुद्र समोध.

पद ६ कुं

दीन जन मोहे दीजे श्री यमुनाश्रु.

नंद कुंभार सदा वर मागो, गोपीनडी दासी मोही कीजे. १

तुमतो परम उदार कृपानिधी, यरणु शरणु सुभकारी; २

तिहारे वश सदा लाडीवी वर, तुवत्रंट कित गिरिधारी. २

સખ વ્રજજન વિહરત સંગ મિલ, અદ્ભુત રાસ વિલાસી;
 તુમ્હારે પુલિન નિકટ કુંજન દ્રુમ, કામલ શશી સુવાસી. ૩
 જ્યેાં મંડલમે અંદ ષિરાજત, ત્યાં છીરકત વ્રજ નારી;
 શ્રમજલ સહિતજો નહાત અતિ રસભરે, જલ ક્રિડા સુખકારી. ૪
 રાનીજીકે મંદિરમેં નિત ઉઠ પાય લાગ, ભુવન કાજ સખ કીજે;
 પરમાનંદ દાસ દાસી વહે, નેનન યહ સુખ દીજે. ૫

પદ ૭ મું.

પ્રકુલિત બન વિવિધ રંગ ઝલકત,
 યમુના તરંગ સૌરભ ધન, મુદિત અતિ સુહાવનો. ૧
 ચિતામણી કનકભૂમી છબી, અદ્ભૂત લતા ઝુમી;
 સિતલ મંદ અતિ સુગંધ, મરત આવનો. ૨
 સારસ હંસ શુક ચંકાર, ચિત્રિત નૃત્યત સુમોર;
 કલ કપોત કોકિલા કલ, મધુર ગાવનો. ૩
 યુગલ રસિકવર વિહાર, પરમાનંદ છબિ અપાર;
 જ્યતિ ચાઝ વૃંદાવન પરમ ભાવનો. ૪

* પદ ૮ મું.

યહ પ્રસાદ હોં પાઉં શ્રીયમુનાળ.
 તુમારે નિકટ રહોં નિજ વાસર, રામ કૃષ્ણ ગુણ ગાજો. ૧
 મજ્જન કરોં વિમલ જલ પાવન, ચિતા કલેશ વહાજો;
 તિહારી કૃપા તેં ભાનુકી તનયા, હરિ પદ પ્રોત બહાજો. ૨
 વિનતિ કરોં યહી વર માર્ગો, અધમ સંગ વિસરાઈં;
 પરમાનંદ પ્રભુ સખ સુખ દાતા, મદન ગોપાલ લડાઈં. ૩

પદ ૯ મું.

શ્રી યમુનાજીકી મહિમા, મોપે વરણી ન જાઇ.
 સુર સુતા ધનશ્યામ વરણુ પ્રકુલિત રૂપ નિકાઇ. ૧

श्री हरि गोप वधु द्विज सभ्य, श्री गोकुलके लरकाध,
 प्रणधीश प्रभु आदि लकतनके सकल सिद्धि सुभंदाध. २

पद १० मुं.

यियसंग रंग लरी करी विलासे.
 सुरत रस सिंधुमे अतिही हरभीतलध.
 कमल ज्यों पुलत रवि प्रकाशे. १

तनतें मनतें प्राणुतें सर्वदा, करतहे हरिसंग मृदुलहासे:
 कहत प्रणपती तुम सभ्यन सों समग्य,
 भिटे यमत्रास धनही उपासें २

पद ११ मुं.

अेक रसना गुणु अपार क्यो करी परने.
 साधन सभे तणे लणे धनके नाम, नके स्मरणुतें होध गयो तरने। १

अेक मनमे निर्धार करेकं करो, सदा तट धनके निकट रहने;
 कहत प्रणपति तुम सभ्यनसों समग्य, जपो हरिनाम और कछु न करना. २

पद १२ मुं.

जगमे यही सार लणु वारंवार
 श्री यमुनाञ्ज के नाम जप निशदीना, नतें उतरेगो लवसागर पार; १
 नके लणनतें हरिहीया मे वसे, करे कृपा सर्वदा अपनी पितुमार;
 कहत प्रणपति तुम सभ्यनसों समग्य, परोधनके यरणु और नहि आधार २

पद १३ मुं.

श्री यमुना यमुना नाम लणे.
 हरभत करे आराधन धनके, औरके पंथ तणे. १

देहे सकल पदारथ तुमके, धनके नाम रणे;
 प्रणपतिही अतिही ध्यारी, तातें सकल शृंगार सणे. २

पद १४ सुं.

निरपतही मन अति आनंद लयो, देण प्रजात प्रजाकर कन्या.
 जल परसतही सकल अध लाजे, न्यां हरि देण हरणुकी सिन्या.
 ओर ज्वनका ओरनकी गति, मेरी गतितो तुमही अनन्या;
 प्रणपतिकी तुम अतिही प्यारी; तुम संगमते जन्हवी धन्या, २

पद १५ सुं.

जयति लानु तनया यरणु युगल वंदे.
 जयति प्रणराज नंदन प्रीये सर्वदा, देत आनंद न्युं शरद यंदे १
 जयति सकल सुभ कारिणी, श्री कृष्ण मन हारिणी,
 श्री गोकुल निकट वहत मंदे;
 जके तट निकट हरि रासमंडल रच्यो. त्यांहां नृत्यत ताता थेऊ यंदे. २
 जयति कलिंद गिरि नंदिनि देत आनंदनि, लकल के हरत सय दुःख दंदे;
 यितमें ध्यान धर मुदित प्रणपति कहे, जयति यमुने जयति नंदनंदे. ३

पद १६ सुं.

श्री यमुनाल परम कृपाल, जगतमें.
 विनति करत तरत सुनीविनी, लये मोपें दयाल. १
 जे कोठि मज्जन करत निरंतर, तातें उरपतहें यमकाल;
 प्रणपतिकी अति प्यारी काविंदि, स्मरत होत निहाल.

पद १७ सुं.

श्री यमुनाल पतित पावन करन.
 प्रथमही जय लयो दर्शन कोटि कवीमल हरन;
 पेठतही जल तरंग परसत, भिटतज्यकी जरन;
 नाम उच्यरत शुद्धवाणी, सुद्धि पोषणु भरणु. २
 उषणे उग्र वैराज्य जका, जेयी लावत शरणु;
 सुर हरिकी लकिता दाता, विश्वतारणु तरणु. ३

पद १८ सुं.

श्री यमुनालता पतित पावन कर्षो.	
प्रथमही ज्य दियो दर्शन, सकल पातक हर्षो	१
जल तरंग ज्य परसङ्गीतो, पय पानसो मुष लर्षो;	
नाम स्मरत गठ हूर्मति, कृष्ण यश विस्तर्यो,	२
गोप इत्याङ्गीयो मज्जन, लाल गिरिधर वर्यो;	
सुर श्री गोपाल स्मरत, सकल कार्य सूर्यो.	३

पद १९ सुं.

श्री यमुनालता निहारो पुलिन मोहि लावे.	
सुर अस्मादिक ध्यान धरत हें, सो सुपने नहि पावे.	१
धीय धीय कुंज सहन अति सुंदर श्यामा श्याम सुहावे;	
अहं द्विश सकल पुल अति कुले. गुही गुही कंठ धरावे.	२
कुसुमनके वीजना जे संवारे, सप्पीयन वही दुरावे;	
सुरदास प्रभु सय सुष सागर, दिनदिन शोला लावे.	३

पद २० सुं.

श्री यमुनालता यह विनंति यित्त धर्यो.	
गिरिधरलाल मुष्पारविंद रति, जन्म जन्म नित करीये.	१
विष सागर संसार विषम १संगतें मोहि उद्धरिये;	
काम क्रोध अज्ञान तिभिर अति, उर अंतर ते हरिये.	२
तुम्हारे संग वसो निजजन संग, ३५ देष मन करीये;	
गाढिं गुणु गोपाल लालके, रेअष्ट व्याधि ते उरीये.	३
त्रिविध दोष हरके कालिंदि अेक कृपा कर करीये;	
गोविंददास यह वर भांगे, तुम्हारे अरथ अनुसरिये,	४

१ दृष्टवाहते उरिये. २ अतिविमुष संगते उरीये.

पद २१ मुं.

श्री यमुनाञ्ज अधम उद्धारनी में ञनी,	
गोधनसंग श्याम धन सुंदर, तीर त्रिलंगी दानी.	१
गंगा अरन पसरते पावन, हर शीर यीकुर समानी;	
सात समुद्र बेद यों लगिनी, हरि नभ शीष लपटानी,	२
रासरमणुमें नित्य परायणु, प्रेमपुंज छकरानी;	
आलींगन सुंजन रस भीलसत, कृष्णु पुदीन रणधानी.	३
श्रीष्म ऋतु सुष्म देत नाथको, संग राधीका रानी;	
गोविंद प्रभु रवितनया प्यारी, लज्जित मुक्तिप्री ञानी.	४

पद २२ मुं.

जयति श्री यमुने प्रकट कल्प लतिके.	
अष्टसिद्धि अदभुत वैभव सकल, स्वर्जन विष्ण्यात स्वाधिन पतिके.	१
केलिश्रम सुरत पयश्च प्रणभुपको, पुत्र पयपान दे विश्व माता;	
अंग नूतन करत पुष्टी तम अनुसरत, त्रिदल रसकेलिकी अमित दाता,	
रहत यम द्वारते, मुक्त सुष्म आरते, नामत्रय अक्षर उच्च्यार कीने;	
उलय लीला विष्ट प्रण प्रिय कुमारिका, तुर्य प्रिया वदत रस रंगनीने,	
अनामृत अहते सदावृत न्है रही कनक छाया विटप शाम वली;	
सदा प्रकुक्षित द्वारकेश अवलोकके नित्य आनंद आनीर पल्ली.	४

कवित पद २३ मुं.

हतेा अेक पापि, हरिनाम को निष्पपी;	
सदाको आपी, देह दुखना तो पुलकी.	१
परोहे अनाथ, कोष सगुं नहि साथ;	
जवन में ओछ रही, सात पांय पलकी.	
गोकुल पिहारीणुकी, कृपा होती न्यारी;	

નારી એક ગાગરી લે આઠ ભર, તાકી છીંટ ચઢકી. ૩

દેખી જમદુત સખે, ગયો નરપતિ પાસ.

જાકે શીર ભુંદ પરી, શ્રી જમુનાજીકે જઠકી. ૪

ધોળ ૨૪ મું.

જનમ ધરી શ્રી જમુનાજીમાં નાહીએ, પાપ મૂકી સહેજે પાવન થઈએ. ૧

શ્રી જમુનાજી તો જમની પાસેરે આવ્યાં, અહેન જાણી અંધવેરે બોલાવ્યાં. ૨

માગ અહેની હુંરે આપું છું વચન, હું તો તમારા ઉપર થયો છું પ્રસન. ૩

જમરાય જેર તાંછેરે ઝાઝુ, માટે તારી પાસે પસલીહું તો માગું. ૪

માગું મુજ જળમાં આવી જે ન્હાય, તેને તાંડે તેહું કદી નવ થાય. ૫

ત્યારે હસી બોલ્યા તે જમરાય વાણી, તમારું જેને દીલે અડે છે પાણી. ૬

તેની પાસે મારે કદી નવ જાવું, ઘણો પાપી હોય તોયે ન બોલાવું. ૭

ધન્ય જેણે વ્રજમાં તે પૂર્યો વાસ, અલિહારી જાય છે માધવદાસ. ૮

ધોળ ૨૫ મું.

ધન્ય શ્રીજમુનાંમા કૃપા કરીને, શ્રી ગોકુલ વ્રજ સુખ દીજીએ.

ઓ રવિતનયા, અધ આવરણુ દુઃખ દૂર કૃપા કરી કીજીએ.

તમે અધમ ઉદ્ધારણુ શ્રીમહારાણી, તમે ભવ અંધન છોડયાં પ્રાણી.

તમે કરો કૃપા પોતાનાં જાણી. ધન્ય શ્રી જમુનાં. ૧

ધનશ્યામ સ્વરૂપ તન સુખકારી, તટ ખેલે નિત્ય પ્રતિ ગિરિધારી,

સંગ વિલસે સુંદર વ્રજનારી. ધન્ય. ૨

તમે લીલા રસ વનમાં ભરીયાં, જળ રૂપ દીઠે કારજ સરીયાં,

થયાં પરસ અઘૌકીક, અંગ કરીયાં. ધન્ય. ૩

ગુણ અનંત તમારા અધ હરણી, વ્રજલીલા સખ સુખ વિસ્તરણી,

શ્રી ગિરિરાજ ધરણુનો ચિત્ત હરણી. ધન્ય. ૪

તમે તુર્ય પ્રિયા પ્રભુજીને ગમતાં, સદા રાસ મંડલમાં રંગ રમતાં,

થયાં મન વાંછિત ફલ મન ગમતાં.

ધન્ય. ૫

હું અપંગ અધમ અખળા બાળો, મતિ મંદશું બાણું કૃત્ય કાળો,
તમે આપણુ પૂરણુ ગિરદ પાળો.

ધન્ય. ૬

ધોળ ૨૬ મું.

દરશન ઘોની મા શ્રી યમુનાજી:

હું તો ખીજા કશાથી નથી રાજી.

દરશન. ૧

પાન કરાવો અમૃત જળનું. જોર હડાવો માયા દળનું,

રટણ કરાવો શ્રીરાધાવરનું.

દરશન. ૨

શરણુ પડયોહું દુઃખડાં કાપો, પાપ નિવારી સુખડાં આપો:

મુગલ સ્વરૂપ મહારા હૃદયે સ્થાપો.

દરશન, ૩

માયા જળ ટાળો ઓ મહારાણી, માજી લીલામાં લ્યો તાણી;

દૈવી જીવતણી કરૂણા જાણી.

દરશન. ૪

હરનિશ સેવામાં દીન લાગું. કૃષ્ણુ કૃપા ને દીનતા માગું.

અવિચલ પદ આપો પાયે લાગું.

દરશન. ૫

છોડાવી ઘો વિષયાશક્તિ, માનસી સેવામાં અનુરક્તિ:

શ્યામ ચરણુ ઘો મા દૃઢ ભક્તિ.

દરશન. ૬

દુર્ગુણુ મારા કાઢી નાંખો, વાંકા હોય તો હમારે સાંખો;

વ્રજમાં વાસ મળે, એમ સુખ લાખો.

દરશન. ૭

લાલાલહેરી સેવક તહારો, દીન થઈ જાયે અતિ દુખીયારો:

હિરવાનો ખીજો નથી આરો.

દરશન. ૮

ધોળ ૨૭ મું.

ધન્ય શ્રી યમુના કૃપા કરી શ્રી ગોકુલ વ્રજ સુખ આપજો.

વ્રજની રજમાં અહરનિશ અમને સ્થીર કરીને સ્થાપજો.

૧

તમે મોહોટાં છો શ્રી મહારાણી, તમે જીવતણી કરૂણા જાણી,

હમને શરણે લેજો તાણી.	ધન્ય શ્રી ૨
શ્રી વૃંદાવનની વાટમાં, ન્હાવું શ્રી યમુના ઘાટમાં, વાહાલે રાસ રમાડયાં રાતમાં.	ધન્ય શ્રી ૩
ચાલો તો થઈએ વ્રજવાસી, પરીક્રમા કરીએ ચોરાશી, માહારા જન્મ મરણની ટળી ફાંસી.	ધન્ય શ્રી ૪
પધરાવો સમ સ્વરૂપ સેવા, આરોગાવો મીઠા મેવા, વૈષ્ણવને લાલ ઘણો લેવા.	ધન્ય શ્રી ૫
શ્રીગોકુલ મથુરાંની ગલીઓમાં, માહારાજ મુજને ત્યાં મળીઆ, માહારા જન્મ મનોરથ સફળ થયા.	ધન્ય શ્રી ૬
નંદજીનો વાહાલો વનમાળી, કાલીદ્રીને કાંઠે ઘેનુ ચારી, વાહાલો હશી હશી અમ શું લે તાળી.	ધન્ય શ્રી ૭
ચાલો તો શ્રી યમુના નહીએ, એવા અખંડ વ્રજવાશી થઈએ, એવી નૌતમ લીલા નીત્ય ગાઈએ.	ધન્ય શ્રી ૮
મુખી સમરોને શ્રી સારંગ પાણી. વૈષ્ણવને વાહાલી એ વાણી. એ લીલા હરીદાસે જાણી.	ધન્ય શ્રી ૯

ધોળ ૨૮ મું.

ચાલો સખી શ્રી ગોકુળ જઈએ, નિર્મળ શ્રી યમુનાજી નાહીએ, કે અખંડ વ્રજવાસી થઈએ.	ચાલો ૧
નિત્ય પ્રતિ જસોદાજી ઘાટે, માહાપ્રભુ ઉભા રંગીલી વાટે, કે પ્રગટયા ભક્ત રસિક માટે.	ચાલો ૨
શ્રી ગોકુલપતિ દાનદીએ બારી, અંગીકૃતને વૃષ્ટિ કીધી છે ન્યારી, સદા પ્રભુ મહા મંગળહારી.	ચાલો ૩
પ્રાણજીવન મંદીર રાજે, ભક્તતણાં મહા દુઃખ ભાજે, કે આનંદ શ્રી ગોકુલમાં ગાજે.	ચાલો ૪

- નરણાં ભરી પ્રીતમજી નીરખું, જન્મ સ્થળ સફળ કરી પરખું,
વાહાલાજીનાં મુખડાં જોઈ હરખું. ચાલો ૫
- શ્રી ગોકુળ રંગ તણી રેલી, લતા દુમ કુલી રહી વેલી,
નીરખતા યઈ રહી ઘેલી. ચાલો ૬
- સ્કાટીકમણી શ્રી ગોવર્દન સોહીએ, શ્રી વૃંદાવન જોતાં મન મોહીએ,
ક્યાં સ્થળ જન્મ જન્મ સોહીએ. ચાલો ૭
- શ્રી ગોકુળ વસીએરે હેલી, માહારાણીજી સહાય કરે વેહેલી,
ખેલું જઈ પ્રીતમજી પેહેલી,
શ્રીમાહારાણીજી ઘેરાં બહુ ભાવે, ભક્ત સહુ દરશને આવે.
માધવદાસ દેખી સુખ પાવે. ચાલો ૯

ધોળ ૨૯ મું.

- ચાલો જળ જમુનારે નહાવા, શ્રી ગિરિધર આવશે ગાયો પાવા. ચાલો. ૧
- ગોવાળની મંડળીરે લેઈને, વાહાલો મારો નાયે તાતાથેઈને. ચાલો. ૨
- સુખની શું કહુંરે સુજની; વાત કંઈ વરણી ન જાયે પ્રજની. ચાલો. ૩
- પ્રજ વરણવામારે ન આવે; એ સુખ અનુભવીઆને આવે. ચાલો. ૪
- અનુભવમાંછેરે એને; એ ક્યાંથી જોને તેને. ચાલો; ૫
- એ સુખ પાંડવોની પાસે; એ સુખ અર્જુનને અભિલાસે: ચાલો; ૬
- દાસ વદ્ધલનારે સ્વામી; વહાલો માહારો છે અંતરજમી: ચાલો; ૭

ધોળ ૩૦ મું.

- વહાલે કરી વંદુરે: શ્રી મહારાણીજી:
બહુ અધમ ઉદ્યારીરે; એવા જશ જણીને ૧
- ચૌદ લોકના સ્વામિરે; વસ્યા જ્યાં વાસ કરી:
પટરાણીજી પોતેરે; રહ્યાં એવા નાથ વરી; ૨
- ગંગાપદ પામીરે કે પાવન જગને કરે;

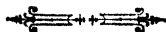
તે તો શ્રી મહારાણીરે ગુણે બહુ વિસ્તરીયાં;	૩
યમુનાળળ નહાવારે યોગેશ્વર દેહદમે;	
ક્રીડારસ પૂરણુરે હરિ નિત્ય રાસ રમે	૪
શિવજી અજ જેવારે ખેઠા ત્યાં ધ્યાન ધરી;	
સનાદિક સરખારે, ગાયે ગુણુગાન કરી,	૫
શ્રી યમુનાળળ મહિમારે કળી નવ કોષ શકે;	
શેષનાગ સરખારે ગાતાં ગુણુ તેજ થકે.	૬
જશ જાણી વિશેષેરે કે સુર મુનિ નરનારો;	
તારો તાપ શું જોણેરે કે એ રસ અધિકારી	૭
અમૃતજળ એવારે કે પીતાં પાપ હરે;	
તે તો વેદની વાણીરે કે સુર મુનિ ઓચરે;	૮
નિર ધીર ગંભીરેરે, ચાલે મહામોદ ભયાં;	
મથુરા મંડળમારે, કે વિલાસે પરવરીયાં.	૯
વૃંદાવન તારેરે, અતિ બહુ શોભા ધરે:	
તટધીર સમીપેરે. ગોપીજન ક્રીડા કરે.	૧૦
શ્રી ગોકુળ રસ ભરીયુંરે, કે શોભા શીરે કહું.	
એહિના ગુણુ ગાવારે, કે દાસ થઇને રહું;	૧૧
મને આશ ધ્રુણેરેરે, કે માતાજી તમારી છે:	
પ્રભુદાસને સ્હાનારે, કે બાંહ પસારી છે.	૧૨

ધોળ ૩૧ મું.

શ્યામજો મળ્યા મને શ્રી જમુનાળળની કુંજમાં,
 લાડીલો મળ્યા મને શ્રીજમુનાળળની કુંજમાં.
 કુંજમાં ગઇતી મને નાંખી દીધી કંદમાં,
 અંગોઅંગ બીજી હું તો રસીયાળના રંગમાં.

શ્યામજો.

- સાખી. કુંજ સદન સોહામણાં શોભા અપરમપાર,
 વૃજ જીવતીના જીથમાં ખિરાજે શ્રી ગિરિધરલાલ.
 સાન કરી કહે છે સખી ચાલો વૃંદાવનમાં. સ્યામજો. ૧
- સાખી. વૃંદાવન ચાલી સખી પહેરે નવરંગ ચીર,
 વાંસલડીની ધુની સુણી નવ રહી ધારણુ ધીર;
 શ્રીજમુનાજીના ઘાટમાં ને સાહેલીના સાથમાં,
 આવીને ઐચીંતી મને ભીડી અંગોઅંગમાં સ્યામજો; ૨
- સાખી. વાટ ઘાટ ઉભા રહી કાંકરી મારે કહાન,
 સહુ સખીયોના દેખતાં કીધી વહાલે સાન.
 ખેડીતી ઘર કામમાં ને સુણી ધુની કાનમાં,
 ચાલી હુંતો તાનમાં ને રીઝી એના ધ્યાનમાં, સ્યામજો. ૩
- સાખી. કામ ધામથી પરહરી નિસરી ઘરથી બહાર,
 એ વહાલાને કારણે મેં તબ્યાં કુટુંબ પરીવાર
 લાલની લટકમાં ને બ્રગુડીની મટકમાં,
 ચાલની ચટક મન વચું છે મુગટમાં. સ્યામજો. ૪
- સાખી. લટક મટક રસીયા તણો મદન મનોહર વેશ,
 મોર મુગટ સોહામણા એના ધુધરવાળા કેશ.
 દાસ કહે છે કોડ પુરો મારા મનના,
 આપો વ્રજદાસ દાસ થાઉં નિજ જનના સ્યામજો, ૫
- સાખી. આશા પુરી સહુ મન તણી, કીધો રાસ વિલાસ,
 દાસ કરીને સ્થાપીયાં, રાખ્યાં ચર્ણુ કમલની પાસ. સ્યામજો. ૬

શ્રીયમુનાળની આરતિ.

ધોળ ૩૨ સું.

જ્ય જ્ય શ્રીજમુનાં મા (૨) જોતાં જન્મ સુધાર્યો;	જ્ય જ્ય. ૧
ધન્ય ધન્ય તમો ધન્ય;	
શામલડી સુરત સુરત માધુરી મા, પ્રેમ સહિત પટરાણી;	જ્ય જ્ય. ૨
પરાક્રમે પુરાં મા.	
ધેવર વન ચાલ્યા માં (૨) ગંભીરે ઘેર્યોં મા (૨)	જ્ય જ્ય. ૩
સુંદડીએ ચટકાલાં પહર્યાં ને હહેર્યાં.	
જીજ કંકણ રૂડાં મા, (૨) ગુજરીયો ચુડી મા (૨)	જ્ય જ્ય. ૪
આબુખંધ ને ખેરખા, પહોંચી રત્ન જડિત.	
ઝાંઝરને ઝમકે મા; (૨) વિંછીયાને ડમકે મા, (૨)	જ્ય જ્ય. ૫
નુપૂરને નાદે મા લુધરીને ધમકે.	
સોળે શણગાર સળ્યા મા, (૨) નકવેસર મોતી મા.	જ્ય જ્ય. ૬
આભરણમાં આપો છો, દરપણ મુખ જોતાં.	
તટ અંતર રૂડાં મા. [૨] શોભિત જળ ભરિયાંમા, [૨]	જ્ય જ્ય; ૭
મન વાંછિત મોરલીધર, સુંદર વર વરીયાં;	
લાલ કમળ લપટાણા, [૨] જોવાને ગયાંતા મા, (૨)	જ્ય જ્ય. ૮
કહે માધવ પરિક્રમા, ત્રજની કરવાને ગયાંતાં.	

ધોળ ૩૩ સું.

દુઃસ્વભાવથી જતાડો દુરમતિ ટાળો માજી,
 શ્રીગોપીજન વલ્લભ અતિ વલ્લભ મુને કરો શ્રી યમુનાજી. ટેક
 અખંડ અનપાયની આપો મા સુદૃઢ પ્રેમ ભક્તિ,
 પ્રપંચ વિસ્મૃતિ પૂર્વક ઘો મા શ્રી કૃષ્ણાશક્તિ;

માનસી સેવા મુખ્ય વ્યસન ઘો શરણાગત સાચી.

શ્રી કૃષ્ણ કૃપાએ તું ઘો દિનતા નહિ કિંચિત કાચી;

દહ આશ્રય શ્રીવલ્લભવરનો અચલિત ગુણ ગાઉં.

સતત રહે શ્રીકૃષ્ણ નામ મુખ દુઃખી નવ થાઉં;

આપ સમાગમથી મા સકળ સિદ્ધિ દે ગંગાલ.

શ્રીગોપીજન.

કામ ક્રોધ મદ લોભ મોહ મત્સર કરો દુરા,

શ્રીકૃષ્ણ મીલનમાં અંતરાય જે તે કરીયે ચૂરા;

અસુર દુષ્ટ કલિકાળ કર્મ પ્રતિબંધક લય ટાળો,

કૃતક કુભાવ કુવાસના કુકૃતિ ઝટ બાળો.

દુઃસંગ દોષ મને જળ પંકજ પ્રમાણુ નવ લાગે.

અલિ વિભીષણુ પ્રહલાદની પેરે લય પામી લાગે;

કરો કૃપા એવી થૈ મુજ પર ખીરદ બળ રાણ.

શ્રીગોપીજન. ૨

મારી ચૂર્ણ કરો સહુ ચિંતા જન્મ મરણુ લય કાપી,

માયા મોહથકી મુકાવો નિજનંદ આપી;

સાધન ધર્મ ન કિંચિત છે અનુચિત કૃતિ તનમનની,

સેવાને સ્મરણુ તમારું કરવા અશક્ય છઉં જનની:

જેવો તેવો દાસ ક્ષમા અપરાધ કરો મા એ

કુપુત્ર તો કદિ હોય એ કુમાતા કદાપિ નવ થાએ:

શરણુ પડ્યો સંતાપ હરો મા વિનતિ કરું ઝાઝી.

શ્રીગોપીજન. ૩

તુર્થ પ્રિયા શ્રીકૃષ્ણુ વલ્લભા યમુને જગ માતા,

નર્ક નિવારણી યમ લયહરણી લવ તારણી ક્ષાતા;

સ્વભાવ દુર્જય વિજય કરણી નિજદાસ દુઃખ હરણી,

સકળ પાપ સંતાપ નિવારણી અતિ અદ્ભૂત કરણી;

શ્રીવલ્લભ શરણાગત લહિ મારી પૂર્ણ કરો તૃષ્ણા;

યુગલ રૂપ મુળ હૃદે વસાવે કૃપા કરી કૃષ્ણા;
દાસ દયો મારો સુત શ્રીમુખ સુકૃત કહો ગાળ.

શ્રીગોપીજન. ૪

ધોળ ૩૪ સું.

જય જય મહારાણી જમુના, જય જય પટરાણી જમુના.

સુંદર સતવાદી નાર, તપ કરી પ્રભુને આરાધિયા;
પ્રીતે પરણ્યા મોરાર.

જય જય. ૧

સૂરજ દેવતાની દીકરી, વેદ પૂરાણે વખાણુ;
ભાષને બહાલીરે બહેનડી પસલી આપી છે સાર.

જય જય. ૨

રૂપે રૂડાં જળ શામળાં, વેગે ચાલે ગંબીર;
તીરે તોરંગ ઓપતાં વ્રજ વધ્યો વિસ્તાર.

જય જય. ૩

ચરણા યોળાને ચુંદડી ઉરપર લટકતો હાર;
કંકણ કુંડળને ટીલડી, સન્યા માએ સોળે શણુગાર.

જય જય. ૪

વૃંદાવન વીંટાઇ રહ્યું, મથુરાં જળ સ્થળ આધાર;
ગોકુળ મહાવન પાસે વસ્યા, વહાલો મારો નંદકુમોર.

જય જય. ૫

જળ જમુનાનાં કીલતાં તૂટયો નવસર હાર;

મોતી સર્વે વેરાઇ ગયાં, હીરલો લાગ્યો છે હાથ.

જય જય. ૬

રામઘાટ શ્યામઘાટ ઠકરાણીઘાટ, ખીજ ઘાટ અપાર,

અખણે અધર્મી નાહી ગયો, તેનો માએ ક્યોરે ઉદ્ધાર.

જય જય. ૭

અઘાવીશ કુંડ ઉજડ થયાં ભાષનો લાગ્યો લણુકાર;

પરાક્રમે ગેલ ચલાવીયાં, વ્રજમાં કીધો વિસ્તાર.

જય જય. ૮

નાભ માય પેપાન જે કરે, તેને જમનો નહીં લણુકાર;

કુરુનેડી કહે હરિદાસ, નહાને વારંવાર.

જય જય ૯

ધોળ ૩૫ સું.

શ્રી જમુના નામ સંભારે, જે કોઈ શ્રી જમુના નામ સંભારે;

તાકો દર્શ સ્પર્શ કોઈ કરી, વાહીકા વે તારે.

જે કોઈ. ૧

જકિતકા મહિમા બળી શકે કોઈ, યમ હા હા કહી હારે;
ચતુર્ભુજ પ્રભુ ગિરિધરન લાલકા, નિત્યપ્રતિ વદન નિહારે.   ૧ કાષ્ટ.

ધોળ ૩૬ મું.

ધન્ય શ્રી જીમનાં શ્રી ગોકુળ નીકટ ખીરાજે, નિત્ય નવલે રંગ;
ત્રટ તોરંગ તણા આબ્રણ સુંદર સોહીએ, શ્રી મળીયા હતા વાટે.
અલોકીક ડીગર રાજે, ત્યાંહાં વૈષ્ણવ જન ઘેરે ગાજે;
ત્યાંહાં મંદીર શોભા સુખ જાજે.   ધન્ય ૧

ત્યાંહાં નિત્ય ક્રીડા નંદલાલ કરે, પ્રજા જીવતીનાં જીથ હરે;
ત્યાંહાં રમણ રેતી તન તાપ હરે.   ધન્ય ૨

જ્યાંહાં કુસુમ દુમ વનવેલી સોહીએ, જેહને દીકડે ત્રિભુવન મન મોહીએ;
ત્યાંહાં અખંડ આનંદ નિત્યપ્રતિ હોએ.   ધન્ય ૩

ત્યાં કમળ કમળ રંગ રસ ભરિયાં, પ્રિતમપર અંતર પરવરિયાં;
આવે મધુકર અંત કારજ સરીયાં.   ધન્ય ૪

ત્યાંહાં ગોવર્દન ગિરિ સંગ ડોલે, ત્યાંહાં પ્રજાવાસી સુખ યશ જોલે,
નહિ તપ તીર્થ પ્રત તે તુલ્યે-   ધન્ય ૫

ત્યાંહાં વિશ્રામ ઘાટ મધુપુરી જતા, ત્યાંહાં બેઠક વલ્લભ સુખદાતા,
ખીજા ઘાટ અનેક મુનિવર દાતા.   ધન્ય. ૬

ત્યાંહાં ઉતરી શ્રીવસુદેવ આવ્યા, કાયલા ઘાટ શ્રીવલ્લભ મન લાવ્યા,
એવા જસોદા ઘાટ લખી લાવ્યા.   ધન્ય. ૭

ત્યાંહાં બ્રહ્માંડ ઘાટ મુક્તિકા મીડી, છટ્ટી દર્શન વસંત સમે દીડી,
ત્યાંહાં ગોપ કુપ અધર રસ છુટી.   ધન્ય. ૮

ત્યાંહાં ગોકુળ મહાવન ગિરિધારી, જ્યાંહાં યમલા અર્જુન સુખકારી;
વહાલે પુતના પ્રકટ સંહારી.   ધન્ય. ૯

ત્યાંહાં ગોકુળ શ્રી મહાપ્રભુ રાજે, બ્રહ્મ છોકર નિત્ય ગુણ ગાજે.

શ્રીકુરાણી ઘાટ જોઈ લવનાં લય લાગે. ધન્ય. ૧૦
 ત્યાંહાં જગન્નાથઘાટે નાહારતાં, અષ્ટ સખા બ્રહ્મઘાટ નિત્ય ગુણુ ગાતાં,
 ત્યાંહાં રાવળ રજ નિત્ય પ્રિત્ય જાતાં, ધન્ય. ૧૧
 ત્યાંહાં દાસ ગોવર્દ્ધન ગુણુ ગામ્મએ, કરો કૃપા તો પ્રજવાસી થમ્મએ,
 મન કમ વચને આનંદી થમ્મએ. ધન્ય શ્રીભુમનાં ૧૨

ધોળ ૩૭ મું.

ઉત્તમ પ્રત એકદશી, સાહેલીરે, આજ મહારે અપવાસ: જમુનાજ
 જમ્મએ જીલવા સાહેલીરે. ૧
 રંગીલી ગલી રળીયામણી સાહેલીરે, વૈષ્ણવની ભીડાભીડ. જમુનાં. ૨
 સરખી સૈયર ટાળે મળી સાહેલીરે, હમ્મડે હરખ ન માય. જમુનાં. ૩
 વહુ બેટી હીંડે મલપતાં સાહેલીરે, સૌ કાને દર્શન થાય; જમુનાં. ૪
 સાકર કરા કરા પડયા સાહેલીરે, દુખડે વરસ્યા મેહ. જમુનાં. ૫
 જોકુળ ગામ રળીયામણું સાહેલીરે, સુંદર જમુનાનાં નીર. જમુનાં. ૬
 જમુનાજમાં જીલતાં સાહેલીરે, છુટા મેહેલી કેલ. જમુનાં. ૭
 પ્રજવાસી સામા મળ્યા સાહેલીરે, હરખે સાહીયું કેશ. જમુનાં. ૮
 પરસાદ મેહેલો મોકળા સાહેલીરે, ઠારતજો નહોં પાર. જમુનાં. ૯
 માધવદાસની વિનતી સાહેલીરે: આપોને પ્રજમાં વાસ. જમુનાં. ૧૦

અથ શ્રીયમુનાષ્ટકનું ઘોલ.

ધોળ ૩૮ મું. નમામિ શ્રીયમુના મહારાણી, જે જશ ગાય ચરજે ચિત આણી,
 તે જીવન સુકલ કરે ત્રાણી. નમામિ શ્રીયમુના. ૧
 શ્રીવલ્લભ વરની છે વાણી, યમુનાષ્ટક કર્યાં વખાણી, -
 સકલ સિદ્ધિના હેતુ જાણી. નમામિ શ્રીયમુના.
 નવ વન પુષ્પ પુલ્યાં પુલે, પ્રીય પદ રેણુ જોઈ પુલે,
 મણુ શોભીત પ્રભુ અતુકુલે. નમામિ શ્રીયમુના, ૩

કલિન્દ ગિરિને મસ્તક રાજે, શ્યામ ગૌર અંગ અતિ જાળે,
ઉમંગિ ચાહ્યાં તે પ્રિય કાળે. નમામિ શ્રીયમુના. ૪

શૈલ વિલસે પાલખી સોહે. ગમન શબ્દ સહુ મન મોહે;
તમ વડે મુકુન્દની રતિ હોયે. જે શ્રી સુરજ સુતા શ્રી મહારાણી. ૫

જેણે ચૌદ ભુવન પાવન ક્રીધા, શ્રી ગોકુલવાસ આવી લીધા;
હંસાદિક દાસી શોભીત ક્રીધા. નમો શ્રી તુર્થ પ્રીયારાણી. ૬

લાંવર કંકણ ભૂજ લહેરી, મુક્તા રેણુ તટ નિતંબ ગેહેરી;
શ્યામ રંગ કંચુકી પહેરી. નમામિ શ્રોતુર્થ પ્રીયારાણી, ૭

અગણિત ગુણ ભુષણ મોહીએ, શિવાદિક દેવ સ્તુતિ ગાયે;
ધનશ્યામરૂપ પ્રિય મન લાયે. યહ વર માગું શ્રી મહારાણી. ૮

દુવાદિકના મનોરથ પૂરે, મથુરા તટ ગ્વાલ ગોપી ઘેરે;
કૃપાસિંધુ માંહે મન લહેરે. યહ મુખ હોયે શ્રી મહારાણી. ૯

કરી ગંગા સમાગમ તમ સાથે, તેથી તે હરિની રતિ આપે;
નિજ દાસને સકળ સિદ્ધિ સ્થાપે. મહારે હૃદયે વસો શ્રી મહા. ૧૦

તમારી તે તુલનાને કાષ્ટ પામે, લક્ષ્મી સોત ભાવ કરી મન આણે;
કલિન્દળ તમને હરિ પ્રિયાં માને. મહારે હૃદયે વસો શ્રી મહા. ૧૧

શ્રીયમુના ચરિત્ર અદ્ભુત ભર્યાં, જે જન શ્રીયમુના પાન કર્યાં,
તેને યમ યાતનાથી રહિત કર્યાં, નમોસ્તુ સદા શ્રી મહારાણી. ૧૨

પય પાન કર્યાં તે ભાણેજ થયા, જે દુષ્ટ હતા તે પણ જન્મ ન ગ્રહ્યા;
તમવડે ગોપીને પ્રભુ મલ્યા. નમોસ્તુ સદા શ્રી માહારાણી. ૧૩

તમ કૃપા અલૌકિક તન હોયે, પ્રભુ ભક્તિની યોગ્યતા સોહે;
સુર રિપુ મુકુન્દને પ્રિય હોયે. નિત્ય ચરણુ સેવું શ્રીમાહારાણી, ૧૪

તમારી સેવા નિત્ય મન આણો, સુર ધુની તવ સંગમ માને;
યહ મર્મ પુષ્ટિમાર્ગીં ભણે. નમો શ્રીયમુના મહારાણી. ૧૫

હે લક્ષ્મી સોત પ્રિયા હરિ, જે સેવા તમારી સદા કરી;
તેને મોક્ષાનંદ આપો ખરી. નમામિ શ્રીયમુના મહારાણી. ૧૬

- પ્રભુ ગોપી સાથે રમણુ કર્યા, અમીત ખીંદુ તમ સંગમ ભર્યા;
તમારી સ્તુતિ કા કરી શક્યા. નમો શ્રીયમુના મહારાણી. ૧૭
- પાઠ અષ્ટકનો જે નિત્ય કરશે, તેહના સર્વ પાપને દુઃખ ટળશે;
તેને ભગવદ્ભક્તિ પ્રિય મળશે. નમો સૂર્યસુતા શ્રીમહારાણી. ૧૮
- ભક્તિ કરી સર્વ સિદ્ધિ હોયે, પ્રભુ પ્રસન્ન થઇને જોએ;
એમ શ્રીમુખની વાણી સોહૈ, નમામિ શ્રી યમુના મહારાણી. ૧૯
- હે મહારાણી દાસ દર્શન માગે, શ્રીવક્ષલ પદ રજ રતિ પામે;
વૃજભુષણુ પ્રભુને શિર નામે, નમામિ શ્રીયમુના મહારાણી. ૨૦
- યોગ ૩૯ મું. હેતે હરિ ગુણુ ગાઇએ, શ્રીજમુનાંજી નાહીએ;
ભાગ્ય ભવારે ભૂતલ વશ્યાં. ટેક.
- જીરે કારણુ આ કલીકાળમાં, વૈષ્ણુવ જન જાણે. (૨)
- પ્રગટ પ્રભુ શ્રીગુસાંઇજી, તે શું મહાસુખ માણે, ભાગ્ય. ૧
- જીરે દાન સમર્પણુ લેઇ કરી, જેશું પ્રીતડી જોડી. (૨)
- તમ મન ધન અર્પણુ કર્યા, ગર્વ ગાંઠડી છોડી. ભાગ્ય. ૨
- જીરે પ્રભુ વિના ખીજું મને નવ ગમે, સેવા અધીકારી. (૨)
- વૈષ્ણુવદાસ કહીયે તેને, મન દ્રઢ કરો રાખી. ભાગ્ય ૩
- જીરે જેનું મન શ્રી વૃંદાવન વસે, લીલારસ ભાવે (૨)
- સ્નેહ આપ્યો શ્રી કૃષ્ણુશું, ધન્ય ભાગ્ય કહાવે. ભાગ્ય. ૪
- જીરે જેહને કૃપા શ્રી મહારાજની, દાન સમર્પણુ આપ્યાં [૨]
- નામ મંત્ર સંભળાવીયાં, ભવનાં અધન કાપ્યાં. ભાગ્ય ૫
- જીરે જેહેણે શ્રીવક્ષલ સુતને ઓળખ્યા, નયણે નિર્મળ દીકા (૨)
- તે દૈવી જીવ કહીયે સદા, ગુણુ ગાય છે મીકા. ભાગ્ય. ૬
- જીરે પ્રજની પરિક્રમા જે કરે, શ્રીગોવર્દન નિખ્યાં, (૨)
- રમણુ રંગીલી ભોમિકા, હૈડાં બહુ હરખ્યાં. ભાગ્ય. ૭

જીરે જે જન શ્રીજમુનાજીમાં ઝીલીયાં, મરનદા ટાળી, (૨)
 ઝજ રજ પરસી આ દેહશું, લીધે જન્મ સુધારી. ભાગ્ય. ૮
 શ્રીનાથજી નીખ્યાં નયણાં ભરી, તે પુરવની જે પ્રીતે, (૨)
 તેરે સેવાનાં ફળ જાણુજો. સુખ સ્નેહની રીતે. ભાગ્ય. ૯
 શ્રીવલ્લભ શ્રીવલ્લભ જે કરે, શ્રીવલ્લભ સુત વાણી (૨)
 હરિદાસ ચરણ શોભા જોધને રાખ્યાં પોતાનાં જાણી. ભાગ્ય. ૧૦
 ધોળ ૪૦ મું.

શ્રી મહારાણીજીનાં પાન કરને તું પ્રાણીરે. ટેક.

એ છે અધમ ઉદ્ધારણુ જાણી. મહારાણીજીનાં ૧
 એમનું મહાત્મ છે પદ્મ પુરાણેરે, પૃથ્વીપર શ્રી વારાહજી વખાણેરે;
 એતો ઝજવાસી સુખ માણે. મહારાણીજીનાં ૨
 સુંદર મથુરાંજી નિકટ ખીરાજેરે, મંદમંદ મહાધુનિ ગાજેરે;
 એમનાં દરશનથી દુઃખ ભાજે. મહારાણીજીનાં ૩
 વિશ્રામ ઘાટે તે આરતિ થાયરે, સામા પ્રભુજીના મુગટ ખીરાજેરે,
 ચોખા હાથીની મજ્જનાએ આવે. મહારાણીજીનાં ૪
 ત્યાં તો વૈષ્ણવની ભીડ ભરાયરે, ત્યાંતો આરતિ ધોળ ગવાયરે;
 ત્યાં તો જય જય શબ્દ ઉચ્ચારે. મહારાણીજીનાં ૫
 એમના સ્મરણથી સુખ થાયરે, તેહેનાં પ્રાયશ્ચિત દૂર પઞાયરે;
 જેમ સિંહ દેખીને મૃગ નાસે. મહારાણીજીનાં ૬
 જે કાષ્ટ પેપાનશ્રી યમુનાનાં કરશેરે, તેનો જમ કીંકર ભય ટળશેરે;
 કહે છે રસિક રાધેવરને વરશે. મહારાણીજીનાં ૭

ધોળ ૪૧ મું.

ધન્ય ધન્ય શ્રી યમુનાજી સુખદાઇમા, સેવકજનને સદા સુહાઇમા. ૧
 સુંદર શ્યામ અંગે અતિ સાહેમા, નિરખતાં નીજ જનનાં મન મોહેમા. ૨

- લાલ વિશાળ કમળ દળ નયનમા, નાસિકા કિર કોકિલ કલમેનમા. ૩
- ખિંબથી અધિક અધર અરૂણાધમા, કોમલ ગલ રચલ ઝલકાધમા. ૪
- દાડિમ ખીજ દંત અતિ ઓપેમા, રતિપતિની મયાદા લોપેમા. ૫
- બ્રહ્મકુટી ધનુષ કામનુ રાજેમા, મસ્તક કેશ મધુષ સમ છાજેમા. ૬
- નખશિખ સુંદર અતિ સુકુમારમા, વૈભવ ખાલ્યો અંગ અપારમા. ૭
- તરણિ તનયા તરૂણ છે ખાલમા, ચંદ્ર મુખીને રૂપ રસાલમા. ૮
- કૃપા કરી ક્ષિતિ ઉપર પધાર્યાંમા, અનેક પતિત જનને ઉદ્ધાર્યાંમા. ૯
- કાલિદેવિની કીર્તિ જગત વધારીમા, જળ અતિ શિતળને સુખકારીમા. ૧૦
- અનેક દેશને પાવન કરતાંમા, ચરણ શ્રી વ્રજમંડળમાં ધરતાંમા. ૧૧
- તેણે કરી વૈભવ અતીશે વાધ્યોમા, લક્ષ્મણે સકળ મનોરથ સાધ્યોમા. ૧૨
- એહ તટ હસ્ત કમળ છળિ છાજે મા; લહેર તે કંકણ રૂપ બિરાજેમા. ૧૩
- વાલુકા ચમકે ઝગમગ મોતીમા; માણેક હીરાની અતિ જ્યોતિમા. ૧૪
- અંગ અંગ મુક્તાનાં આબ્રણમા; તેતો જળપ્રહીથી આવરણમા. ૧૫
- સખિજીને સંગ કોકીલા મોરમા, સારસ હંસને કીર ચકોરમા. ૧૬
- ત્રિવિધ સમીર સમીપે ચાલેમા; તે તો ત્રિવિધ તાપને ટાળેમા. ૧૭
- એહ તટ વૃક્ષલતા રહ્યાં કુલીમા; શાખાઓ જળ ઉપર રહી ઝુમીમા. ૧૮
- અધિક સમીપ શ્રીવૃંદાવનમા; કુંજે કુંજે સૌરભ સહિત સુમનમા. ૧૯
- શિતળ મુગંધ સુખદ વહે નિરમા; તીર એસેઠોર ઠોર આભીરમા. ૨૦
- રાણીજીના સૌભાગ્યનો નહિ પારમા; શા શા કહું વૈભવતણા પ્રકારમા. ૨૧
- પ્રભુજીના ગૂઢ રમણ મધ્યે પાતીમા; પ્રિતમસંગ સદા મદમાતીમા. ૨૨
- સદા નિરંતર વ્રજપતિ ખેલેમા; રાણીજીને સદા નિકટ રંગ રેલેમા. ૨૩
- દંપતિ શ્રમ જલસહિત વિહારમા; જલ મધ્ય કિડત વિવિધ પ્રકારમા. ૨૪
- તેણે કરી શતધણી શોભા ખાલીમા; રાણીજીનો મહિમા અતુલ અખાધેમા. ૨૫
- જો જન સદા ધરે ચિત્ત ધ્યાનમા; તેહને પુષ્ટિલણું કરે દાનમા. ૨૬

- બ્રજપતિ લીલા પ્રગટ દેખાડેમા; ચરણ કમળ રસ સ્વાદ ચખાડેમા. ૨૭
 અષ્ટમહાસિદ્ધિનું કરે દાનમા; ભાવે જે કરે અંબુ પાનમા. ૨૮
 દર્શને સકળ આપદા ટાળેમા; ભક્તને અભય પદારથ આલેમા. ૨૯
 એવું શ્રી મહારાણીજીનું રૂપમા; નખશિખ સુંદર પરમ અનુપમા. ૩૦
 સદા બિરાજે શ્રી બ્રજની માહેમા; નિત્યપ્રતિવિલસે બ્રજપતિ આંહેમા. ૩૧
 પુષ્ટિ ભક્તની કરજે સારમા; કૃપા કરી ઉતારે ભવ પારમા. ૩૨
 નિજ સેવકને એ છે આશમા; સદા રાખે ચરણ કમલની પાસમા. ૩૩
 ધોળ ૪૨ મું. હરનિશ દરશન દીજીયે; કલિંદગ્ન હરનિશ દરશન દીજીયે. ૨૬

બાળ પશુ છુદીમાં અજ્ઞાનજીં પણ આપની;

આ વિનતિ કરતાં મન બહીજીયે.

કલિંદગ્ન ૧

જનુની પ્રકાર સ્નેહ જીવ ઉપર રાખતાં;

મારા સાધન વિના તે આપ રીઝીયે.

કલિંદગ્ન ૨

ભક્તને તે ભક્તિ દાતા આપ ભવતારણિ;

મા પ્રેમનો તે પંથ પતિજીયે.

કલિંદગ્ન ૩

મેઘ શ્યામરૂપે આપ ભાનુની સુતા છો;

આ કારણ એ શ્યામ સ્નેહ ભીજીયે.

કલિંદગ્ન ૪

પર્મ કૃપાળ આપ અધમ ઉદ્ધારણી;

મા પુષ્ટિરસ પાઓ તો કાંઈ પીજીયે.

કલિંદગ્ન ૫

નિજજન ધ્યાન માગે ચર્ણ કમળનું;

મા જેમ વૃત ખાંડ મધ્યે કીજીયે.

કલિંદગ્ન ૬

ધોળ ૪૩ મું.

તીહારે દર્શન મોહી ભાવે શ્રી યમુનાજી,

શ્રીગોકુલકે નિકટ વહત હો, લહેરનકી છબી આવે. ૧

સુખ દેની દુઃખ હરણી શ્રીયમુનાજી, જે જન પ્રાતઃ ઉઠી ન્હાવે;

મદન મોહનજીકી ખરી ખ્યારી, પટરાણીજી કહાવે. ૨

વન્દાવનમેં રાસ રચ્યો હે, મોહન મુરલી બજાવે;

ચરદાસ પ્રભુ તીહારે મિલનકો, વદે વિમલ યશ ગાવેં. ૩

धोष ४४ मुं. कालिन्दीके सपत्नी प्यारी.

जेसी भापें कान करतहें, तेसी तुं कर मया तिलारी. १

जमुना जशकी शशी यहुं जुगमें, जम जेडी जगकी महतारी;
सुर कहे विलग लनमानो, कहा कइं मति प्रकृती हमारी. २

धोष ४५ मुं.

शरथु प्रतिपाल गोपाल रति वर्धनी.

द्वेत पतिपथ प्रियकंत सनमुष करत, अतुल करुणामयी नाथ अंग अर्धनी. १

दीन जन जन रसपुंज कुंजेश्वरी, रमत रस रास पिय संग निश शर्दनी,

भक्तिदायक सकल भवसिंधु तारीणी, करत विध्वंस जन अप्पिल अध मर्दनी. २

रहत नंद सनु तट निकट निशदिन सदा, गोपगोपी रमत मध्य रस कंदनी;

कृष्णु तन वरथु गुणु धर्म श्रीकृष्णु के, कृष्णु लीलामयी कृष्णु सुष कंदनी. ३

पद्मज पाय तुं संगडी सुर रीपु, सकल सामर्थ्य लक्ष पापकी भंडनी;

कृपारस पूर वैकुंठ पदकी सीडी, जगत विख्यात शिवशेष शीरमंडनी. ४

पर्यो पद कमलतर ओर सपछांडके, हेम दृग इर हया हास्य सुष मंदनी;

ब्रह्म कर जेर कृष्णुदास विनती करे, करे अप्प कृपा कलिंद नन्दिनी. ५

धोष ४६ मुं. जे जमुने जग वंदनी जश वेदही गायो.

जे जन तट सेवन करे, सो हरि पद पायो. १

स्नान दानकी कहा कहु, मदमा निर्धारी;

नाम लेत में तुरत ही, पावे व्यक्तियारी. २

सुष करनी दुःख हरनी, प्रतित पद दानी;

वदत जन कृष्णुदास, सुर नर मुनि ज्ञानी. ३

धोष ४७ मुं. नमो तरणु तनया परम पुनीत जग पावनी—

कृष्णु मन भावनी इयार नामा;

अपिल सुषदायिनी, सपसिद्धि हेतु,

श्रीराधिका रमथु रति करथु श्यामा. १

विमल जल सुमन कानन मोद युत,

पुलिन अति रम्य प्रिय प्रणकिशोरा;
गोप गोपी नवल प्रेम रति वंदिता,
तट मुदित रहत जेसे अकोरा. २

द्वेष्टि भाव ललित वालुका,
सुलग प्रणयाल व्रत पूरणु रासकलदा;
ललित गिरिवर धरणु, प्रिय कलिन्द नन्दिनी,
निकट कृष्णुदास विहरत प्रथलदा. ३

ध्याण ४८ मुं. यमुना यह गोपालही भावे.

यमुना यमुना नाम द्विच्यारत, धर्मराज ताकी न अलावे. १

जे यमुना को जन महात्म्य, वारंवार प्रणाम करे;
जे यमुना अवगाहत निशदिन, अंतत ताप तनके जु हरे. २

पद्म पुराणु कथा यह पावन; धरणी प्रति वाराह कही,
तीर्थ माहात्म्य जन जगत गुरे, सो परमानंददास लही, ३

ध्याण ४९ मुं. कालिंदी कही कल्मष हरनी;

रवितनया यम अनुज श्यामा, महा सुंदरी गोविंद धरनी. १

जय यमुने जय कृष्णु वल्लभा, पतितनको पावन लव तरनी.
शरणागत को दैत अलयपद, जननी तजत जेसें सुतकी करनी. २

शीतलमंद सुगंध सुधानिधि, धाये धरवपु उत्तरी धरनी;
परमानंद प्रभु परम पावनी, युग युग साध निगमनित वरणी. ३

ध्याण ५० मुं.

जय लग यमुना गाय गोवर्धन, जय लग गोकुल गाम गुसांघ,
जय लग श्री भागवत कथारस, तय लग कलिमें कलियुग नांही. १

जय लग हे सेवा रस जगमें, नंद नंदन सेां प्रीति षढाघ;
परमानंद तासेां हरि कीउत, श्रीवल्लभ अरणु रेणु जन पाध. २

ध्याण ५१ मुं. अति मंजुल जल प्रवाह, मनोहर सुध अवगाहत
विहित, राजत अति तरणु नन्दिनी;

श्याम वरशु जलकत रूप लोल लहरवर, अनुप सेवित संत
मनोज वायु-मंदिनी. १

कुमुद कुंजवन विकास मंडित द्विष्ट द्विष्ट सुवास, कुंजत अलि हंस
कोक मधुर छंदिनी.

अप्रुक्षित अरविंद पुंज कोकिल कलसार, गुंज गावन अलि मंजु
पुंज विविध वंदनी. २

नारद शिव सनक व्यास ध्यावत मुनि धरत आस याहत पुलिनवास
सकल दुःख निकंदिनी;

नाम लेत कटत पाप मुनि किन्नर ऋषि कलाप, करत जप
परमानंद महा आनंदिनी. ३

धोण पर मुं. जय जय श्री सूर्यज कलिन्द नंदनी.

गुहम लता तरे सुवास कुंज कुसुम भोद मत.
गुंजत अलि सुलग पुलिन वायु मंदिनी. १

हरि समान धम शील कान्ति मंजुल जलद नील,
तट नितंग भेदत नित गति उतंगनी;

सिकता मानो मुक्ताक्षल कंकण युत लुजतरंग.
कमलको उपहार लेत पिय वरशु वंदनी. २

श्रीगोपेन्द्र गोपीसंग श्रमजलकणु सिकत अंग.
अतितरंग निरभ रस सुकंदिनी,

छीतरवाभी गिरिवरधर नंदनंदन आनंद कंद;
यमुने जल दुरित हरशु दुःख निकंदिनी. ३

धोण पउ मुं.

दोह डूल अंल तरंग सीडी मानो, श्रीयमुनाल जगत वैकुंठनी श्रेणी;
अति अनुकुल डोलालन के लरलीये, जत हरिके वरशुन सुभ देनी. १

जन्म जन्म के दुष्कृत हर करनी, काटत कर्म धर्म धार पेनी;
छीत स्वाभी गिरिधरनुकी ध्यारी, सांवरे अंग कमल हलनयनी. २

- ध्याण ५४ मुं. मेरे कुल कर्मष सय्य नासे, देष प्रलात प्रलाकर कन्या;
 वेदेष्वा पाप नत जत तीतते, न्येयां भृगराज देष भृग सन्या. १
- पोषत हे पयपान पुत्र लो, अहो जग जननी धन्य हो सुधन्या;
 दीयो आहे गदाधरहुं को, यरषु शरषु निज लजित अनन्या. २
- ध्याण ५५ मुं. श्रीयमुना देवे कांन लक्षार्ध.
 हे गुणु इप नाम हरि लुका, न्यारी अपनी याल यज्ञार्ध. १
- उजड देश डीयो आताको, तुम परसत उत कोठि न लार्ध;
 जे तन तजत तीर तेरे तट, तात तरनी पर जेख यज्ञार्ध. २
- जलको छल करी अनख अधनको, ताततपत निज शीतलताठ;
 आपुन स्याम ओरन उजवल करी, यह सुनीके उत कोठि न पत्यार्ध. ३
- मुक्ति वधू करे हूत पनो, अधमनहुको आन मिलाध;
 यद्यपि पक्षपात पतितनको, तद्यपी गदाधर प्रभु मन लार्ध. ४
- ध्याण ५६ मुं. श्री यमुना पान करतही रक्षीये.
 प्रणवसवो नीका लागत हे, लोक लाज दुःख सखीये. १
- श्रीवल्ल श्रीविक्रल गिरिधर, गावत सय्य सुभ पैये;
 प्रणपति सुभ अवलोक महा सुभ, हरसन दृग न अचैये. २
- ध्याण ५७ मुं. श्रीयमुनासी नही कोष दुःख हरनी.
 नके स्नानते पाप मिटत हे, होत हे आनंद सुभकी लु करनी. १
- महिमा अगाध अपार धनके, गुणु वेद पुराणु न वरणी;
 उहत प्रणपति तुम सय्यन को समजय, छूटे यम उरजे आवे धनके शरणी.
- ध्याण ५८ मुं. श्री गोकुलमें श्रीयमुना राजे.
 प्रणलकतनके निज समाजमें, श्रीप्रणराज गिराजे. १
- जे जन शरषु आये तेरे तट, निःसाधन होय परे रहे,
 दास रसिक कहे ताही कृपा करी, हरि रससो अति लरही. २
- ध्याण ५९ मुं. वृन्दावनमें श्रीयमुना साहे.
 जन्के गुणु अर शोभा नीरभत मदन मोहन पिप मोहे. १
- सदा संयोग रहत धनकीको, हरिरससो अतिपागी;
 रसिक कहे धनके स्मरणते, हरियरषुन अतुरागी. २
- ध्याण ६० मुं. श्रीयमुना जनको सुभ करनी.

- शरत् श्वेत दैवी ज्वनका, तिनके कोटि दोष के हरनी. १
- पुष्टिलज्जितमे आधक जे कष्ट, ताका लेई लज्जिता रस भरनी;
दास कहे शरत् जे आये, महा कलिकाल सिंधु ते तरनी. २
- ध्यान ६१ मुं. तीक्ष्णरो दर्शन हों पाई श्रीयमुनाल,
श्रीगोवर्धन श्रीवृन्दावन, प्रवरण अंग लगाई. १
- दीन दश पांय रहूं श्रीगोकुल, ठकुरानी घाट हूं न्हाई;
दासन उपर करौ कृपा, निज संतनके मुख गाई. २
- ध्यान ६२ मुं. श्री यमुना कइलामयी विनती सुन लीजे.
दर्शनते पावन सदा, स्मरत अध लीजे. १
- मज्जन तुव जल पावनी, मन सुध करी लीजे;
गावत वदे पुराणमें, यमुने सुभ लीजे. २
- लाव लज्जिता वरदानकी, मोकिं वर दीजे;
श्री विद्वलगिरिधरन के, गाई गुण रस लीजे. ३
- ध्यान ६३ मुं. तपति भीटे हेजे लान सुता ते.
स्नान करते कल्प नासे, गान करते ज्ञान होय ताते. १
- पान करते प्रेम प्रकाशे, ध्यान धरत हंभति दीय ताते;
तीर वसे जगदीर लीये आवे, वृन्दावन वैभव हे जते. २
- प्रण लुपणसे प्रलु जनीकिं दुःख न होय कोरि क्षण ताते;
प्रसन्न होय जमुना जगतारनी, नंददास जयत हे ताते. ३
- ध्यान ६४ मुं. श्री गोकुलको असवोनीका, सयन ते श्री गोकुलको असवोनीका.
नित्य प्रति उठी श्री यमुनाजल न्हावुं, युगल शरत् परसवो नीका. १
- श्री गोवर्धन श्री वृन्दावन गायन के संग असवो नीका;
शरद रेषु मली महन मोहनल, रास विवास विवसवो नीका. २
- पुश्पोतम प्रलु अहलुत शोभा, नयना लरी लरी नीरभवो. ३
- ध्यान ६५ मुं. श्री यमुना पुलिन कुंज गहवरकी कोकील कुंज द्रुम दूकभयाई
पद पंकज त्रिपलाल मधुपण्डे, मधुरे मधुरे गुंज सुनाई. १
- दूकर कुंज वन विभिन उले, जमे सीध रसिकनके पाई;
ललितकेशोरी आश यही भम, प्रवरण तज छिन अनत न जाई. २

धोण ६६ मुं. ले प्रभुको वसुदेव अले सो विचार कीयो तय नंद गृहेलो,
 नय कलिन्दीमें डाडे लये वसुदेव डरे जल आयो गरेलो। १
 यरननको यमुना उमडी, जल आढयो जणे वसुदेव गरेलो,
 हुंकतडी वहुनंदन के यमुनाश्या वही तरवाके तरेलो। २

धोण ६७ मुं. जय जय श्री यमुना आनंद कंदिनी.
 दरश परस त्रिविध ताप नत दुःख निकंदिनी। १
 अंग अंग छपि तरंग शोभा सिंधुनी, ताहीके अध कुठार नत गके वंदिनी;
 अक्षय आनंद गोविंद अगम गामिनी; हरिदास तट निवास जन्म जन्मनी।

धोण ६८ मुं. धन्य धन्य वृन्दारन्य कुरगिनी.
 श्रीमुख कमल पीवत सप्ती साहर, कृष्ण सारपति संगनी.
 यरण कमल कुमकुम श्पित वन कुय अणलेपकरत तजति आधिभनसीज पुलिंदीनी;
 गोविंद प्रभुकोणु अमृत नाद सुती थकित प्रवाह तरंगनी। २

धोण ६९ मुं. वधाई राग—पिलावल.

प्रकटी सुरज सुता अधम उद्धारनको के कहे महिमागडी;
 छडी उज्यारी यैत्र मासडी, उपण वेडी सुधाडी। १
 पटरानी ध्यारी श्रीयमुना श्रीवजराजल्लाडी;
 रासविलास महा सुपदेनी अद्भुत डेल क्लाडी;
 धिछाराम गिरिधरडी जवन, शोभा श्री मथुराडी; २

धोण ७० मुं. राग—आसावरी,

दीनकर धर आनंद उदित णढयो अति यडी सपि आज वधाये;
 प्रकट लछ यमुना जगतारण, सप्रमिद्वि मंगल माये। १
 धन्य कुप संगरानीडी, ऐसी सुता ने नछ;
 कृष्ण प्रिये पटरानी जन्म सुन, जततित अजत अधाई। २
 यैत्रमास शुभलग्न मुहुरत, छक गुडवार उन्नेरी;
 लुरत निशान नायत नरनारी, गावत दे दे डेरी। ३
 धर धर मंगल मुदित मानुनी, मोतीन येक पुरावे;
 ध्वज पताका कदली रोपत, अंदनवार अधावे। ४
 अधम उद्धारन करन लुपर, लाज्यन दे दरसाई;
 महिमा अपरमें पार कहा कहुं, वेद पुराखन गाछ। ५

मनोजन करत करत अथ ओषधन, लज्जा मुक्तागत हेनी;
 मानो विधि हे कुंडं यदनहुं, उल्लस तट रयिहे निशेनी. ३
 शोभा श्री मथुरा मंडलकी, यरलु शरलु हुं नाडी;
 भायुर मणी पोषन तोषन निन, ज्ये लरोसे वनडी. ७

श्रीविश्राम निकट वहतहे, लागत धार सुहाध,
 ज्ये दरस परस यम किंकर, क्यलु न हेन दीषाध. १
 श्रीजे कृपा निजहास वनके, मनयालित इल पाध;
 क्षिणाराम मधुपुरी वलके, जन्म कम गणु गार्ध. १०

धोष ७२ मुं. वधायनो हेडी लानके आज्ज जन्मीई ज्वन भल. धुव

धन्य धन्य मंगकुष सजनी, धन्य धन्य दिन ये जन्म;

प्रकटी श्रीयमुना जगतारण, मयल ज्ये सग काम. १

ऋतु वसंत मधुमास गुडपीत पक्ष पुन्य उज्यार;
 वाम छंड जन्म लीयो सरज सता कुमार. २

धर्मी नाम कलिंद नांदिनी, इप गृणुनी पान-
 मदीमा अपर मपार जकी रनी १६ पुरान.

वहत श्री विश्राम हीग नित्य मकल नषडी रास
 यार पं रथ न न ना, लक्ष्मी भक्ति आमार. ४
 अदभुत कन्या देष दिन पति, गट्यो मन उन्नास;

ज्ये जमुना तीर तपकु दीयोहे दीनकर वाम,
 लीये अरजुन सग यदपीत, सतत आये धाय;
 ज्ञान ज्यकी होड करगहे लीनी रथ मेडाय. ६

तुरन्प्रिय पनरानी ज्वाली डारकां निज धाम,
 होल मृदंग निशान आगत, गावन मंगल वाम. ७
 अर्द्ध विमान मुनिंदेव वरभन, कुलुम ये ल धाय;
 निरभ शोभा नेनप्रसे, रहे थकित नव छाय. ८

नाजरकुक्षमे जन्म मथुरा, वास प्रानो आय;
 कृपावल गिरिधरन क्षिणाराम ज्वन जस गाय. ९

(શ્રીમદ્દ્વૈવાક્યનાથજીના ચતુર્થલાલજી-માળાપસંગવાળા.)

શ્રી ગોકુલેશજીનાં ધોળ તથા પદ સંગ્રહ.

આ શ્રીગોકુલેશજીએ ભૂતજી ઉપર પધારી યોનાની ૭૦ વર્ષની વૃદ્ધવયે જહાંગીર પાદશાહ સામે ધર્મનું ઠંઠું યુદ્ધ કરી, માલા, તિલક અને ધર્મની અડગ ટેક ટકાવી સમસ્ત પુષ્ટિમાર્ગ ઉપર મહત્ ઉપધાર કર્યો છે. તેમના નામથી ભાગ્યેજ કોઈપણ વૈષ્ણવ અજાત દશે ! અમોએ આ શ્રીગોકુલેશજીના પ્રાકટયની વધાઈ તથા ધોળપદ ૩૦૦ વર્ષનાં પ્રાચિન પુસ્તકોમાંથી સતત પ્રયત્ને એકત્ર કરી જુદાં જુદાં ૧૫ પ્રકરણોમાં મળી લગભગ ૭૦૦ ધોળપદનો મહાન સંગ્રહ બહાર પાડ્યો છે. કે જે અત્યાર સુધીમાં કોઈ પણ દેશજે પ્રસિદ્ધ થયેલો નથી. આ ગ્રંથમાં શ્રીગોકુલનાથજી, શ્રીકહેવાલાલજી, શ્રી વલ્લભલાલજીના ઉત્તમોત્તમ કૈટા તેમજ તેમની વંશાવળી પણ આપી છે. છતાં કિંમત રૂકા રૂ. ૧-૦-૦ એક રૂપીઆ રાખી છે.

શ્રી (ગોકુલનાથજી કૃત) ૨૪ વચનામૃત.

આ પુસ્તકમાં શ્રી ગોકુલનાથજીકૃત ૨૪ વચનામૃત તથા તેમના ૭૮ ભગવદીયનું (અપ્રગટિત) ધોળ તેમજે કચેલી ૮૪ વૈષ્ણવની નામાવલીના શ્લોક, ગોવર્દનવાસી નિત્યલીલા મોટી વગેરે આપ્યું છે. ભગવદ્વાર્તામાં વાંચવા માટે ખાસ ઉપયોગનું છે. કી. ૦-૨-૦ બે આના.

“ બ્રહ્મસંબંધ કાવ્યમ્. ”

આ ગ્રંથમાં શ્રીમદ્દ્વૈવાક્યનાથજીએ ઉપદેશેલો “ બ્રહ્મસંબંધ ” મંત્ર કે જે ૮૪ અક્ષરનો છે. તેને અનુસરતા ૮૪ શ્લોકથી વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તેમજ બ્રહ્મસંબંધ વિષે થતા આશ્રેષ્ઠોના સપ્તમાણ્ય પ્રત્યુત્તર ગુરુ શિષ્યના સંવાદ રૂપે ધણીજ અસરકારક રીતે આપેલો છે, તેમજ “ શ્રીસિદ્ધાન્ત રહસ્ય ગ્રંથ તથા “ સિદ્ધાન્ત રહસ્યનું ધોળ ” ઉપરાંત શ્રીમદ્દ્વૈવાક્યનાથજીને સુદર શેઠો પણ આપ્યો છે. કી. ૦-૬-૦ છ આનાજ રાખી છે.

લલ્લુભાઈ જગનલાલ દેસાઈ. ચંગપોળ, ખતરીપોળ-અમદાવાદ.

આ અમૂલ્ય તકનો લાભ લેવા ચુકશો જ નહિ.

૮૪ વૈષ્ણવની વાર્તા.

આ ચોરાસી વૈષ્ણવની વાર્તા અમોઝે પ્રજામાયા ઉપરથી ગુજરાતી
 કાપામાં (અક્ષર આ લાઈન જેવડા) મોટા અક્ષરથી છાંવી
 છે. તેમાં "શ્રી વલ્લભલલિત્વિજયમ, શ્રી વલ્લભચરિત્ર, લાવસિન્ધુ, પંચામૃત,
 કાવન રત્નાકર, શોકશત્રુત્રેયો, ગિદ્યાપત્ર, શ્રીમદ્ભગવદ્ ગીતા આદિ ધણા
 ગ્રન્થોમાથી, નવા પ્રાચીન હસ્તલીખીત પુસ્તકોમાથી તે વૈષ્ણવો માટે
 ની આપેલી વાર્તાની વધુ હકીકત દાખલ કરી છે. તથા અમોઝે ખાસ
 વજવાત્રા કરી, કાલીયાવ્રાહ્મી સુમાકરી કરી કેટલીક ઐતિહાસીક, પ્રાચીન
 અને નવીન દક્રીક શોધન કરી. દાખલ કરી છે. તેમજ દરેક વાર્તાના
 અન્વયાં તેમાંથી લેવા બ્લેકતો યોગ્યસાર રૂપે અનંક દર્શાવેતા અને સિ-
 હ્વાનતોથી આપેલા છે. વળી ૮૪ વૈષ્ણવોને માથે જે શ્રીકોકિરજના
 સ્વરૂપ મિરાજતાં વર્ના તે લાલ ક્યાં ને કોને માથે મિરાજે છે. તેની
 ખણ નાહીતી ઘણા શોધ કરી આપેલી છે. જેથી આ ગ્રન્થ એક વખત
 વાંચ્યા પછી મુકવાનું મન થયેજ નહી. અપૂરું જાનું પ્રીમત
 હકત જે રૂપીયા જ રાખ્યા છે.

આ તથા અમારાં ધીબાં પુસ્તકો મળવાનાં ઠેકાણાં.

૧ લલ્લુલાઈ જગનલાલ દેસાઈ ચંબોળ, અતરીપોળ-અમદાવાદ	
૨ પ્રસિદ્ધ સુક્સેનરો	અમદાવાદ
૩ શ્રી પુસ્તકાગારીય પુસ્તકાલય	નડીઆદ
૪ કાવનનીયા, બળદેવદાસ કૃષ્ણદાસ બુલેશ્વર, મહારાજનો	
નાથવાડો, શ્રી ગિરિધરલાલજીનું મંદિર.	મુંબાઈ (૨)
૫ સુનીલાલ કૃષ્ણશંકર શર્મા બુલેશ્વર, મહારાજનો	
ખાંધવાડો, મોટું મંદિર	મુંબાઈ (૨)
૬ મહનજી જીડાલાઈ (મુગટવાલા)	શ્રીનાથદ્વાર

